

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

**«Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης
και των μνημονίων και η επίδρασή της
στην Έμμεση Φορολογία και στο Έλλειμμα ΦΠΑ»**

Πρεσβεία Ζαρκαδούλα

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης
στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2021

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

**«Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης
και των μνημονίων και η επίδρασή της
στην Έμμεση Φορολογία και στο Έλλειμμα ΦΠΑ»**

Πρεσβεία Ζαρκαδούλα

A.M. 01018

Επιβλέπουσα: Χαρίκλεια Βαβούρα, Διδάκτωρ University of Nottingham

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδικευσης
στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2021

University of West Attica
School of Administration, Economic, and Social Sciences
Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics and Policy

**«Tax evasion in Greece during the economic crisis
and memoranda and its impact
on Indirect Taxation and VAT Gap»**

Presveia Zarkadoula

R.N. 01018

Supervisor: Hariklia Vavoura, PhD, University of Nottingham

Master Thesis submitted to the Dept. of Accounting & Finance of the University of West Attica
in partial fulfilment of the requirements for the degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Aigaleo, Greece, 2021

Τίτλος εργασίας

**«Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης
και των μνημονίων και η επίδρασή της
στην Έμμεση Φορολογία και στο Έλλειμμα ΦΠΑ»**

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 20/10/2021

A/A	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	Χαρίκλεια Βαβούρα	Διδάκτωρ University of Nottingham	
2	Ανδρέας Αλεξόπουλος	Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
3	Αλίνα Χυζ	Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

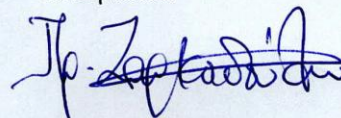
Η κάτωθι υπογεγραμμένη Πρεσβεία Ζαρκαδούλα του Κωνσταντίνου, με αριθμό μητρώου 01018 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «**Δημόσια Οικονομική και Πολιτική**» του Τμήματος «Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής» της Σχολής «Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών» του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι ..... και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

* **Όνομα Επώνυμο/Ιδιοτητα**

Ψηφιακή Υπογραφή

* **Ψηφιακή υπογραφή του επιβλέποντος αν έχει ζητηθεί απαγόρευση πρόσβασης στην εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα.**

*Στον πατέρα μου
που «έφυγε» πριν την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών και
στον παππού μου
που πάντα ήθελε να προοδεύω*

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, κ. Παπαηλία, κ. Αλεξόπουλο, κ. Στρόμπλο, κα Χυζ, κα Κωστελέτου, κ. Συκιανάκη, κ. Πανάγου, κ. Κωνσταντόπουλο, κ. Παπαδέα, κ. Τούντα για τις πολύτιμες γνώσεις που μας προσέφεραν και ιδιαίτερος θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Βαβούρα, καθώς και την κα Βαβούρα ως επιβλέπουσα καθηγήτρια, για την όλη καθοδήγηση, προκειμένου να καταστεί δυνατή η ολοκλήρωση της παρούσας Διπλωματικής εργασίας.

Ευχαριστώ επίσης την οικογένεια μου, τις συναδέλφους και συμφοιτήτριες Ν. Ζορμπαλά και Ε. Χρυσή για την συμπαράσταση και παρακίνηση, όλους τους συναδέλφους μου που συμμετείχαν στη διεξαγωγή της έρευνας, καθώς και όλους όσους συνέβαλαν στην περάτωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

«Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων και η επίδρασή της στην Έμμεση Φορολογία και στο Έλλειμμα ΦΠΑ»

Περίληψη

Ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) είναι ο σημαντικότερος φόρος κατανάλωσης που εφαρμόζεται σε όλα σχεδόν τα αγαθά και τις υπηρεσίες που αγοράζονται και πωλούνται για χρήση ή κατανάλωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Ο έμμεσος αυτός φόρος συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση των φορολογικών εσόδων της χώρας για την κάλυψη των κρατικών δαπανών.

Το 2008 ξέσπασε η έντονη οικονομική κρίση, η οποία προκάλεσε δυσκολίες που συντέλεσαν στη μεγέθυνση της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής. Στα χρόνια αυτά, το λεγόμενο «έλλειμμα ΦΠΑ» - δηλαδή η συνολική διαφορά μεταξύ των αναμενόμενων εσόδων από τον ΦΠΑ και του ποσού που πραγματικά εισπράχθηκε – παρουσίασε ανησυχητική μεταβολή τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε άλλες χώρες της ΕΕ, οι οποίες απώλεσαν έσοδα από τον ΦΠΑ. Ιδιαίτερα, η Ελλάδα κατέχει μια από τις υψηλότερες θέσεις στην κατάταξη των κρατών – μελών της ΕΕ, όσον αφορά στην εκτίμηση της απώλειας εσόδων από ΦΠΑ.

Ο ΦΠΑ αποτελεί βασικότατο φορολογικό έσοδο που αποφέρει σημαντικά ποσά στα δημόσια ταμεία και για το λόγο αυτό, βρίσκεται στο επίκεντρο των φορολογικών ελέγχων των αρμόδιων υπηρεσιών του υπουργείου Οικονομικών και της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων. Συμβάλλει σημαντικά τόσο στον εθνικό προϋπολογισμό, όσο και στον προϋπολογισμό της ΕΕ.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιαστούν έννοιες όπως: φόρος, φορολογία, φοροδιαφυγή, παραοικονομία, καθώς και οι λειτουργίες, το έλλειμμα και η σημαντικότητα του ΦΠΑ, λόγω της οποίας ο συγκεκριμένος φόρος βρίσκεται στο στόχαστρο του φοροελεγκτικού μηχανισμού του κράτους. Η σχετική έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή στελεχών των κρατικών ελεγκτικών υπηρεσιών, προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα αναφορικά με το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην έμμεση φορολογία και την πορεία του ελλείμματος ΦΠΑ.

Λέξεις κλειδιά: Φόρος, Φορολογία, ΦΠΑ, έλλειμμα ΦΠΑ, φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή, παραοικονομία

«Tax evasion in Greece during the economic crisis and memoranda and its impact on Indirect Taxation and VAT Gap»

Abstract

Value Added Tax (VAT) is the most important consumption tax applied to almost all goods and services purchased and sold for use or consumption in the European Union (EU). This indirect tax contributes greatly to the formation of the country's tax revenues to cover government spending.

In 2008 a deep economic crisis broke out which caused difficulties that resulted in the increase of tax evasion and tax avoidance. In recent years, the so-called "VAT Gap - i.e., the total difference between the expected VAT revenue and the amount actually collected - has shown a worrying change both in Greece and in other EU countries, which have lost VAT revenues. In particular, Greece holds one of the highest positions in the ranking of EU member states in terms of estimating the loss of VAT revenues.

VAT as a main tax revenue brings significant amounts to the public coffers and for this reason, it is at the epicenter of the tax audits of Ministry of Finance and the Independent Authority of Public Revenue, authorities responsible for the tax audits. It makes a significant contribution to both national and EU budget.

The aim of this paper is to present concepts such as tax, taxation, tax evasion, tax avoidance, informal economy, as well as the functions, deficit and importance of VAT, due to which this tax is in the sights of the state tax audit mechanism. The relevant research was carried out with the participation of executives of the state audit services, in order to draw safe conclusions regarding the extent of tax evasion in indirect taxation and the course of the VAT Gap.

Keywords: Tax, Taxation, VAT, VAT Gap, tax evasion, tax avoidance, informal economy

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstract

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΦΟΡΟΣ - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ	3
1.1 Η έννοια του φόρου	3
1.2 Η έννοια της φορολογίας.....	4
1.3 Διακρίσεις των φόρων.....	5
1.4 Αρχές της φορολογίας.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο ΦΟΡΟΣ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ	11
2.1 Ιστορικό του ΦΠΑ στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	11
2.2 Η καθιέρωση του ΦΠΑ στην Ελλάδα.....	12
Βασικές έννοιες στη φορολογία ΦΠΑ.....	12
2.3 Επιβολή του φόρου.....	12
2.4 Λειτουργία του φόρου.....	13
2.5 Τα χαρακτηριστικά του ΦΠΑ	15
2.6 Αντικείμενο του φόρου	15
2.7 Υποκείμενος στο φόρο.....	16
2.8 Έκπτωση φόρου – Δικαίωμα έκπτωσης.....	17
2.9 Χρόνος γένεσης της φορολογικής υποχρέωσης και απαιτητό του φόρου.....	18
2.10 Παραδόσεις αγαθών, παροχή υπηρεσιών και ενδοκοινοτική απόκτηση	18
2.11 Απαλλαγές στο εσωτερικό της χώρας.....	19
2.12 Ειδικά καθεστάτα	19
2.13 Οι συντελεστές ΦΠΑ.....	20
2.13.1 Συντελεστές ΦΠΑ που εφαρμόζονται στις χώρες της ΕΕ	20
2.13.2 Είδη συντελεστών	21
2.13.3 Διαμόρφωση συντελεστών ΦΠΑ	23
2.13.4 Εξέλιξη συντελεστών ΦΠΑ στην Ελλάδα	24
2.13.5 Ειδική διάταξη: Μειωμένοι κατά 30% συντελεστές ΦΠΑ σε ορισμένα νησιά του Αιγαίου	25

2.14 Η σημασία του ΦΠΑ ως εσόδου της Ευρωπαϊκής Ένωσης	28
2.15 Το Έλλειμμα ΦΠΑ.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ – ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ -	
ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	39
3.1 Η έννοια της φοροδιαφυγής.....	39
3.2 Είδη της φοροδιαφυγής.....	43
3.3 Η έννοια της φοροαποφυγής.....	44
3.4 Διαφορές φοροδιαφυγής - φοροαποφυγής.....	45
3.5 Η έννοια της παραοικονομίας	46
3.6 Η παραοικονομία στην Ευρώπη	49
3.7 Σχέση παραοικονομίας και φοροδιαφυγής	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	53
4.1 Σχεδιασμός μελέτης	53
4.2 Μέθοδος δειγματοληψίας	54
4.3 Ερευνητικές Υποθέσεις.....	55
4.4 Ανάλυση απαντήσεων ερωτηματολογίου	56
4.5 Διαπίστωση και ανάλυση συσχετίσεων ερωτήσεων του ερωτηματολογίου.....	106
4.6 Συμπεράσματα – Προτάσεις	116
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	121
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	129

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 2.13.2 : Συντελεστές ΦΠΑ που εφαρμόζονται στα κ-μ της ΕΕ ...	23
Πίνακας 2.13.4 : Η εξέλιξη των συντελεστών ΦΠΑ στην Ελλάδα	25
Πίνακας 2.14 : Σύνθεση φορολογικών εσόδων κατά κατηγορία στην Ελλάδα.....	29
Πίνακας 2.15.1 : Το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ το 2018.....	32
Πίνακας 2.15.2 : Το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ το 2018 (σε εκατ.Ευρώ)	38
Πίνακας 4.4.1 : Κατανομή δείγματος με βάση το φύλο	56
Πίνακας 4.4.2: Κατανομή του δείγματος με βάση την ηλικιακή ομάδα	58
Πίνακας 4.4.3: Κατανομή του δείγματος με βάση το μορφωτικό επίπεδο .	59
Πίνακας 4.4.4: Κατανομή του δείγματος με βάση το χρόνο υπηρεσίας.....	61
Πίνακας 4.4.5: Κατανομή του δείγματος με βάση τη θέση στην υπηρεσία	62
Πίνακας 4.4.6: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 6.....	64
Πίνακας 4.4.7: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 7.....	66
Πίνακας 4.4.8: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 8.....	68
Πίνακας 4.4.9: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 9.....	70
Πίνακας 4.4.10: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 10.....	72
Πίνακας 4.4.11: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 11	74
Πίνακας 4.4.12: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 12.....	76
Πίνακας 4.4.13: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 13.....	78
Πίνακας 4.4.14: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 14.....	80
Πίνακας 4.4.15: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 15.....	82
Πίνακας 4.4.16: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 16.....	84
Πίνακας 4.4.17: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 17.....	86
Πίνακας 4.4.18: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 18.....	88
Πίνακας 4.4.19: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 19.....	90
Πίνακας 4.4.20: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 20.....	92

Πίνακας 4.4 21: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 21.....	94
Πίνακας 4.4 22: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 22.....	96
Πίνακας 4.4 23: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 23.....	98
Πίνακας 4.4 24: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 24.....	100
Πίνακας 4.4 25: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 25.....	102
Πίνακας 4.4 26: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 26.....	104
Πίνακας 4.5.1: Δείκτης αξιοπιστίας ερωτηματολογίου.	106
Πίνακας 4.5 2: Δείκτης συνοχής ερωτήσεων 11 – 24	109
Πίνακας 4.5.3: Συσχέτιση της έντασης μεταξύ δύο μεταβλητών.....	110
Πίνακας 4.5.4: Συσχέτιση της ηλικίας με την Ερώτηση 20.....	111
Πίνακας 4.5.5: Συσχέτιση του χρόνου στην υπηρεσία με την Ερώτηση 21 και Ερώτηση 24.....	112
Πίνακας 4.5.6: Συσχέτιση του μορφωτικού επιπέδου με την Ερώτηση 8.....	114

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 2.13.1: Κανονικός συντελεστής ΦΠΑ κρατών-μελών της ΕΕ.	21
Διάγραμμα 2.15.1: Εξέλιξη του ελλείμματος ΦΠΑ στην ΕΕ	31
Διάγραμμα 2.15.2: Σύγκριση του ελλείμματος ΦΠΑ στα κ-μ της ΕΕ για το 2017 και 2018.....	33
Διάγραμμα 2.15.3: Σύγκριση της ποσοστιαίας μεταβολής του ελλείμματος ΦΠΑ στα κ-μ της ΕΕ για το 2017 και 2018.....	34
Διάγραμμα 3.6: Σχέση παραοικονομίας - επίσημης οικονομίας σε χώρες της Ευρώπης.....	50
Διάγραμμα 3.7: Σχέση παραοικονομίας και φοροδιαφυγής	51
Διάγραμμα 4.4.1α: Φύλο των συμμετεχόντων στην έρευνα.....	56
Διάγραμμα 4.4.1β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 1η ερώτηση.....	57
Διάγραμμα 4.4.2α: Ηλικία των συμμετεχόντων στην έρευνα	57
Διάγραμμα 4.4.2β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 2η ερώτηση.....	58
Διάγραμμα 4.4.3α: Μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων στην έρευνα.....	59
Διάγραμμα 4.4.3β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 3η ερώτηση.....	60
Διάγραμμα 4.4.4α: Χρόνος υπηρεσίας των συμμετεχόντων στην έρευνα ..	60
Διάγραμμα 4.4.4β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 4η ερώτηση.....	61
Διάγραμμα 4.4.5α: Θέση στην υπηρεσία των συμμετεχόντων στην έρευνα.....	62
Διάγραμμα 4.4.5β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 5η ερώτηση.....	63
Διάγραμμα 4.4.6α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 6	64
Διάγραμμα 4.4.6β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 6η	

ερώτηση.....	65
Διάγραμμα 4.4.7α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 7	66
Διάγραμμα 4.4.7β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 7η	
ερώτηση.....	67
Διάγραμμα 4.4.8α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 8	68
Διάγραμμα 4.4.8β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 8η	
ερώτηση.....	69
Διάγραμμα 4.4.9α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 9	70
Διάγραμμα 4.4.9β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 9η	
ερώτηση.....	71
Διάγραμμα 4.4.10α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 10	72
Διάγραμμα 4.4.10β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 10η	
ερώτηση.....	73
Διάγραμμα 4.4.11α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 11	74
Διάγραμμα 4.4.11β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 11η	
ερώτηση.....	75
Διάγραμμα 4.4.12α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 12	76
Διάγραμμα 4.4.12β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 12η	
ερώτηση.....	77
Διάγραμμα 4.4.13α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 13	78
Διάγραμμα 4.4.13β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 13η	
ερώτηση.....	79
Διάγραμμα 4.4.14α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 14	80
Διάγραμμα 4.4.14β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 14η	
ερώτηση.....	81
Διάγραμμα 4.4.15α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 15	82
Διάγραμμα 4.4.15β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 15η	
ερώτηση.....	83

Διάγραμμα 4.4.16α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 16	84
Διάγραμμα 4.4.16β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 16η ερώτηση.....	85
Διάγραμμα 4.4.17α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 17	86
Διάγραμμα 4.4.17β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 17η ερώτηση.....	87
Διάγραμμα 4.4.18α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 18	88
Διάγραμμα 4.4.18β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 18η ερώτηση.....	89
Διάγραμμα 4.4.19α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 19	90
Διάγραμμα 4.4.19β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 19η ερώτηση.....	91
Διάγραμμα 4.4.20α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 20	92
Διάγραμμα 4.4.20β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 20η ερώτηση.....	93
Διάγραμμα 4.4.21α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 21	94
Διάγραμμα 4.4.21β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 21η ερώτηση.....	95
Διάγραμμα 4.4.22α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 22	96
Διάγραμμα 4.4.22β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 22η ερώτηση.....	97
Διάγραμμα 4.4.23α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 23	98
Διάγραμμα 4.4.23β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 23η ερώτηση.....	99
Διάγραμμα 4.4.24α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 24	100
Διάγραμμα 4.4.24β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 24η ερώτηση.....	101
Διάγραμμα 4.4.25α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 25	102

Διάγραμμα 4.4.25β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 25η ερώτηση.....	103
Διάγραμμα 4.4.26α: Κατανομή απαντήσεων στην Ερώτηση 26	104
Διάγραμμα 4.4.26β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 26η ερώτηση.....	105
Διάγραμμα 4.5.1: Συσχέτιση της ηλικίας με την Ερώτηση 20	112
Διάγραμμα 4.5.2: Συσχέτιση του χρόνου στην υπηρεσία με την Ερώτηση 21	113
Διάγραμμα 4.5.3: Συσχέτιση του χρόνου στην υπηρεσία με την Ερώτηση 24	114
Διάγραμμα 4.5.2: Συσχέτιση του μορφωτικού επιπέδου με την Ερώτηση 8	115

Εισαγωγή

Η φοροδιαφυγή θεωρείται ένα από τα κρισιμότερα προβλήματα της παγκόσμιας οικονομίας και η εμφάνισή της θεωρείται ότι βασίζεται στην πολυπλοκότητα του ισχύοντος φορολογικού συστήματος, στην έλλειψη μηχανογράφησης, στην ανεπάρκεια ελέγχων από εξειδικευμένο και επαρκές προσωπικό, αλλά και την μειωμένη φορολογική συνείδηση των φορολογούμενων. Ειδικότερα στην Ελλάδα σημειώνεται έξαρση της φοροδιαφυγής, ιδιαίτερα στα χρόνια της βαθιάς οικονομικής κρίσης, με αποτελέσματα να επηρεάζεται σημαντικά η ελληνική οικονομία.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί κατά πόσο τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων στην Ελλάδα, όπου το κράτος προσέφυγε στην λύση της σημαντικής αύξησης των φορολογικών συντελεστών, σε ποιο βαθμό έχουν επηρεαστεί τα έσοδα από την έμμεση φορολογία και συνεπώς, εάν μεταβλήθηκε και σε ποια έκταση η φοροδιαφυγή όσον αφορά στον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας, ως ο σημαντικότερος έμμεσος φόρος που εφαρμόζεται στο φορολογικό μας σύστημα.

Η διπλωματική εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια και αναλυτικότερα:

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια του φόρου, της φορολογίας και παρουσιάζονται οι διακρίσεις των φόρων και οι βασικές αρχές της φορολογίας.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται μια ιστορική αναδρομή για το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας στην ΕΕ και την καθιέρωσή του στην Ελλάδα, αναλύονται βασικές έννοιες για την κατανόηση του, όπως η επιβολή του φόρου και η λειτουργία αυτού, τα χαρακτηριστικά του ΦΠΑ, το αντικείμενο του φόρου και ο υποκείμενος στο φόρο, το δικαίωμα έκπτωσης, ο χρόνος γένεσης της φορολογικής υποχρέωσης και το απαιτητό του φόρου, οι παραδόσεις αγαθών, η παροχή υπηρεσιών και η ενδοκοινοτική απόκτηση, απαλλαγές και ειδικά καθεστώτα. Επίσης, αναλύονται οι ισχύοντες συντελεστές ΦΠΑ, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ελλάδα και παρουσιάζεται ειδικά, η περίπτωση των μειωμένων συντελεστών σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές της χώρας μας. Επιπροσθέτως, στο ίδιο κεφάλαιο, αναλύεται η σημασία του φόρου, καθώς και του ελλείμματος ΦΠΑ.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι έννοιες της φοροδιαφυγής, της φοροαποφυγής και της παραοικονομίας, παρουσιάζονται επίσης, τα είδη της φοροδιαφυγής, η διαφορά της με την φοροαποφυγή και η σχέση της με την παραοικονομία.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ακολουθούμενη μεθοδολογία της έρευνας, στις ερευνητικές υποθέσεις και παρατίθενται τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΦΟΡΟΣ – ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

1.1 Η έννοια του φόρου

Ως έννοια του **φόρου** ορίζεται η χωρίς συγκεκριμένη αντιπαροχή, υποχρεωτική εισφορά των φυσικών¹ και νομικών² προσώπων που καταβάλλεται προς το κράτος.

Επιβάλλοντας φόρους μέσω της νομοθεσίας, το κράτος προσπαθεί να εξασφαλίσει την ανεύρεση πόρων για την εξυπηρέτηση των πολυάριθμων αναγκών του, όπως είναι η δημόσια υγεία, η δωρεάν παιδεία, η ασφάλεια, η εθνική άμυνα, η δικαιοσύνη κτλ. και με τα έσοδα που θα προκύψουν από την επιβολή της φορολογίας, αποσκοπεί στην εύρυθμη λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών. Επιπλέον, καθίσταται δυνατή η δίκαιη και ίση κατανομή των δημόσιων δαπανών μεταξύ των πολιτών, οι οποίοι συνεισφέροντας στα δημόσια βάρη ανάλογα με τις δυνάμεις τους, έχουν καθήκον να καταβάλλουν την εισφορά τους προς το κράτος, με σκοπό την ικανοποίηση των ποικίλων αναγκών του (Σελλάς, Σ.,1989).

Ο φόρος αποτελεί αντικείμενο μελέτης και επεξεργασίας τόσο της νομικής όσο και της οικονομικής επιστήμης (Φινοκαλιώτης Κ., 2014), λόγω του γεγονότος ότι αποτελεί θεσμό δικαίου, αλλά ταυτόχρονα και οικονομικό φαινόμενο, άρρηκτα συνδεδεμένο με την εξουσία και το ρόλο του κράτους. Η επιβολή φόρων αποτελεί μέσο άσκησης της κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής ενός κράτους.

Από οικονομικής σκοπιάς, ο φόρος αποτελεί αναγκαστικό μέσο μετάθεσης της αγοραστικής δύναμης από τους ιδιωτικούς φορείς στο Δημόσιο (Φινοκαλιώτης Κ., 2014). «Ο φόρος αποτελεί άμεση και οριστική³ παροχή των ιδιωτών προς τη δημόσια εξουσία, η οποία είναι αναγκαία για την κάλυψη των δημοσίων βαρών» (Μπάρμπας Ν.-Φινοκαλιώτης Κ., 2011), σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό της έννοιας του φόρου έγινε αποδεκτός από την ελληνική επιστήμη. Αναλυτικότερα, ο φόρος είναι το μέρος του εισοδήματος των ιδιωτών που μεταβιβάζεται στο δημόσιο τομέα μέσω της φορολογίας, ώστε ο δημόσιος τομέας να συγκεντρώσει τους οικονομικούς πόρους που χρειάζεται για

---

1 Φυσικό πρόσωπο καλείται από το Δίκαιο κάθε άνθρωπος, ανεξαρτήτως γένους, ηλικίας, εθνικότητας και θρησκείας.

2 Νομικό πρόσωπο χαρακτηρίζεται μια ένωση φυσικών προσώπων ή ομάδα περιουσίας που έχει αυτοτελώς ικανότητα Δικαίου, είναι δηλαδή υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

3 Οριστική και όχι προσωρινή, καθώς δεν επιστρέφεται.

να καλύψει τις δαπάνες για τις δραστηριότητες του.

Ο υποχρεωτικός χαρακτήρας του φόρου, η μονομέρεια της παροχής αυτού, η έλλειψη ειδικής αντιπαροχής ,δηλαδή ειδικού ανταλλάγματος από την πλευρά του κράτους, καθώς επίσης και οι λειτουργίες του, οι οποίες συνίστανται στη χρηματοδότηση για την κάλυψη δημοσίων δαπανών και στην επιδίωξη επίτευξης κοινωνικών και οικονομικών στόχων, αποτελούν τα στοιχεία εκείνα, που συνθέτουν την έννοιά του φόρου (Φινοκαλιώτης Κ., 2014).

1.2 Η έννοια της φορολογίας

Με τον όρο **φορολογία** ορίζεται το ύψος των υποχρεωτικών φόρων υπέρ του κράτους. Στις σύγχρονες οικονομίες συνιστά την σημαντικότερη πηγή των δημοσίων εσόδων μέσω των υποχρεωτικών φόρων, τόσο των φυσικών προσώπων (πολιτών), όσο και των νομικών προσώπων (επιχειρήσεων, οντοτήτων). Αναφορικά με τον αντικειμενικό σκοπό της φορολογίας, αυτός συνίσταται στα εξής επιμέρους στοιχεία: α) την χρηματοδότηση των κρατικών δαπανών κατά την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής, β) την ενίσχυση ή τη σταθεροποίηση της οικονομικής ανάπτυξης, αναφορικά με την οικονομία γενικότερα και γ) την ανακατανομή του πλούτου, που αποσκοπεί στην άμβλυνση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων στα πλαίσια μιας κοινωνίας. Το κόστος εκτέλεσης του κυβερνητικού έργου ή αλλιώς η εισοδηματική πολιτική στηρίζεται στους πόρους που αποκομίζει το κράτος μέσω της φορολογικής πολιτικής που αποφασίζει να εφαρμόσει και συνεπαγωγικά, μέσω των υποχρεωτικών εισφορών , δηλαδή μέσω των φόρων.

Σε όλες τις οικονομίες του κόσμου, και ιδιαίτερα σε εκείνες που είναι περισσότερο ανεπτυγμένες, η φορολογία αποτελεί μια σημαντικότερη δραστηριότητα των δημόσιων φορέων εξασφαλίζοντας συνήθως περισσότερο από το 90% των εσόδων τους. Για το λόγο αυτό αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό αντικείμενο μελέτης, με το οποίο ασχολούνται επιπλέον της οικονομικής επιστήμης και άλλες επιστήμες, όπως η νομική, η πολιτική επιστήμη, η διοικητική επιστήμη κ.ά. (Wikipedia).

1.3 Διακρίσεις των φόρων

Στη χώρα μας, όσο και σε άλλες χώρες διεθνώς, το σύστημα που επικρατεί είναι αυτό της πολλαπλής φορολογίας στα πλαίσια της αποτελεσματικής εξυπηρέτησης των αναγκών του σύγχρονου κοινωνικού κράτους. Είθισται να υπάρχει ένα πλήθος από φόρους, καθώς ένας μόνο φόρος δεν θα μπορούσε να επιτελέσει το ρόλο της κάλυψης όλων των δημοσίων δαπανών, λόγω του γεγονότος ότι οι ανάγκες για δημόσια έσοδα είναι εξαιρετικά μεγάλες. Στην περίπτωση της ύπαρξης ενός μόνο φόρου, θα ήταν αναγκαία η θέσπιση ενός πολύ υψηλού φορολογικού συντελεστή, αλλά επιπλέον θα καταστρατηγούνταν οι αρχές της ισότητας και της καθολικότητας του φόρου.

Τα βασικά κριτήρια βάσει των οποίων μπορεί να γίνει κατάταξη των φόρων είναι τα κατωτέρω: (Τάτσος, Ν., 2012)

α) η φορολογική βάση ή φορολογητέα ύλη

Το οικονομικό μέγεθος επί του οποίου υπολογίζεται ο φόρος που πρέπει να καταβάλλει ο φορολογούμενος ονομάζεται φορολογική βάση. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό και αναλόγως προς το αντικείμενο της φορολογίας, οι φόροι διακρίνονται σε φόρους εισοδήματος, φόρους περιουσίας και φόρους δαπάνης.

Ο **φόρος εισοδήματος** είναι η πιο γνωστή και διαδεδομένη μορφή φορολογίας που εφαρμόζεται στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Επιβάλλεται τόσο σε φυσικά όσο και σε νομικά πρόσωπα και υπολογίζεται με βάση το εισόδημα που έχουν αποκτήσει αυτά σε ορισμένη χρονική περίοδο. Το εισόδημα που αποκτούν τα φυσικά πρόσωπα και οι οντότητες αποτελεί την κυριότερη πηγή φορολογικών εσόδων στις οικονομίες των περισσότερων χωρών. Θεωρητικά, αυτό αντικατοπτρίζει την αγοραστική δύναμη κάθε φορολογουμένου και κατά επέκταση, την ικανότητά του να συνεισφέρει στην κάλυψη των δημοσίων δαπανών του κράτους. (Τάτσος, Ν., 2012).

Ωστόσο, στο φορολογητέο εισόδημα περιλαμβάνονται και πόροι, όπως για παράδειγμα οι μεταβιβαστικές πληρωμές (τα επιδόματα ανεργίας) που δεν αποτελούν εθνικό εισόδημα, ή ακόμη και η αυτοκατανάλωση, ως τμήμα του εθνικού εισοδήματος που δεν φορολογείται (Παπαηλίας, Θ., 2018).

Οι **φόροι περιουσίας** επιβαρύνουν τα περιουσιακά στοιχεία ιδιωτικών φορέων και υπολογίζονται στην καθαρή αξία της περιουσίας του φορολογουμένου. Οι φόροι αυτοί επιβάλλονται είτε για την κατοχή της (φόρος καθαρού πλούτου, γενικός φόρος

περιουσίας, φόρος ακίνητης περιουσίας) είτε για τη μεταβίβασή της (φόρος κληρονομιών, φόρος δωρεών, φόρος μεταβίβασης) (Τάτσος, Ν., 2012).

Συνήθως επιβάλλεται αναλογικός φορολογικός συντελεστής στους φόρους περιουσίας και αυτοί διακρίνονται περαιτέρω σε:

α. προσωπικό φόρο περιουσίας που επιβάλλεται στα περιουσιακά στοιχεία φυσικού προσώπου

β. γενικό φόρο περιουσίας που επιβάλλεται σε φυσικά και νομικά πρόσωπα

γ. ειδικό φόρο περιουσίας που επιβάλλεται σε συγκεκριμένο περιουσιακό στοιχείο

δ. φόρο μεταβίβασης που επιβάλλεται στις μεταβιβάσεις περιουσιακών στοιχείων λόγω πώλησης ή κληρονομιάς ή γονικής παροχής (Παπαηλίας, Θ., 2018).

Οι **φόροι δαπάνης** είναι τα ποσά που καταβάλλουν οι φορολογούμενοι για την κατανάλωση ή την απόκτηση αγαθών και υπηρεσιών. Οι φόροι αυτοί διακρίνονται σε γενικούς και ειδικούς φόρους κατανάλωσης, σε φόρους κατά μονάδα και φόρους στη συνολική αξία.

Οι φόροι δαπάνης επιβάλλονται, συνήθως με χρήση αναλογικού φορολογικού συντελεστή, στους παραγωγούς, στους έμπορους ή εισαγωγείς και αυτοί ακολούθως μετακυλούν το φόρο στους καταναλωτές, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στο φόρο στα τσιγάρα. Ο πιο γνωστός από τους φόρους δαπάνης είναι ο Φόρος Προστιθεμένης Αξίας (ΦΠΑ), ο οποίος επιβαρύνει εφάπαξ και όχι αθροιστικά μόνο τα καταναλωτικά αγαθά και όχι τα κεφαλαιουχικά και γενικά αποτελεί φόρο που είναι ευδιάκριτο το ύψος της επιβάρυνσης (Παπαηλίας, Θ., 2018).

Στην προσπάθεια να αναλυθεί η αιτιακή σχέση μεταξύ διαφόρων κατηγοριών των φόρων και της οικονομικής ανάπτυξης, εμπειρικές μελέτες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αρχικά οι φόροι εισοδήματος των επιχειρήσεων ασκούν την πιο επιβλαβή επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη. Ακολουθούν στη συνέχεια οι φόροι εισοδήματος φυσικών προσώπων και οι φόροι κατανάλωσης. Όσον αφορά στους φόρους περιουσίας, αυτοί θεωρείται ότι τελικά ασκούν μικρή επίδραση στην ανάπτυξη μιας οικονομίας.

β) ο χαρακτήρας του φορολογικού συντελεστή

Το ποσοστό φόρου που αντιστοιχεί στο μέγεθος της φορολογικής βάσης ονομάζεται φορολογικός συντελεστής. Το ποσό φόρου σε συνάρτηση παρουσιάζεται ως εξής:

$$T = t * Y$$

Όπου t ο φορολογικός συντελεστής και Y η φορολογική βάση.

Ανάλογα με τη φύση του φορολογικού συντελεστή που εφαρμόζεται, οι φόροι μπορούν να διακριθούν στις ακόλουθες κατηγορίες: προοδευτικοί, αναλογικοί και αντίστροφα προοδευτικοί.

Προοδευτικοί καλούνται οι φόροι των οποίων ο μέσος φορολογικός συντελεστής μεταβάλλεται αναλογικά με τη μεταβολή της φορολογικής βάσης. Παραδείγματα τέτοιων φόρων είναι ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων και ο φόρος κληρονομιών.

Αναλογικοί ονομάζονται οι φόροι όταν ο φορολογικός συντελεστής παραμένει σταθερός σε σχέση με τη μεταβολή της φορολογικής βάσης. Τέτοιοι φόροι είναι ο φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων, το χαρτόσημο και οι φόροι κατανάλωσης.

Αντίστροφα προοδευτικοί λέγονται οι φόροι όπου ο μέσος φορολογικός συντελεστής μεταβάλλεται αντιστρόφως ανάλογα με τη φορολογική βάση και στην πράξη σπάνια εφαρμόζονται.

Γενικότερα, η επικρατούσα άποψη είναι ότι ένας προοδευτικός φόρος ικανοποιεί καλύτερα το κριτήριο της ισότητας σε σχέση με την εφαρμογή ενός ενιαίου φορολογικού συντελεστή στο σύνολο του εισοδήματος (Γεωργακόπουλος, Θ., (1997). Με τον τρόπο αυτόν διασφαλίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό η αναδιανεμητική λειτουργία ενός φορολογικού συστήματος, η οποία θα πρέπει αποτελεί στόχο ενός σύγχρονου κοινωνικού κράτους. Ωστόσο, θα πρέπει να υπάρχει περιορισμός στο ύψος των ανώτατων φορολογικών συντελεστών, ώστε οι φόροι να μην αποτελούν τροχοπέδη στην αναπτυξιακή πορεία της οικονομίας.

Μια περαιτέρω διάκριση των φόρων μπορεί να γίνει ανάλογα με το φορέα που τους επιβάλλει (κεντρική διοίκηση, δημοτικοί φόροι, ασφαλιστικοί φορείς κ.λπ.).

γ. Διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους

Μία από τις σημαντικότερες κατηγοριοποιήσεις των φόρων, ανάλογα με τη διαδικασία καθορισμού και είσπραξής τους, είναι η διάκριση σε άμεσους και έμμεσους.

Ως **άμεσοι** φόροι καλούνται οι ονομαστικοί φόροι οι οποίοι επιβάλλονται στο παραγόμενο εισόδημα ή στην περιουσία φυσικών και νομικών προσώπων. Τέτοιοι φόροι είναι, με αντιπροσωπευτικότερο παράδειγμα, ο φόρος εισοδήματος, επίσης ο φόρος κληρονομιών, ο φόρος δωρεών και γονικών παροχών, ο φόρος μεταβίβασης

ακινήτων, κ.λπ. Οι άμεσοι φόροι καταβάλλονται απευθείας από τους φορολογούμενους προς το κράτος και αποτελούν διεθνώς τον πιο διαδεδομένο τρόπο φορολόγησης (Τάτσος, Ν., 2012).

Οι άμεσοι φόροι επιβαρύνουν ευθέως τα φυσικά πρόσωπα και τις οικονομικές μονάδες στο στάδιο της απόκτησης, προσαύξησης ή κατοχής του εισοδήματος και της περιουσίας (Παπαηλίας, Θ., 2018).

Αντιθέτως, οι **έμμεσοι** φόροι δεν συνδέονται με το εισόδημα και, κατ' επέκταση με τη φοροδοτική ικανότητα των φορολογουμένων. Οι φόροι αυτοί επιβάλλονται στις συναλλαγές ή στο δαπανώμενο εισόδημα και όχι στο εισόδημα, επομένως συναρτώνται από τη συναλλακτική δραστηριότητα των φορολογουμένων, δηλαδή εισπράττονται μετά την πραγματοποίηση ορισμένων συναλλαγών ή γεγονότων και συνήθως μετακυλούνται στον τελικό χρήστη των αγαθών και των υπηρεσιών. Ο κατά το νόμο υπόχρεος δεν είναι εκείνος που πραγματικά επιβαρύνεται με το φόρο. Τέτοιοι φόροι είναι οι φόροι κατανάλωσης, με σημαντικότερο όλων το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ), ο Φόρος Μεταβίβασης Ακινήτων (ΦΜΑ), οι δασμοί, τα τέλη χαρτοσήμου και κάποιες φορολογικές επιβαρύνσεις που αφορούν εξατομικευμένα προϊόντα. Η επιβολή έμμεσων φόρων έχει ορισμένες φορές στόχο να αποτρέψει την κατανάλωση συγκεκριμένων αγαθών, όπως για παράδειγμα των προϊόντων καπνού, αλλά ουσιαστικά έχει καθαρά εισπρακτικό χαρακτήρα. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι οι ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες υιοθετούν περισσότερους άμεσους φόρους, ενώ αντιθέτως, τα αναπτυσσόμενα κράτη συνήθως επιλέγουν την επιβολή περισσότερων έμμεσων φόρων έναντι των άμεσων (Τάτσος, Ν., 2012).

Ενώ οι άμεσοι φόροι μειώνουν το **χρηματικό εισόδημα** (το οποίο ισούται με το αρχικά διαθέσιμο εισόδημα μείον τους άμεσους φόρους συν τις μεταβιβαστικές πληρωμές), οι έμμεσοι φόροι μειώνουν το **πραγματικό εισόδημα**, λόγω του ότι αυξάνουν την τελική τιμή αποτελώντας κόστος παραγωγής (Παπαηλίας, Θ., 2018).

Οι άμεσοι φόροι σε σύγκριση με τους έμμεσους παρουσιάζουν ορισμένα πλεονεκτήματα, όπως για παράδειγμα, ότι θεωρούνται περισσότερο «δίκαιοι», επειδή σύμφωνα και με το Σύνταγμα, συναρτώνται άμεσα από τη φοροδοτική ικανότητα των φυσικών και νομικών προσώπων και επιβαρύνουν σε μεγαλύτερο βαθμό τους φορολογούμενους (πολίτες και οντότητες) που έχουν μεγαλύτερη φοροδοτική ικανότητα, σε αντίθεση με τους έμμεσους φόρους, οι οποίοι επιβάλλονται αδιακρίτως

σε όλους. Επιπλέον πλεονέκτημα των άμεσων φόρων είναι η σταθερότητα στην είσπραξή τους, λόγω του γεγονότος ότι οι φορολογούμενοι δύνανται να γνωρίζουν εκ των προτέρων τις φορολογικές τους υποχρεώσεις (Γάτσος, Ν., 2012).

Επιπρόσθετα, μέσω των άμεσων φόρων το κράτος δύναται να ασκήσει αποτελεσματική αντικυκλική πολιτική για την καταπολέμηση του πληθωρισμού και της ύφεσης και να μειώσει τις αδυναμίες της αγοράς αμβλύνοντας τις εισοδηματικές ανισότητες (Παπαηλίας, Θ., 2018).

Το κυριότερο πλεονέκτημα των έμμεσων φόρων έναντι των άμεσων αποτελεί το γεγονός ότι δεν είναι απευθείας αντιληπτή η επιβάρυνση στους φορολογούμενους, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των άμεσων φόρων και επομένως μειώνονται οι πιέσεις των διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων. Επιπλέον, φορολογείται το σύνολο του πληθυσμού, έχουν μικρότερο κόστος βεβαίωσης και εισπράττονται σχετικά εύκολα σε σχέση με τους άμεσους φόρους (Παπαηλίας, 2018).

δ. Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης

Οι φόροι αυτοί είναι ειδικής μορφής και αφορούν τα ποσά που καταβάλλουν στα ταμεία ασφάλισης, τόσο οι εργαζόμενοι, όσο και οι εργοδότες τους, προκειμένου να διασφαλιστεί ή καλή λειτουργία των ταμείων αυτών. Το ύψος των εισφορών καθορίζεται είτε από το νόμο, είτε από συλλογικές συμβάσεις (Παπαηλίας, Θ., 2018).

1.4 Αρχές της φορολογίας

Ανεξάρτητα από τις ιδιαίτερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες κάθε κράτους, προκειμένου να οριοθετηθεί η κρατική εξουσία όσον αφορά στην επιβολή και είσπραξη φόρων και να περιοριστούν τυχόν περιπτώσεις αυθαιρεσίας προς τους φορολογούμενους, στο Σύνταγμα προβλέπονται οι βασικές αρχές που ορίζουν την άσκηση της φορολογικής εξουσίας, οι οποίες είναι:

- Η αρχή της νομιμότητας του φόρου, σύμφωνα με την οποία για την επιβολή και είσπραξη φόρου απαιτείται τυπικός νόμος, ο οποίος ρυθμίζει το υποκείμενο του φόρου, το αντικείμενο του φόρου, τον φορολογικό συντελεστή και τις απαλλαγές ή εξαιρέσεις.
- Η αρχή της βεβαιότητας του φόρου, σύμφωνα με την οποία η φορολογική διοίκηση είναι υποχρεωμένη με βάση τις φορολογικές διατάξεις να βεβαιώσει το

οφειλόμενο ποσό του φόρου κατά την καθορισμένη διαδικασία και να είναι σαφή: ο χρόνος, ο τρόπος πληρωμής και το ποσό για τον κάθε φορολογούμενο.

- Η αρχή της νομιμότητας του φόρου και η ετήσια συγκατάθεση της Βουλής για την βεβαίωση και την είσπραξη του φόρου, σύμφωνα με την οποία αναγκαία προϋπόθεση για τη βεβαίωση και είσπραξη των φόρων αποτελεί η αναγραφή τους στον προϋπολογισμό.
- Η αρχή της μη αναδρομικής ισχύος των φορολογικών ρυθμίσεων.
- Η αρχή της καθολικότητας, σύμφωνα με την οποία επιβάλλεται η συμμετοχή όλων των φορολογούμενων στα οικονομικά βάρη του κράτους.
- Η αρχή της ισότητας, ήτοι ίση μεταχείριση με τη δίκαιη κατανομή βαρών μεταξύ των φορολογουμένων (Φινοκαλιώτης Κ., (2014)).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο Φόρος Προστιθεμένης Αξίας

2.1 Ιστορικό του Φ.Π.Α. στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Ο Φόρος Προστιθεμένης Αξίας είναι φόρος κύκλου εργασιών που επιβλήθηκε στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου να υπάρξει μία εναρμόνιση στην έμμεση φορολογία των κρατών-μελών της ΕΟΚ. Το έτος 1957 διορίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μια ειδική επιτροπή φορολογικής εναρμόνισης, προτείνοντας την κατάργηση όλων των εφαρμοζόμενων εσωτερικών (εθνικών) σφραγιστικών φόρων κύκλου εργασιών και την αντικατάστασή τους μ' ένα μόνο φόρο, τον Φ.Π.Α., που εφαρμόζε επιτυχώς την εποχή εκείνη η Γαλλία σε κάθε στάδιο συναλλαγής πάνω στην προστιθέμενη αξία. Παρόμοιος φόρος υφίσταται και σε περίπου 30 κράτη εκτός Κοινότητας σε διάφορες ηπείρους.

Οι προτάσεις της Επιτροπής άρχισαν να υλοποιούνται στις 11 Απριλίου του 1967 με την έκδοση των δύο πρώτων οδηγιών (ντιρεκτίβες) 62/227/ΕΟΚ και 67/228/ΕΟΚ. Με τις οδηγίες αυτές καθιερώθηκε ο Φ.Π.Α. ως κοινό σύστημα φόρου κύκλου εργασιών στα κράτη-μέλη καθώς και οι αρχές του Φ.Π.Α. (αντικείμενα - πράξεις, υπόχρεοι, συντελεστές, κ.λπ.). Η εισαγωγή του Φ.Π.Α. ολοκληρώθηκε σταδιακά το 1973. Στις 11 Μαΐου του 1977 εκδόθηκε η 6η οδηγία (77/388/ΕΟΚ) η οποία συμπλήρωσε και ολοκλήρωσε κενά πρακτικής στις δύο προηγούμενες επεκτείνοντας τον Φ.Π.Α. μέχρι και το λιανικό εμπόριο. Η οδηγία αυτή είναι και η σπουδαιότερη κοινοτική πράξη βάσει της οποίας ρυθμίστηκε αρχικά ο Φ.Π.Α. ως κοινό φορολογικό σύστημα στην ΕΕ, αλλά και για όλες τις νεότερες συμπληρώσεις και τροποποιήσεις. Ο ομοιόμορφος υπολογισμός του φόρου απ' όλα τα κράτη-μέλη καθώς και ο υπολογισμός ενός κοινού ποσοστού επ' αυτού αποτελούν τα βασικότερα στοιχεία στη χρηματοδότηση του κοινοτικού προϋπολογισμού, και αυτός είναι ο λόγος που παρακολουθείται ιδιαίτερα η εφαρμογή του. Τα κράτη-μέλη της ΕΕ είναι υποχρεωμένα να εφαρμόζουν την Κοινοτική Οδηγία για τον ΦΠΑ με τρόπο ομοιόμορφο, καθώς αυτός ο τρόπος εφαρμογής ελέγχεται από τα αρμόδια Ευρωπαϊκά Όργανα. Στόχος ήταν ο φόρος αυτός να συντελέσει στην πραγματοποίηση μιας κοινής αγοράς με υγιείς όρους ανταγωνισμού, εξασφαλίζοντας έτσι την ουδετερότητα του συστήματος ως προς την καταγωγή των αγαθών και των παροχών υπηρεσιών εντός της ευρωπαϊκής αγοράς (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015).

2.2 Η καθιέρωση του ΦΠΑ στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα ο ΦΠΑ καθιερώθηκε την 1η Ιανουαρίου 1987 με τον νόμο 1642 της 21ης Αυγούστου 1986, με τον οποίον ουσιαστικά ενσωματώθηκε στο εσωτερικό δίκαιο η έκτη οδηγία ΦΠΑ (77/388/ΕΟΚ). Αυτό συνέβη με τρίχρονη καθυστέρηση (επρόκειτο να τεθεί σε εφαρμογή την 1η Ιανουαρίου 1984, όμως η Ελλάδα ζήτησε αναβολή για δυσκολίες τεχνικού χαρακτήρα) και ο συντελεστής του ήταν 6% για είδη λαϊκής κατανάλωσης, 18% για υπηρεσίες και 36% για είδη πολυτελείας. Για ένα μικρό χρονικό διάστημα η εφαρμογή του προκάλεσε αρρυθμία στην αγορά. Ο νόμος 1642/1986 στη συνέχεια τροποποιήθηκε επανειλημμένα προκειμένου να προσαρμοστεί στις εθνικές και ευρωπαϊκές αλλαγές και συνθήκες, με τελευταία κωδικοποίηση το νόμο 2859/2000, ο οποίος αποτελεί πλέον τον εφαρμοστέο Κώδικα ΦΠΑ. Η σχετική Οδηγία που πρέπει να εφαρμόζεται από τα κράτη μέλη της ΕΕ είναι η 2006/112/ΕΚ (Wikipedia).

Βασικές έννοιες στη φορολογία ΦΠΑ

2.3 Επιβολή του φόρου

Σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2859/2000 (Κώδικας ΦΠΑ) επιβάλλεται φόρος κύκλου εργασιών με την ονομασία «Φόρος Προστιθέμενης Αξίας» (Φ.Π.Α.), ο οποίος επιρρίπτεται από τον κατά νόμο υπόχρεο σε βάρος του αντισυμβαλλομένου.

Ο ΦΠΑ επιβάλλεται στις πράξεις που αποτελούν το αντικείμενο του φόρου. Τέτοιες πράξεις είναι μεταξύ άλλων και πράξεις παράδοσης αγαθών και παροχής υπηρεσιών, οι οποίες πραγματοποιούνται από υποκείμενο στο φόρο πρόσωπο στο εσωτερικό της χώρας. Ως εσωτερικό της χώρας νοείται η ελληνική επικράτεια εκτός από την περιοχή του Αγίου Όρους. Ο ΦΠΑ επιρρίπτεται από τον κατά νόμο υπόχρεο σε βάρος του αντισυμβαλλόμενου. Γενικότερα από τις διατάξεις του ΦΠΑ προκύπτει ότι ο φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) είναι ένας έμμεσος φόρος κατανάλωσης, που επιβάλλεται στο εσωτερικό της χώρας και επιβαρύνει τους καταναλωτές. Πρόκειται για ένα φόρο που επιβάλλεται τμηματικά σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας (βιομηχανία, βιοτεχνία, κ.λπ.) και της εμπορίας αγαθών (χονδρικό και λιανικό εμπόριο) και που

υπολογίζεται ουσιαστικά μόνο στην προστιθέμενη σε κάθε στάδιο αξία (Κουτσούκος, Χ., 2020).

Για τις επιχειρήσεις με έδρα στην ΕΕ, ο ΦΠΑ είναι απαιτητός στις περισσότερες πωλήσεις και αγορές αγαθών εντός της ΕΕ. Στις περιπτώσεις αυτές, ο ΦΠΑ επιβάλλεται και οφείλεται στη χώρα της ΕΕ όπου τα αγαθά καταναλώνονται από τον τελικό καταναλωτή. Ομοίως, ο ΦΠΑ επιβάλλεται στις υπηρεσίες που παρέχονται τη στιγμή που πραγματοποιούνται σε κάθε χώρα της ΕΕ.

Δεν επιβάλλεται ΦΠΑ στις εξαγωγές αγαθών σε χώρες εκτός ΕΕ. Στις περιπτώσεις αυτές, ο ΦΠΑ επιβάλλεται και οφείλεται στη χώρα εισαγωγής και ο εξαγωγέας δεν χρειάζεται να δηλώσει ΦΠΑ. Ωστόσο, όταν εξάγονται εμπορεύματα, πρέπει να υπάρχει τεκμηρίωση ως **απόδειξη ότι τα εμπορεύματα μεταφέρθηκαν** εκτός της ΕΕ. Η απόδειξη αυτή θα μπορούσε να παρασχεθεί με την υποβολή στις φορολογικές αρχές της χώρας αντιγράφου ενός τιμολογίου, ενός εγγράφου μεταφοράς ή τελωνειακής καταχώρισης εισαγωγής (Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

2.4 Λειτουργία του φόρου

Ο ΦΠΑ είναι ο κυριότερος φόρος κατανάλωσης που αντικατέστησε ένα σημαντικό αριθμό έμμεσων φόρων (μεγαλύτερο μέρος του χαρτοσήμου, φόρο κύκλου εργασιών, φόρο δημοσίων θεαμάτων, φόρο κέντρων διασκέδασης, φόρο καπνοβιομηχανικών προϊόντων, φόρο ζάχαρης, φόρο αμυλοσιροπίου, φόρο κηρωδών υλών, κ.α.) που ίσχυαν μέχρι τις 31/12/1986. Σήμερα ο Φ.Π.Α. με το Νόμο 2859 του 2000 (ΦΕΚ Α' 248/07-11-2000 σύμφωνα με την πιο πρόσφατη αναθεώρησή του) ορίζεται ως ο κυριότερος έμμεσος φόρος που επιβάλλεται στις συναλλαγές σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, εκτός από την περιοχή του Αγίου Όρους (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015). Πρόκειται για γενικό φόρο κατανάλωσης που επιβάλλεται στις εμπορικές δραστηριότητες οι οποίες αφορούν την παραγωγή και πώληση αγαθών και την παροχή υπηρεσιών. Καταβάλλεται τμηματικά από τον κατά νόμο υπόχρεο στον αντισυμβαλλόμενο, σε κάθε στάδιο συναλλαγής, στην προστιθέμενη αξία και μετακυλιέται ολόκληρος στην τελική κατανάλωση (Wikipedia). Με αυτόν τον τρόπο κάθε βαθμίδα παραγωγής ή συναλλαγής φορολογείται ως προς το επιπλέον τίμημα που εισπράττει ο προμηθευτής, δηλαδή ως προς την αξία που προστίθεται στο αγαθό κατά την κάθε βαθμίδα επεξεργασίας του. Ουσιαστικά ο φόρος υπολογίζεται κατά στάδιο,

μόνο στην αξία που προστίθεται από κάθε επιχείρηση στα αγαθά ή τις υπηρεσίες σε κάθε φάση της παραγωγής και της αλυσίδας διανομής, γι' αυτό ονομάζεται και φόρος **προστιθέμενης** αξίας. Ο μηχανισμός αυτός επιτρέπει να εξασφαλιστεί η βασική αρχή της ουδετερότητας του ΦΠΑ, ανεξαρτήτως του αριθμού των σταδίων – πράξεων που μεσολαβούν μέχρι την τελική κατανάλωση. Επιβαρύνει στην ουσία μόνο τον τελικό καταναλωτή (και όχι τις επιχειρήσεις), ανεξάρτητα από την ιδιότητα του προσώπου που αποκτά τα αγαθά ή λαμβάνει τις υπηρεσίες (ιδιώτης, επιτηδευματίας, δημόσιο) και ανεξάρτητα από την προέλευση των αγαθών ή των υπηρεσιών (εγχώρια, προερχόμενα από χώρες της ΕΕ ή από τρίτες χώρες). Οι υποκείμενες στο ΦΠΑ επιχειρήσεις υπολογίζουν το φόρο σε συνάρτηση με την αξία που προστίθεται στα αγαθά ή τις υπηρεσίες και κατόπιν εφαρμόζουν το βασικό μηχανισμό της έκπτωσης, δηλαδή αφαιρούν από τον ΦΠΑ των εκροών (πωλήσεων – παραδόσεων) τον ΦΠΑ των εισροών (αγορών – εξόδων), τις οποίες πραγματοποίησαν στο προηγούμενο στάδιο για τους σκοπούς της επαγγελματικής τους δραστηριότητας και στη συνέχεια, καταβάλλουν τη διαφορά μεταξύ εκροών και εισροών. Αν η διαφορά είναι θετική, δηλαδή αν ο ΦΠΑ των πωλήσεων είναι μεγαλύτερος από τον ΦΠΑ των αγορών, τότε η επιχείρηση έχει υποχρέωση να καταβάλει τη διαφορά αυτή στο δημόσιο. Αν η διαφορά είναι αρνητική, δηλαδή αν ο ΦΠΑ των αγορών είναι μεγαλύτερος από τον ΦΠΑ των πωλήσεων, τότε η διαφορά αυτή επιστρέφεται από το δημόσιο ή μεταφέρεται για έκπτωση σε επόμενη περίοδο.

Ο ΦΠΑ συνεπάγεται αντίθεση συμφερόντων μεταξύ πωλητή και αγοραστή με προσδοκώμενο αποτέλεσμα την ειλικρινή δήλωση των πωλήσεων και των αγορών. Συγκεκριμένα, ο πωλητής έχει συμφέρον να υποεκτιμήσει τις πωλήσεις του προκειμένου να μειωθεί ο φόρος που θα πρέπει να αποδώσει στο δημόσιο, σε αντίθεση με τον αγοραστή, ο οποίος έχει συμφέρον να υπερεκτιμήσει τις αγορές του προκειμένου να αφαιρέσει μεγαλύτερο ποσό από τον προς απόδοση στο δημόσιο φόρο και να μειώσει την τελική καταβολή του.

Στη φορολογία ΦΠΑ έχουν προβλεφθεί για διάφορους λόγους (κοινωνική πολιτική, απλοποίηση) μειωμένοι συντελεστές, απαλλαγές, ακόμα και μη φορολόγηση σε ολόκληρους τομείς της οικονομίας, όπως οι εξαγωγές και ειδικά καθεστώτα (ειδικό καθεστώς αγροτών, ειδικό καθεστώς μικρών επιχειρήσεων, κλπ.) (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015).

2.5 Τα χαρακτηριστικά του Φ.Π.Α.

- Είναι έμμεσος φόρος, που επιβαρύνει την εγχώρια κατανάλωση.
- Είναι φόρος αναλογικός, γιατί οι συντελεστές αυτού (6%, 13% και 24%) είναι σταθεροί ανεξάρτητα από το ύψος της φορολογητέας βάσης.
- Είναι φόρος επί των συναλλαγών επειδή επιβαρύνει τις πράξεις και τις συναλλαγές, οι οποίες αποτελούν σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις, αντικείμενο του ΦΠΑ.
- Είναι φόρος ουδέτερος για τις επιχειρήσεις και επιβαρύνει κατά τον ίδιο τρόπο τα αγαθά και τις υπηρεσίες ανεξάρτητα από την προέλευση και τα στάδια συναλλαγών μέχρι την τελική κατανάλωση.
- Είναι φόρος επιρριπτόμενος από τον υπόχρεο προς τον αντισυμβαλλόμενο και ο πωλητής του αγαθού ή ο παρέχων την υπηρεσία είναι υπόχρεος για την εμπρόθεσμη πληρωμή του φόρου στο Δημόσιο, ακόμη και εάν ο αγοραστής/λήπτης αρνηθεί την καταβολή του.
- Είναι «κοινοτικός φόρος», αφού οι κύριες διατάξεις του ΦΠΑ είναι διατάξεις του Κοινοτικού Δικαίου (6η Οδηγία) και Οδηγία 2006/112/ΕΚ/20-11-2006 που έχουν ενσωματωθεί στο εθνικό μας δίκαιο με το ν. 2859/2000 (Κώδικας ΦΠΑ) και επιπλέον ο ΦΠΑ είναι σημαντικότερος πόρος του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Κουτσούκος Χ., 2020).

2.6 Αντικείμενο του φόρου

Οι πράξεις που αποτελούν **αντικείμενο του φόρου** και υπάγονται σε ΦΠΑ είναι:

- α) οι παραδόσεις αγαθών και οι παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιούνται από επαχθή αιτία (επί αντιπαροχή) στο εσωτερικό της χώρας, από υποκείμενο στο φόρο, δηλαδή πρόσωπο που υπάγεται στο ΦΠΑ (επιτηδευματία) και ενεργεί με την ιδιότητα αυτή και όχι ως ιδιώτης, στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας
- β) οι ενδοκοινοτικές αποκτήσεις αγαθών, δηλαδή οι συναλλαγές μεταξύ των επαγγελματιών των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και
- γ) οι εισαγωγές αγαθών από τρίτες χώρες στο εσωτερικό της χώρας. Η εισαγωγή αγαθών φορολογείται ανεξαρτήτως της ιδιότητας του εισαγωγέα, αν παραδείγματος χάρη ένας ιδιώτης εισάγει ένα αγαθό από χώρα εκτός ΕΕ, οφείλει να το δηλώσει στο τελωνείο εισόδου και να πληρώσει τον αντίστοιχο ΦΠΑ (Κουτσούκος Χ., 2020).

2.7 Υποκείμενος στον φόρο

Ως «υποκείμενος στον φόρο» νοείται οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ημεδαπό ή αλλοδαπό ή ένωση προσώπων ασκεί, κατά τρόπο ανεξάρτητο και σε οποιονδήποτε τόπο, οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από τον επιδιωκόμενο σκοπό και τα αποτελέσματα της δραστηριότητας αυτής. Επίσης, θεωρείται ως υποκείμενο στον φόρο κάθε πρόσωπο το οποίο διενεργεί παράδοση ακινήτου ή ευκαιριακά παράδοση καινούργιου μεταφορικού μέσου (Wikipedia).

Δεν θεωρείται ότι ασκούν οικονομική δραστηριότητα κατά τρόπο ανεξάρτητο οι μισθωτοί και λοιπά φυσικά πρόσωπα, τα οποία συνδέονται με τον εργοδότη τους με σύμβαση εργασίας ή με οποιαδήποτε άλλη νομική σχέση που δημιουργεί δεσμούς εξάρτησης, όσον αφορά τους όρους εργασίας ή την αμοιβή και συνεπάγεται την ευθύνη του εργοδότη (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015).

Το ελληνικό Δημόσιο, οι δήμοι, οι κοινότητες και τα άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου δε θεωρούνται υποκείμενοι στο φόρο για τις πράξεις παράδοσης αγαθών και παροχής υπηρεσιών που ενεργούν κατά την εκπλήρωση της αποστολής τους, ακόμη και αν εισπράττουν δικαιώματα, τέλη ή εισφορές (Κουτσούκος Χ., 2020). Εν τούτοις τα πρόσωπα αυτά θεωρούνται ως υποκείμενοι στο φόρο εφόσον ασκούν τις δραστηριότητες που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι του Κώδικα ΦΠΑ, όπως τηλεπικοινωνίες, μεταφορά αγαθών και προσώπων, διανομή ηλεκτρισμού, αερίου και θερμικής ενέργειας, δραστηριότητες πρακτορείων ταξιδιών και διαφημιστικών γραφείων, κα (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015).

Ο «υποκείμενος στον φόρο» υποχρεούται να υποβάλλει τις παρακάτω δηλώσεις:

- Δήλωση έναρξης εργασιών του, η οποία υποβάλλεται πριν από την έναρξη των εργασιών αυτών.
- Δήλωση μεταβολών – μετάταξης με την οποία δηλώνει οποιαδήποτε μεταβολή του, αλλαγή επωνυμίας, αλλαγή τόπου επαγγελματικής εγκατάστασης, του αντικειμένου εργασιών, την πραγματοποίηση ενδοκοινοτικών αποκτήσεων, την ίδρυση ή κατάργηση υποκαταστημάτων, την αλλαγή των τηρούμενων Βιβλίων Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων κλπ
- Δήλωση οριστικής παύσης εργασιών
- Λήψη Α.Φ.Μ.

Ο υποκείμενος στον φόρο υποχρεούται επίσης να τηρεί βιβλία και να εκδίδει στοιχεία του Κ.Β.Σ. και να επιδίδει τις προβλεπόμενες δηλώσεις. Επιπλέον, έχει την υποχρέωση να ορίζει φορολογικό αντιπρόσωπο (Κουτσούκος Χ., 2020).

2.8 Έκπτωση του φόρου - Δικαίωμα έκπτωσης

Ο μηχανισμός της έκπτωσης του ΦΠΑ, στον οποίο στηρίζεται το σύστημα ΦΠΑ, συνίσταται στην αφαίρεση από το φόρο επί των πωλήσεων (φόρος εκροών), του φόρου που έχει επιβαρύνει τις αγορές των σχετικών αγαθών (φόρος εισροών) και στην απόδοση στο δημόσιο της προκύπτουσας διαφοράς. Ο υποκείμενος δικαιούται να εκπέσει, από το φόρο που αναλογεί στις ενεργούμενες από αυτόν πράξεις παράδοσης αγαθών, παροχής υπηρεσιών και ενδοκοινοτικής απόκτησης αγαθών (εκροές), το φόρο με τον οποίο έχουν επιβαρυνθεί η παράδοση αγαθών, παροχή υπηρεσιών που έγιναν σε αυτόν και η εισαγωγή αγαθών που πραγματοποιήθηκε από αυτόν (εισροές), καθώς και το φόρο που οφείλεται για τις ενδοκοινοτικές αποκτήσεις αγαθών που πραγματοποιήθηκαν από αυτόν. Η έκπτωση αυτή παρέχεται κατά το μέρος που τα αγαθά και οι υπηρεσίες χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίηση πράξεων που υπάγονται στο φόρο. Ειδικά, για τα αγαθά επένδυσης, το δικαίωμα έκπτωσης κρίνεται οριστικά κατά το χρόνο έναρξης χρησιμοποίησης των αγαθών αυτών (Πλουμάκης, Α., 2013).

Το δικαίωμα έκπτωσης γεννάται κατά το χρόνο που ο ΦΠΑ καθίσταται απαιτητός.

Σύμφωνα με τον Κώδικα ΦΠΑ, δεν παρέχεται δικαίωμα έκπτωσης του φόρου με τον οποίο έχουν επιβαρυνθεί οι δαπάνες:

- α) αγοράς, εισαγωγής ή ενδοκοινοτικής απόκτησης καπνοβιομηχανικών προϊόντων
- β) αγοράς, εισαγωγής ή ενδοκοινοτικής απόκτησης οينوπνευματωδών ή αλκοολούχων ποτών, εφόσον αυτά προορίζονται για την πραγματοποίηση μη φορολογητέων πράξεων
- γ) δεξιώσεων, ψυχαγωγίας και φιλοξενίας γενικά
- δ) στέγασης, τροφής, ποτών, μετακίνησης και ψυχαγωγίας για το προσωπικό ή τους εκπροσώπους της επιχείρησης
- ε) αγοράς, εισαγωγής ή ενδοκοινοτικής απόκτησης επιβατικών αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσης μέχρι εννέα (9) θέσεων, μοτοσυκλετών, μοτοποδηλάτων, σκαφών, αεροσκαφών ιδιωτικής χρήσης που προορίζονται για αναψυχή και αθλητισμό, καθώς και οι σχετικές

δαπάνες καυσίμων, επισκευής, μίσθωσης και κυκλοφορίας αυτών (Κουτσούκος Χ., 2020).

2.9 Χρόνος γένεσης της φορολογικής υποχρέωσης και απαιτητό του φόρου.

Χρόνος γένεσης της φορολογικής υποχρέωσης είναι ο χρόνος κατά τον οποίο δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για τη φορολόγηση μιας πράξης (παράδοσης αγαθών, παροχής υπηρεσιών, κλπ.).

Χρόνος κατά τον οποίον γίνεται απαιτητός ο φόρος, είναι ο χρόνος κατά τον οποίον δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για το δημόσιο, να απαιτήσει το φόρο που αναλογεί στις φορολογητέες πράξεις.

Κατά κανόνα, ο χρόνος γένεσης της φορολογικής υποχρέωσης συμπίπτει με το χρόνο, κατά τον οποίο, ο φόρος καθίσταται απαιτητός και είναι ο χρόνος που πραγματοποιείται η παράδοση των αγαθών και η παροχή των υπηρεσιών. Σε ορισμένες περιπτώσεις όμως, αυτοί οι χρόνοι διαφοροποιούνται και ο φόρος καθίσταται απαιτητός από το δημόσιο σε χρόνο μεταγενέστερο από το χρόνο γένεσης της φορολογικής υποχρέωσης, δηλαδή, όταν πραγματοποιείται η παράδοση των αγαθών και εκδίδεται το τιμολόγιο πώλησης – δελτίο αποστολής, ή η απόδειξη λιανικής πώλησης ή οποιοδήποτε άλλο στοιχείο επέχει θέση τιμολογίου (Πλουμάκης, Α., 2013).

2.10 Παραδόσεις αγαθών, παροχή υπηρεσιών και ενδοκοινοτική απόκτηση.

«**Παράδοση αγαθών**» θεωρείται, κάθε πράξη με την οποία μεταβιβάζεται σε κάποιο πρόσωπο το δικαίωμα να διαθέτει ως κύριος ενσώματα κινητά αγαθά, καθώς και ακίνητα. Εξομοιώνονται με ενσώματα αγαθά η ηλεκτρική ενέργεια, το αέριο, η θερμότητα και παρόμοια αγαθά (Πλουμάκης, Α., 2013).

«**Παροχές υπηρεσιών**» γενικά θεωρούνται οι πράξεις εκείνες που δεν αποτελούν παραδόσεις αγαθών. Πράξεις που θεωρούνται παροχές υπηρεσιών και υπόκεινται σε Φ.Π.Α. είναι οι εργασίες π.χ. των ελεύθερων επαγγελματιών, των ελεύθερων τεχνιτών, των μεσιτών, των μεταφορέων, των συμβούλων γενικά, των γραφείων μελετών, επεξεργασίας στοιχείων και πληροφοριών, των κομμωτηρίων, των διαφημιστικών επιχειρήσεων, των δημοσίων θεαμάτων και ακροαμάτων, των επιχειρήσεων παροχής οδικής βοήθειας, της μίσθωσης ενσώματων κινητών αγαθών, κα (Κουτσούκος Χ., 2020).

«**Ενδοκοινοτική απόκτηση αγαθών**», που υπόκειται σε Φ.Π.Α., θεωρείται η πράξη με την οποία αποκτά ένα πρόσωπο το δικαίωμα να κατέχει ως κύριος ενσώματα κινητά αγαθά που αποστέλλονται ή μεταφέρονται από άλλο κράτος-μέλος στην Ελλάδα από τον πωλητή ή τον αγοραστή ή από άλλο πρόσωπο που ενεργεί για λογαριασμό τους.

Για να θεωρείται μια πράξη ως ενδοκοινοτική απόκτηση αγαθών θα πρέπει να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

- α) Να πρόκειται για αγαθά που μεταφέρονται στην Ελλάδα από άλλο κράτος-μέλος
- β) Ο αγοραστής και ο πωλητής να είναι πρόσωπα υποκείμενα στο Φ.Π.Α.
- γ) Η συναλλαγή να γίνεται με αντάλλαγμα μέσα στα πλαίσια άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας τόσο του πωλητή όσο και του αγοραστή (Κουτσούκος Χ., 2020).

2.11 Απαλλαγές στο εσωτερικό της χώρας.

Με τον Φ.Π.Α. το κράτος εισπράττει φόρο από κάθε συναλλαγή, εκτός από αυτές που αφορούν **απαλλασσόμενες από το ΦΠΑ** συναλλαγές, δηλαδή πωλήσεις αγαθών ή παροχές υπηρεσιών που στην αξία τους δεν προστίθεται ΦΠΑ. Συγκεκριμένες πράξεις, οι οποίες καθορίζονται αναλυτικά στα άρθρα 22-29 του Κώδικα ΦΠΑ, απαλλάσσονται από το φόρο. Ενδεικτικά αναφέρονται: η παροχή υπηρεσιών από γιατρούς, δικηγόρους, συμβολαιογράφους, υπηρεσίες νοσοκομειακής περίθαλψης, μεταφοράς ασθενών, κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλισης, υπηρεσίες εκπαίδευσης, υπηρεσίες παρεχόμενες από σωματεία, από τα ΕΛΓΑ, δραστηριότητες καλλιτεχνών κα (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015).

Το κύριο χαρακτηριστικό των πράξεων αυτών είναι ότι δεν παρέχουν, στον υποκείμενο στο φόρο που τις πραγματοποιεί, δικαίωμα έκπτωσης του φόρου που επιβάρυνε τις εισροές, δηλαδή οι υποκείμενοι που ενεργούν τις πράξεις αυτές εξομοιώνονται με τελικούς καταναλωτές (Πλουμάκης, Α., 2013).

2.12 Ειδικά καθεστώτα

Με σκοπό την απλούστευση του συστήματος ΦΠΑ έχουν καθιερωθεί ειδικά καθεστώτα που απαλλάσσουν από υποχρεώσεις όσον αφορά το φόρο. Αυτά είναι τα παρακάτω:

- Μικρών επιχειρήσεων (άρθρο 39)
- Ανακυκλώσιμων, δικαιώματα εκπομπής αερίων θερμοκηπίου (άρθρο 39α)
- Κατ' αποκοπή καταβολής φόρου (άρθρο 40)

- Αγροτών (άρθρο 41)
- Πρακτορείων ταξιδίων (άρθρο 43)
- Βιομηχανοποιημένων καπνών (άρθρο 44)
- Μεταχειρισμένων κ.λπ. (άρθρο 45)
- Φορολογίας για τις πωλήσεις σε Δημοπρασία (άρθρο 46)
- Επενδυτικού χρυσού (άρθρο 47)

Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής καθεστάτα:

α) Ειδικό καθεστώς μικρών επιχειρήσεων: Απαλλάσσονται από την υποχρέωση υποβολής δήλωσης και καταβολής φόρου υποκείμενοι, οι οποίοι, κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο, πραγματοποίησαν ακαθάριστα έσοδα, χωρίς το φόρο προστιθέμενης αξίας, μέχρι δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ. Ως ακαθάριστα έσοδα νοούνται όλα τα έσοδα, τα οποία λαμβάνονται υπόψη στη φορολογία εισοδήματος.

β) Ειδικό καθεστώς αγροτών: Οι αγρότες, οι οποίοι κατά το προηγούμενο φορολογικό έτος πραγματοποίησαν προς οποιοδήποτε πρόσωπο παραδόσεις αγροτικών προϊόντων παραγωγής τους και παροχές αγροτικών υπηρεσιών, των οποίων η αξία ήταν κατώτερη των δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) ευρώ και έλαβαν επιδοτήσεις κατώτερες των πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ, υπάγονται στο ειδικό καθεστώς. Οι εν λόγω αγρότες δεν επιβαρύνουν με φόρο προστιθέμενης αξίας τις παραδόσεις των αγαθών τους και τις παροχές των υπηρεσιών τους και δικαιούνται επιστροφής του φόρου του παρόντος νόμου που επιβάρυνε τις αγορές αγαθών ή λήψεις υπηρεσιών, τις οποίες πραγματοποίησαν για την άσκηση της αγροτικής εκμετάλλευσής τους (Κουτσούκος Χ., 2020).

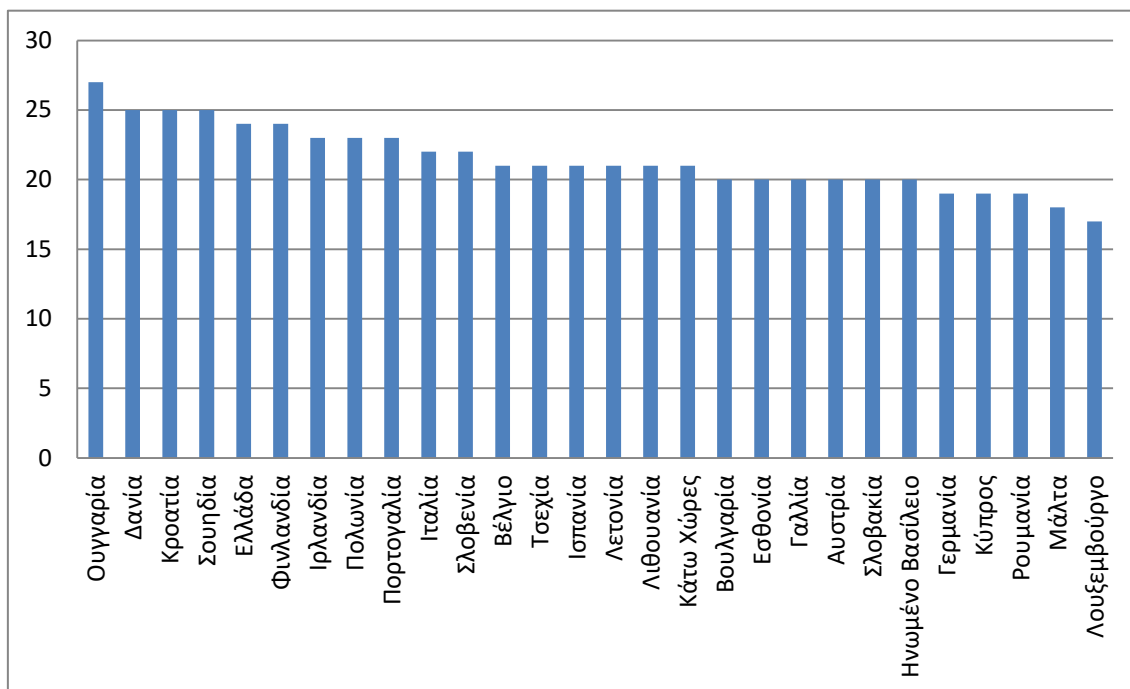
2.13 Οι συντελεστές ΦΠΑ

2.13.1 Συντελεστές ΦΠΑ που εφαρμόζονται στις χώρες της ΕΕ

Στις χώρες της ΕΕ εφαρμόζονται διάφορα είδη συντελεστών ΦΠΑ. Ο συντελεστής εξαρτάται από το προϊόν ή την υπηρεσία που αφορά η συναλλαγή. Υπάρχουν επίσης ειδικοί συντελεστές που καθορίστηκαν σύμφωνα με τους συντελεστές ΦΠΑ που εφαρμόζονταν στις χώρες της ΕΕ πριν από την προσχώρησή τους στην ΕΕ. Παρόλο που

ο ΦΠΑ επιβάλλεται σε όλη την ΕΕ, κάθε χώρα της ΕΕ είναι αρμόδια να καθορίσει τους δικούς της συντελεστές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

Διάγραμμα 2.13.1: Κανονικός συντελεστής ΦΠΑ κρατών-μελών της ΕΕ

Ιδία επεξεργασία

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.13.2. Είδη Συντελεστών

- **Κανονικός συντελεστής** : Κάθε χώρα της ΕΕ έχει έναν κανονικό συντελεστή ο οποίος ισχύει για την παροχή των περισσότερων αγαθών και υπηρεσιών. **Ο συντελεστής αυτός δεν μπορεί να είναι μικρότερος από 15%.**
- **Μειωμένος συντελεστής** : Για την παροχή συγκεκριμένων αγαθών και υπηρεσιών (με βάση τον κατάλογο του παραρτήματος III της οδηγίας ΦΠΑ) μπορεί να εφαρμοστεί ένας ή δύο μειωμένοι συντελεστές, αλλά —στις περισσότερες περιπτώσεις— αυτό δεν ισχύει για τις ηλεκτρονικά παρεχόμενες υπηρεσίες. Οι μειωμένοι συντελεστές που αναφέρονται εδώ **δεν μπορούν να είναι κατώτεροι του 5%.**

- Ειδικοί συντελεστές : Σε ορισμένες χώρες της ΕΕ επιτρέπεται η εφαρμογή ειδικών συντελεστών ΦΠΑ σε ορισμένες παραδόσεις αγαθών και παροχές υπηρεσιών. Αυτοί οι ειδικοί συντελεστές ισχύουν για τις χώρες της ΕΕ που τους εφάρμοζαν την 1η Ιανουαρίου 1991. Αρχικά επρόκειτο να αποτελέσουν μεταβατικές ρυθμίσεις για την ομαλότερη μετάβαση στους κανόνες της ΕΕ για τον ΦΠΑ, όταν τέθηκε σε ισχύ η ενιαία αγορά την 1η Ιανουαρίου 1993 και επρόκειτο να καταργηθούν σταδιακά.

Υπάρχουν 3 τύποι ειδικών συντελεστών:

- Εξαιρετικά μειωμένοι συντελεστές
- Μηδενικοί συντελεστές
- Συντελεστές αναμονής

α. Εξαιρετικά μειωμένοι συντελεστές: Σε περίπτωση πωλήσεων περιορισμένου καταλόγου αγαθών και υπηρεσιών σε ορισμένες χώρες της ΕΕ, εφαρμόζονται εξαιρετικά μειωμένοι συντελεστές κάτω του 5%.

β. Μηδενικοί συντελεστές: Σε ορισμένες πωλήσεις από ορισμένες χώρες της ΕΕ εφαρμόζονται μηδενικοί συντελεστές. Όταν εφαρμόζεται μηδενικός συντελεστής, δεν υφίσταται η υποχρέωση για καταβολή ΦΠΑ, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει το δικαίωμα έκπτωσης του ΦΠΑ που καταβλήθηκε για αγορές που συνδέονται άμεσα με την πώληση.

γ. Συντελεστές αναμονής (ή ενδιάμεσοι συντελεστές): Ορισμένες χώρες της ΕΕ εφαρμόζουν συντελεστές αναμονής σε ορισμένες παραδόσεις αγαθών και παροχές υπηρεσιών που δεν περιλαμβάνονται στο παράρτημα ΙΙΙ της Οδηγίας ΦΠΑ. Οι χώρες αυτές έχουν τη δυνατότητα να εξακολουθήσουν να εφαρμόζουν μειωμένους συντελεστές ΦΠΑ, αντί του κανονικού συντελεστή στις συγκεκριμένες παραδόσεις, υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω μειωμένοι συντελεστές δεν ήταν χαμηλότεροι από 12% (Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

Πίνακας 2.13.2: Συντελεστές ΦΠΑ που εφαρμόζονται στα κ-μ της ΕΕ

Κράτη-Μέλη	Κανονικός Συντελεστής	Μειωμένος Συντελεστής	Υπερμειωμένος Συντελεστής
Βέλγιο	21	6/12	-
Βουλγαρία	20	9	-
Τσεχία	21	10/15	-
Δανία	25	-	-
Γερμανία	19	7	-
Εσθονία	20	9	-
Ιρλανδία	23	9/13,5	4,8
Ελλάδα	24	6/13	-
Ισπανία	21	10	4
Γαλλία	20	5,5/10	2,1
Κροατία	25	5/13	-
Ιταλία	22	5/10	4
Κύπρος	19	5/9	-
Λετονία	21	12	-
Λιθουανία	21	5/9	-
Λουξεμβούργο	17	8	3
Ουγγαρία	27	5/18	-
Μάλτα	18	5/7	-
Κάτω Χώρες	21	6	-
Αυστρία	20	10/13	-
Πολωνία	23	5/8	-
Πορτογαλία	23	6/13	-
Ρουμανία	19	5/9	-
Σλοβενία	22	9,5	-
Σλοβακία	20	10	-
Φινλανδία	24	10/14	-
Σουηδία	25	6/12	-
Ηνωμένο Βασίλειο	20	5	-

Ιδία επεξεργασία

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.13.3. Διαμόρφωση συντελεστών ΦΠΑ

Από την ΕΕ δεν καθορίζονται ενιαίοι συντελεστές για όλα τα κράτη - μέλη, αλλά αυτά έχουν τη δυνατότητα να εφαρμόζουν έναν ή δύο μειωμένους συντελεστές, κατά παρέκκλιση από την αρχή της εφαρμογής του κανονικού συντελεστή. Σύμφωνα με το Παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας ΦΠΑ, οι μειωμένοι συντελεστές μπορούν να εφαρμόζονται

αποκλειστικά στις περιπτώσεις παράδοσης αγαθών και παροχής υπηρεσιών που προβλέπονται σε αυτό. Η απόφαση περί της ασκήσεως του δικαιώματος εφαρμογής μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ ανήκει αποκλειστικά στην αρμοδιότητα των κρατών - μελών. Η προαναφερόμενη δυνατότητα παρέχεται από διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, αναγνωριζόμενη στα κράτη - μέλη κατά παρέκκλιση από την αρχή της εφαρμογής του κανονικού συντελεστή. Κατά την άσκηση της αρμοδιότητας επιβολής μειωμένου αντί του κανονικού συντελεστή ΦΠΑ, τα κράτη μέλη οφείλουν να σέβονται την αρχή της φορολογικής ουδετερότητας, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρέπεται να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από πλευράς ΦΠΑ παρόμοια αγαθά ή υπηρεσίες, δηλαδή, που λειτουργούν ανταγωνιστικά τα μεν με τα δε και για το λόγο αυτό θα πρέπει να υπόκεινται σε ενιαίο συντελεστή. Η αρχή της ουδετερότητας περιέχει επίσης και άλλες δύο αρχές, την ομοιομορφία του ΦΠΑ και την εξάλειψη των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού.

Στην οδηγία της ΕΕ υπ' αριθμ. 2006/112/EK καθορίζεται το ελάχιστο ύψος των εφαρμοστέων συντελεστών ΦΠΑ και συγκεκριμένα ορίζεται ότι ο μειωμένος συντελεστής δεν μπορεί να είναι μικρότερος από 5% και ο κανονικός δεν μπορεί να είναι μικρότερος από 15%. Τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να επιβάλουν κανονικό συντελεστή ΦΠΑ σε αγαθά και υπηρεσίες στα οποία μπορεί να εφαρμοστεί μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ, αλλά το αντίστροφο δεν ισχύει, δηλαδή τα κράτη μέλη δεν έχουν την ευχέρεια να επιβάλλουν μειωμένο συντελεστή σε αγαθά και υπηρεσίες τα οποία αναφέρονται ρητώς στο παράρτημα ΙΙΙ της οδηγίας ΦΠΑ. Ουσιαστικά όσα αγαθά και οι υπηρεσίες δεν είναι καταχωρημένα στο εν λόγω παράρτημα με τους μειωμένους συντελεστές, υπάγονται στον κανονικό συντελεστή ΦΠΑ (24%) (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015).

2.13.4. Εξέλιξη συντελεστών ΦΠΑ στην Ελλάδα

Στη χώρα μας εφαρμόζονται 3 διαφορετικοί συντελεστές ΦΠΑ: **ο κανονικός, ο μειωμένος και ο υπερμειωμένος**. Κατά την τρέχουσα περίοδο, οι ισχύοντες συντελεστές Φ.Π.Α. είναι οι εξής: α) από 1/6/2016 με το νόμο 4334/2015 (ΦΕΚ 80 Α') που τροποποίησε τον Κώδικα ΦΠΑ (νόμος 2859/2000), ο κανονικός συντελεστής ΦΠΑ ανέρχεται σε 24% στη φορολογητέα αξία, β) ο μειωμένος συντελεστής που εφαρμόζεται περιοριστικά για ορισμένες κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών του

Παραρτήματος ΙΙΙ του Κώδικα ΦΠΑ, όπως π.χ. τρόφιμα, φαρμακευτικά προϊόντα, η διανομή νερού, είναι 13% και γ) ο δεύτερος μειωμένος ή υπερμειωμένος συντελεστής για ορισμένα αγαθά και υπηρεσίες που υπάρχει ειδική πρόβλεψη στο Παράρτημα ΙΙΙ του Κώδικα ΦΠΑ, παραμένει 6%. Εδώ υπάγονται τα βιβλία, οι εφημερίδες, τα περιοδικά, τα φάρμακα, καθώς και ορισμένες παροχές υπηρεσιών, όπως τα εισιτήρια για θεατρικές παραστάσεις και η διαμονή σε ξενοδοχεία ή παρόμοιους χώρους. Αγαθά και υπηρεσίες που δεν εντάσσονται στο ανωτέρω παράρτημα με τον μειωμένο συντελεστή ή για τα οποία υπάρχει αμφιβολία ως προς την ένταξή τους στον πίνακα αυτό, αυτομάτως υπάγονται στον κανονικό συντελεστή. Δηλαδή, όποιο αγαθό ή υπηρεσία δεν βρίσκεται στο ανωτέρω παράρτημα, υπάγεται στον κανονικό συντελεστή (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015).

Πίνακας 2.13.4: Η εξέλιξη των συντελεστών ΦΠΑ στην Ελλάδα

Ημερομηνίες	Κανονικός Συντελεστής	Μειωμένος Συντελεστής	Αυξημένος Συντελεστής
01-01-1987	18	3/6	36
01-01-1988	16	3/6	36
28-04-1990	18	4/8	36
08-08-1992	18	4/8	-
01-04-2005	19	4,5/9	-
15-03-2010	21	5/10	-
01-07-2010	23	5,5/11	-
01-01-2011	23	6,5/13	-
20-07-2015	23	6/13	-
01-06-2016	24	6/13	-

Ιδία επεξεργασία

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.13.5. Ειδική διάταξη: Μειωμένοι κατά 30% συντελεστές ΦΠΑ σε ορισμένα νησιά του Αιγαίου

Σε κάποιες περιπτώσεις και πιο συγκεκριμένα, σε κάποιες γεωγραφικές περιοχές της Ελλάδας, ισχύουν οι μειωμένοι κατά 30% συντελεστές ΦΠΑ. Αυτή η δυνατότητα μείωσης των συντελεστών παρασχέθηκε στη χώρα μας με την οδηγία 92/77/ΕΟΚ και εξακολουθεί να υφίσταται με τις διατάξεις του άρθρου 120 της Οδηγίας 2006/112/ΕΚ,

όπως ισχύει. Με τον Κώδικα ΦΠΑ ορίστηκε ότι για τα νησιά των νομών Λέσβου, Χίου, Σάμου, Δωδεκανήσου, Κυκλάδων και τα νησιά του Αιγαίου Θάσο, Σαμοθράκη, Βόρειες Σποράδες και Σκύρο, οι συντελεστές ΦΠΑ θα μειώνονται κατά 30%, προκειμένου να αντιμετωπιστούν ορισμένες αντικειμενικές δυσχέρειες κατά την άσκηση των οικονομικών δραστηριοτήτων στις εν λόγω νησιωτικές περιοχές, όπως το αυξημένο κόστος μεταφοράς αγαθών (Κώδικας ΦΠΑ, Ν.2859/2000). Οι διατάξεις αυτές του άρθρου 21 του Κώδικα ΦΠΑ εφαρμόζονται ρητά μόνο στα νησιά που αναφέρονται σε αυτό και δεν μπορούν να εφαρμοστούν πχ. στα νησιά του Ιονίου, καθώς αυτό δεν προβλέπεται ούτε από την οδηγία, ούτε από κάποιο ελληνικό νόμο.

Με διάφορους νόμους, λόγω μνημονιακών υποχρεώσεων της χώρας μας, υπήρξε από το 2015 σταδιακή κατάργηση, σε 3 φάσεις, της εφαρμογής των μειωμένων κατά 30% συντελεστών ΦΠΑ σε διαφορετική ομάδα νησιών κάθε φορά, μέχρι την οριστική κατάργησή τους. Η κατάργηση των μειωμένων συντελεστών ΦΠΑ στα νησιά ήταν προαπαιτούμενο μέτρο, μεταξύ άλλων, προκειμένου οι ελληνικές αρχές να συνάψουν συμφωνία με τους θεσμούς για τη χρηματοδότηση της χώρας μας από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας.

Με τον ν.4334/2015, όπως αυτός έχει τροποποιηθεί και ισχύει μέχρι σήμερα, ορίστηκε ότι οι μειώσεις των συντελεστών ΦΠΑ στα νησιά θα καταργηθούν σταδιακά ως ακολούθως: «Από 1.10.2015 στην πρώτη ομάδα νησιών (Θήρα, Μύκονο, Νάξο, Πάρο, Ρόδο και Σκιάθο), από 1.6.2016 στη δεύτερη ομάδα νησιών (Σύρο, Θάσο, Άνδρο, Τήνο, Κάρπαθο, Μήλο, Σκύρο, Αλόνησο, Κέα, Αντίπαρο και Σίφνο) και από 1.1.2017 στα υπόλοιπα νησιά» (Ν.4334/2015).

Αναλυτικότερα, με το άρθρο 52 του ν.4389/2016 ορίστηκε ότι για τη δεύτερη ομάδα νησιών οι μειωμένοι συντελεστές ΦΠΑ δεν θα ισχύουν από 1.6.2016. αλλά θα διατηρούνται μέχρι το τέλος του 2016 στη νήσο Σκόπελο και σε νησιά των ανατολικών συνόρων της χώρας που πλήττονται από την προσφυγική κρίση (Ν.4389/2016).

Επίσης, με το άρθρο 118 του ν.4446/2016 ορίστηκε ότι για τα νησιά των νομών Έβρου, Λέσβου, Χίου, Σάμου, Δωδεκανήσου πλην της Ρόδου και της Καρπάθου, τα οποία δέχονται τις προσφυγικές ροές, οι μειωμένοι συντελεστές ΦΠΑ διατηρούνται μέχρι τις 31-12- 2017 (Ν.4446/2016).

Από 1.1.2017 στο μειωμένο καθεστώς ΦΠΑ παραμένουν έως το τέλος του 2017 μόνο τα νησιά του νομού Λέσβου (Λέσβος, Λήμνος και Άγιος Ευστράτιος), τα νησιά του

νομού Χίου (Χίος, Οινούσες και Ψαρά), τα νησιά του νομού Δωδεκανήσου [(σ.σ. η Ρόδος και η Κάρπαθος εξαιρούνται της μείωσης) Κως, Πάτμος, Αστυπάλαια, Κάλυμνος, Κάσος, Λέρος, Νίσυρος, Σύμη, Τήλος, Καστελόριζο καθώς και τα μικρότερα νησιά Αγαθονήσι, Αλιμιά, Αρκοί, Χάλκη, Φαρμακονήσι, Γυαλί, Κίναρος, Λέβιθα, Λειψοί, Μάραθος, Νίμος, Ψέριμος, Σαρία, Στρογγυλή, Σύρνα και Τέλενδος], τα νησιά του νομού Σάμου (Σάμος, Ικαρία, Φούρνοι) και το νησί του νομού Έβρου (Σαμοθράκη) (Κουτσούκος Χ., 2020).

Από 1/1/2018 καταργήθηκε το μειωμένο καθεστώς ΦΠΑ σε όλα τα νησιά εκτός από τα νησιά Λέρο, Λέσβο, Κω, Σάμο και Χίο. Ο δυσανάλογος φόρτος που προκάλεσαν οι αυξημένες προσφυγικές ροές σε ορισμένες νησιωτικές περιοχές, οδήγησαν στην διαδοχική παραχώρηση παρατάσεων εφαρμογής μειωμένων συντελεστών ΦΠΑ στα νησιά αυτά (Ν. 4589/2017). Ειδικότερα, στην τρέχουσα χρονική περίοδο, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση Αριθμ. Α.1150 (ΦΕΚ Β 2828/30.06.2021) παρατείνεται από 1.7.2021 και εφεξής η μείωση κατά τριάντα τοις εκατό (30%) των συντελεστών του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας για τα νησιά **Λέρο, Λέσβο, Κω, Σάμο και Χίο** στα αγαθά και τις υπηρεσίες που προβλέπονται στις διατάξεις των παρ. 4 και 5 του άρθρου 21 του Κώδικα Φ.Π.Α. (ν. 2859/2000). Επομένως, για τα προαναφερθέντα νησιά ο κανονικός συντελεστής ΦΠΑ διαμορφώνεται σε **17%**, ο μειωμένος σε **9%** και ο υπερμειωμένος σε **4%**.

Οι ανωτέρω αναφερόμενοι μειωμένοι συντελεστές αφορούν αγαθά τα οποία κατά το χρόνο που ο φόρος γίνεται απαιτητός εισάγονται, αποστέλλονται ή μεταφέρονται, πωλούνται προς υποκείμενο στο φόρο ή σε μη υποκείμενο στο φόρο νομικό πρόσωπο εγκατεστημένο στα νησιά αυτά ή βρίσκονται ήδη στα νησιά και παραδίδονται από υποκείμενο στο φόρο εγκατεστημένο στα νησιά αυτά. Η μείωση αυτή δεν ισχύει για τα καπνοβιομηχανικά προϊόντα και τα μεταφορικά μέσα, ισχύει όμως για υπηρεσίες που παρέχονται από εγκατεστημένο στην περιοχή υποκείμενο στο φόρο (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015).

Μειωμένοι συντελεστές στη παροχή υπηρεσιών εφαρμόζονται εφόσον ισχύουν οι παρακάτω προϋποθέσεις: α) παρέχονται από υποκείμενους στο ΦΠΑ που έχουν την εγκατάστασή τους στις οριζόμενες νησιωτικές περιοχές και β) ολοκληρώνεται υλικά η εκτέλεσή τους εντός των περιοχών αυτών (Κουτσούκος Χ., 2020).

Οι μειωμένοι συντελεστές που προκύπτουν στρογγυλοποιούνται προς την πλησιέστερη ακέραιη μονάδα και συγκεκριμένα προς την ανώτερη ακέραιη μονάδα (Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., 2015).

Οι διατάξεις του άρθρου 120 της Οδηγίας ΦΠΑ 2006/112/EK, με τις οποίες η Ελλάδα μπορεί να εφαρμόζει σε συγκεκριμένα νησιά χαμηλότερους συντελεστές έως 30 % από τους αντίστοιχους συντελεστές που εφαρμόζονται στην ηπειρωτική χώρα, εμπεριέχονται στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 αυτής «*Ειδικές διατάξεις που ισχύουν μέχρι τη θέσπιση του οριστικού καθεστώτος*». Στο εν λόγω κεφάλαιο προβλέπεται η δυνατότητα και για άλλα κράτη μέλη να εφαρμόζουν χαμηλότερο συντελεστή από τον ισχύοντα κανονικό και ειδικότερα: α) σύμφωνα με το άρθρο 104, η Αυστρία μπορεί να εφαρμόζει, στις κοινότητες Jungholz και Mittelberg (Kleines Walsertal), δεύτερο κανονικό συντελεστή ΦΠΑ, χαμηλότερο από εκείνον που ισχύει στην υπόλοιπη χώρα, αλλά όχι κατώτερο του 15 % και β) σύμφωνα με το άρθρο 105, η Πορτογαλία μπορεί να εφαρμόζει, στις αυτόνομες περιοχές των Αζορών και της Μαδέρας χαμηλότερους φορολογικούς συντελεστές σε σχέση με αυτούς που εφαρμόζει στην ηπειρωτική χώρα (Οδηγία ΦΠΑ 2006/112/EK).

2.14 Η σημασία του ΦΠΑ ως εσόδου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τα έσοδα ΦΠΑ αποτελούν σημαντική πηγή εισοδήματος για τους προϋπολογισμούς των κρατών μελών και της ΕΕ.

Στον πίνακα 2.13.2 απεικονίζονται τα επίπεδα του κανονικού συντελεστή ΦΠΑ των κρατών-μελών που ανήκουν στην Ε.Ε. Από το διάγραμμα 2.13.1 προκύπτει ότι στην πρώτη θέση με το υψηλότερο ποσοστό βρίσκεται η Ουγγαρία με 27%, ενώ στην τελευταία θέση βρισκόταν μέχρι 30/6/2020 το Λουξεμβούργο με 17%. Με την μείωση του κανονικού της συντελεστή ΦΠΑ από 19% σε 16%, από 1/7/2020, η Γερμανία εφαρμόζοντας προσωρινά τον χαμηλότερο συντελεστή ΦΠΑ στην ΕΕ. κατέλαβε την τελευταία θέση για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Η χώρα μας με ποσοστό κανονικού συντελεστή 24% βρίσκεται σε αρκετά υψηλή θέση (5η ή 6η) σε σύνολο (προ BREXIT) 28 κρατών μελών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

Ειδικά για την Ελλάδα που η αναλογία φορολογικών εσόδων από έμμεσους - άμεσους φόρους είναι περίπου 60% - 40% (πίνακας 2.14), ο ΦΠΑ αποτελεί τον κυριότερο φόρο κατανάλωσης και συνεπώς τα έσοδα από το φόρο αυτό είναι σημαντικό μέρος των

τακτικών εσόδων της. Την περίοδο της δημοσιονομικής κρίσης, η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ (πίνακας 2.13.4) συντέλεσε στην κάλυψη των ελλειμμάτων. Η πολιτική αυτή βοήθησε τη χώρα να πετύχει τους δημοσιονομικούς της στόχους με τη δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων. Οι υψηλοί όμως φορολογικοί συντελεστές επιφέρουν σειρά αρνητικών συνεπειών σε περιόδους κανονικότητας, όπως μείωση της κατανάλωσης και των επενδύσεων, η αύξηση των τιμών και του κόστους παραγωγής, αλλά κυρίως ενισχύει τη φοροδιαφυγή. Οπότε, η μείωση των συντελεστών και η αύξηση της εισπραξιμότητας του φόρου μέσω των ελέγχων, μπορούν να οδηγήσουν σταδιακά τόσο σε μεγαλύτερη απόδοση των εσόδων, αλλά και ταυτόχρονα να αποτελέσουν και αναπτυξιακή ώθηση για την οικονομία.

Πίνακας 2.14: Σύνθεση φορολογικών εσόδων κατά κατηγορία στην Ελλάδα

ΕΤΟΣ	ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ %	ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ %	ΛΟΓΟΣ ΑΜΕΣΩΝ /ΕΜΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ
2008	40,8	59,2	1,45
2009	43,1	56,9	1,32
2010	39,4	60,6	1,53
2011	41,5	58,5	1,41
2012	44,7	55,3	1,24
2013	45,0	55,0	1,22
2014	46,5	53,5	1,15
2015	45,6	54,4	1,19
2016	46,0	54,0	1,18
2017	43,0	57,0	1,33
2018	43,1	56,9	1,32

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Εισηγητική έκθεση Προϋπολογισμού 2018

2.15 Το Έλλειμμα ΦΠΑ (Vat Gap)

Το έλλειμμα ΦΠΑ είναι η διαφορά μεταξύ των αναμενόμενων εσόδων από τον ΦΠΑ (το εκτιμώμενο ποσό ΦΠΑ που θεωρητικά εισπράττεται βάσει της νομοθεσίας ΦΠΑ και των βοηθητικών κανονισμών) και του ΦΠΑ που πραγματικά εισπράττεται σε απόλυτους ή ποσοστιαίους όρους. Το έλλειμμα ΦΠΑ μετρά την αποτελεσματικότητα των μέτρων επιβολής του ΦΠΑ και συμμόρφωσης σε κάθε κράτος μέλος, καθώς

παρέχει μια εκτίμηση της απώλειας εσόδων λόγω απάτης, φοροδιαφυγής, φοροαποφυγής, πτώχευσης, αφερεγγυότητας καθώς και εσφαλμένων υπολογισμών. Ο ποσοτικός προσδιορισμός της κλίμακας του ελλείμματος ΦΠΑ μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη καλά στοχοθετημένων μέτρων και στην παρακολούθηση της αποτελεσματικότητάς τους.

Τα κράτη - μέλη στην Ευρωπαϊκή Ένωση χάνουν δισεκατομμύρια ευρώ σε έσοδα ΦΠΑ λόγω φορολογικής απάτης και ανεπαρκών συστημάτων είσπραξης φόρων. Το 2018 οι χώρες της ΕΕ απώλεσαν έσοδα ύψους 140 δις. ευρώ από τον φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), σύμφωνα με μελέτη που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Το σημαντικό έλλειμμα ΦΠΑ για το 2018, σε συνδυασμό με τις προβλέψεις για το 2020 - που θα επηρεαστούν από την πανδημία του κορωνοϊού - αναδεικνύει για άλλη μια φορά την ανάγκη για συνολική μεταρρύθμιση των κανόνων της ΕΕ για τον ΦΠΑ, ώστε να τεθεί τέρμα στην απάτη στον τομέα του ΦΠΑ και για αυξημένη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών για την προώθηση της είσπραξης του ΦΠΑ, με παράλληλη προστασία των νομοταγών επιχειρήσεων. Η σχετικά πρόσφατη δέσμη μέτρων της Επιτροπής για δίκαιη και απλουστευμένη φορολογία (Ιούλιος 2020) περιγράφει επίσης ορισμένα επικείμενα μέτρα στον τομέα αυτό.

Η ετήσια έκθεση για το έλλειμμα ΦΠΑ μετρά την αποτελεσματικότητα των μέτρων επιβολής και συμμόρφωσης στον τομέα του ΦΠΑ σε κάθε κράτος μέλος και παρέχει μια εκτίμηση της απώλειας εσόδων που σχετίζονται με το ΦΠΑ.

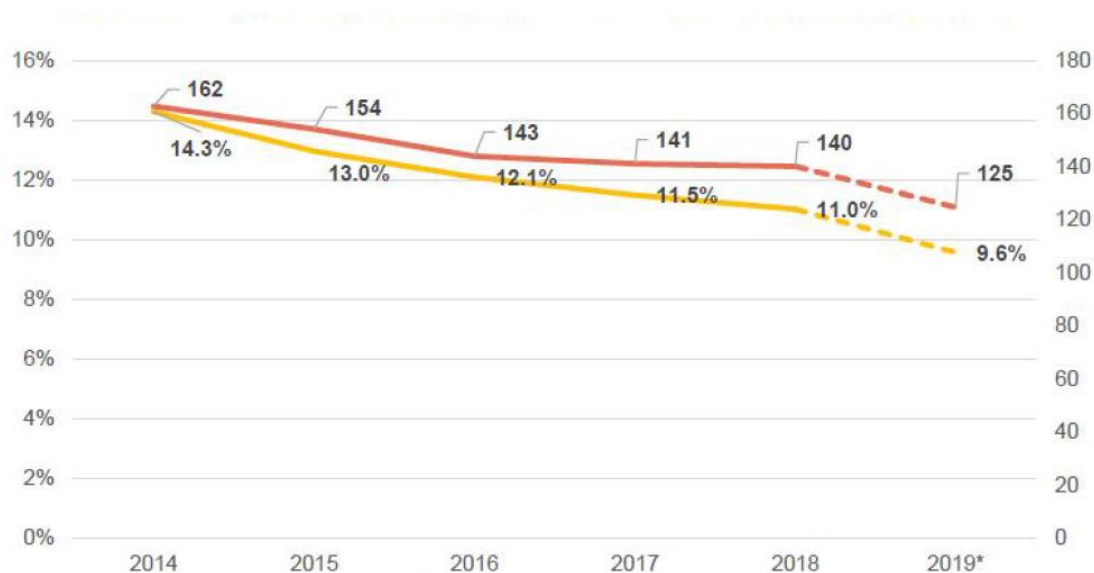
Το έλλειμμα ΦΠΑ αφορά τόσο την ΕΕ, όσο και τα κράτη μέλη, δεδομένου ότι ο ΦΠΑ συμβάλλει σημαντικά τόσο στον προϋπολογισμό της ΕΕ, όσο και στους εθνικούς προϋπολογισμούς. Η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το έλλειμμα ΦΠΑ (VAT GAP), δηλαδή τη διαφορά μεταξύ των προσδοκώμενων και των πραγματικών εσόδων από τον ΦΠΑ, αποτυπώνει ότι η απώλεια εσόδων έχει οριακά βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, τα στοιχεία για το 2020 προβλέπουν αντιστροφή αυτής της τάσης, με πιθανή απώλεια 164 δισεκατομμυρίων ευρώ το 2020 λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας του κορωνοϊού στην οικονομία. Η μελέτη εφαρμόζει μεθοδολογία «εκ των άνω προς τα κάτω», χρησιμοποιώντας στοιχεία των εθνικών λογαριασμών για την εκτίμηση των ελλειμμάτων ΦΠΑ. Η πρόσφατη έκδοση περιλαμβάνει αξιοσημείωτες προσθήκες, όπως μια 20ετή αναδρομή, μια βελτιωμένη οικονομετρική ανάλυση των καθοριστικών παραγόντων του ελλείμματος ΦΠΑ και μια προβολή των δυνητικών

επιπτώσεων της ύφεσης λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού στην εξέλιξη του ελλείμματος ΦΠΑ.

Τα κύρια ευρήματα της Έκθεσης του 2020 σχετικά με το έλλειμμα ΦΠΑ δείχνουν ότι υπάρχει μια σχετικά θετική τάση το 2018. Σε ονομαστικούς όρους, το συνολικό έλλειμμα ΦΠΑ στα κράτη μέλη της ΕΕ μειώθηκε από 140,9 δισεκατομμύρια ευρώ το 2017 σε 140,0 δισεκατομμύρια ευρώ το 2018. Λόγω της υψηλότερης αύξησης των εσόδων, σε σχετικούς όρους, το έλλειμμα σε επίπεδο ΕΕ μειώθηκε στο 11,0% , από 11,5% το 2017. Το 2018, το συνολικό ποσό των αναμενόμενων εσόδων από το ΦΠΑ για τα κράτη μέλη της ΕΕ αυξήθηκε κατά 3,6% σε 1,27 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ τα έσοδα από ΦΠΑ αυξήθηκαν κατά 4,2% σε 1,132 δισεκατομμύρια ευρώ. Οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι το έλλειμμα ΦΠΑ πιθανότατα θα συνεχίσει να μειώνεται το 2019 και θα μπορούσε να πέσει κάτω από τα 130 δισεκατομμύρια ευρώ και το 10% του ποσού των αναμενόμενων εσόδων από ΦΠΑ. Αυτή η πτωτική τάση αναμενόταν να συνεχιστεί για ένα ακόμη έτος, αν και η πανδημία του κορωνοϊού είναι πιθανό να αναστρέψει τη θετική τάση.

Διάγραμμα 2.15.1: Εξέλιξη του ελλείμματος ΦΠΑ στην ΕΕ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Όπως και το 2017, το 2018 η Ρουμανία κατέγραψε το υψηλότερο εθνικό έλλειμμα ΦΠΑ έχοντας απολέσει το 33,8 % των εσόδων της από τον ΦΠΑ, ακολουθούμενη από την Ελλάδα (30,1%) και τη Λιθουανία (25,9%). Τα μικρότερα ελλείμματα ΦΠΑ σημειώθηκαν στη Σουηδία (0,7%), την Κροατία (3,5%) και τη Φινλανδία (3,6%). Σε απόλυτες τιμές, τα υψηλότερα ελλείμματα ΦΠΑ καταγράφηκαν στην Ιταλία (35,4 δισ. ευρώ), το Ηνωμένο Βασίλειο (23,5 δισ. ευρώ) και τη Γερμανία (22 δισ. Ευρώ).

Πίνακας 2.15.1: Το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ το 2018

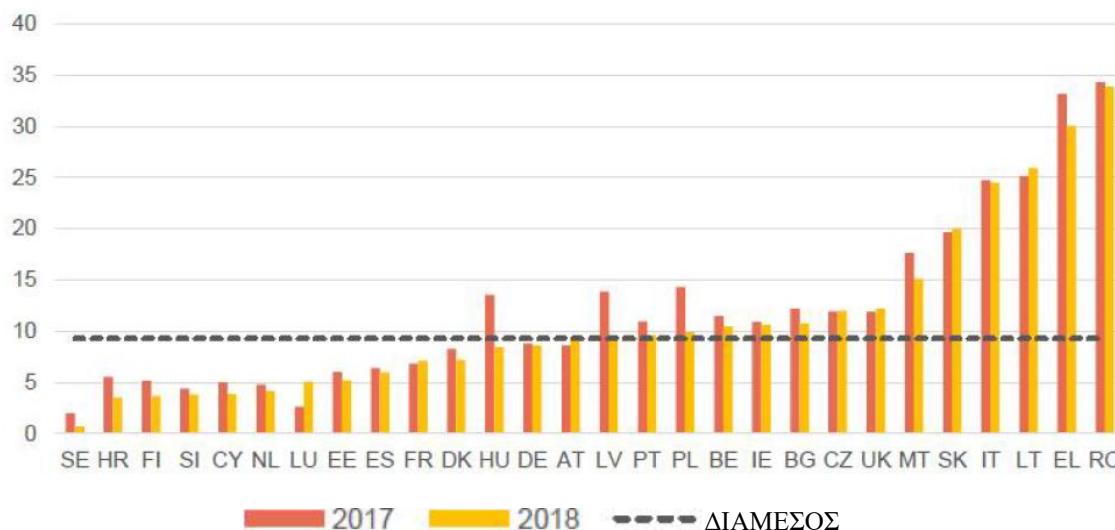
Κράτος- μέλος	Έλλειμμα ΦΠΑ%	Έλλειμμα ΦΠΑ (σε εκατ. ευρώ)	Κράτος- μέλος	Έλλειμμα ΦΠΑ%	Έλλειμμα ΦΠΑ (σε εκατ. ευρώ)
Βέλγιο	10,4 %	3617	Λιθουανία	25,9 %	1232
Βουλγαρία	10,8 %	614	Λουξεμβούργο	5,1 %	199
Τσεχία	12,0 %	2187	Ουγγαρία	8,4 %	1190
Δανία	7,2 %	2248	Μάλτα	15,1 %	164
Γερμανία	8,6 %	22077	Κάτω Χώρες	4,2 %	2278
Εσθονία	5,2 %	127	Αυστρία	9,0 %	2908
Ιρλανδία	10,6 %	1682	Πολωνία	9,9 %	4451
Ελλάδα	30,1 %	6570	Πορτογαλία	9,6 %	1889
Ισπανία	6,0 %	4909	Ρουμανία	33,8 %	6595
Γαλλία	7,1 %	12788	Σλοβενία	3,8 %	148
Κροατία	3,5 %	252	Σλοβακία	20,0 %	1579
Ιταλία	24,5 %	35439	Φινλανδία	3,6 %	807
Κύπρος	3,8 %	77	Σουηδία	0,7 %	306
Λετονία	9,5 %	256	Ηνωμένο Βασίλειο	12,2 %	23 452

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι επιμέρους επιδόσεις ανά κράτος μέλος εξακολουθούν να διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό. Συνολικά, το 2018 τα μισά κράτη μέλη της ΕΕ-28 κατέγραψαν έλλειμμα πάνω από τη διάμεση τιμή του 9,2%, παρόλο που σε 21 χώρες καταγράφηκαν μειώσεις σε σύγκριση με το 2017, κυρίως στην Ουγγαρία (-5,1%), τη Λετονία (-4,4%) και την Πολωνία (-4,3%). Η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρήθηκε στο Λουξεμβούργο (+2,5%), ακολουθούμενη από οριακές αυξήσεις στη Λιθουανία (+0,8%) και στην Αυστρία (+0,5%). Η Ελλάδα αν και μένει σταθερά στην δεύτερη θέση με το μεγαλύτερο

έλλειμμα σε ποσοστό (30,1%), παρουσίασε μείωση του ελλείμματος το 2018 σε σχέση με το 2017 (7,399 δις το 2017 έναντι ελλείμματος 6,570 το 2018). Σε ποσοστά το έλλειμμα άγγιξε το 34% το 2017, έναντι 30,1% το 2018.

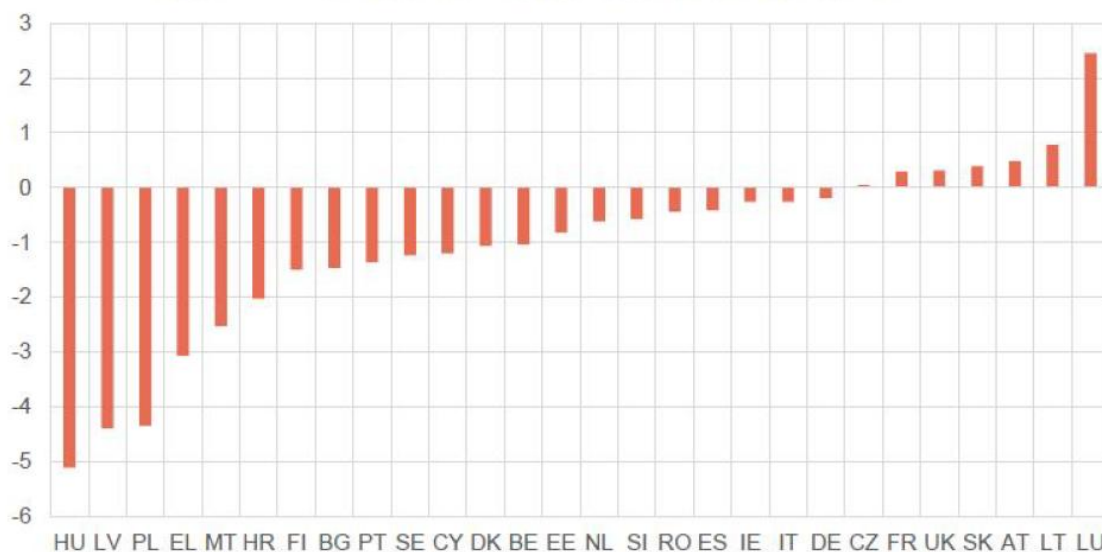
Διάγραμμα 2.15.2: Σύγκριση του ελλείμματος ΦΠΑ στα κ-μ της ΕΕ για το 2017 και 2018

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η κατάταξη των κρατών μελών αναφορικά με το σχετικό μέγεθος του ελλείμματος παρέμεινε σχετικά σταθερή. Συνολικά, παρατηρήθηκε μια θετική πτωτική τάση, όχι μόνο στον αριθμό των χωρών που μείωσαν το έλλειμμα ΦΠΑ, αλλά και από την άποψη του ποσοστού των αυξήσεων σε σύγκριση με τις μειώσεις του ελλείμματος ΦΠΑ [η μέση μείωση (0,7 εκατοστιαίες μονάδες) είναι μικρότερη από την μισή μέση αύξηση (1,6 εκατοστιαίες μονάδες)].

Διάγραμμα 2.15.3: Σύγκριση της ποσοστιαίας μεταβολής του ελλείμματος ΦΠΑ στα κ-μ της ΕΕ για το 2017 και 2018

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης δείχνουν ότι το έλλειμμα ΦΠΑ επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες που σχετίζονται με τις τρέχουσες οικονομικές συνθήκες, το θεσμικό περιβάλλον, την οικονομική δομή, καθώς και τα μέτρα και τις ενέργειες των φορολογικών διοικήσεων. Από ένα ευρύ φάσμα δοκιμασμένων μεταβλητών, όπως η αύξηση του ΑΕγχΠ και το ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης, εξηγούν ένα σημαντικό σύνολο απόκλισης του ΦΠΑ μεταξύ διαφορετικών ετών και διαφορετικών χωρών.

Οι διακυμάνσεις των εκτιμήσεων του ΦΠΑ μεταξύ των κρατών μελών αντικατοπτρίζουν τις υπάρχουσες διαφορές στα κράτη μέλη όσον αφορά μεταξύ άλλων, την κλίμακα της φορολογικής συμμόρφωσης, της απάτης, της φοροαποφυγής, της πτώχευσης, της αφερεγγυότητας και της απόδοσης της φορολογικής διοίκησης. Προσφέρει μια ένδειξη για την απόδοση των εθνικών φορολογικών διοικήσεων, αλλά δεν πρέπει να εξετάζεται μεμονωμένα. Οι εκτιμήσεις αντικατοπτρίζουν τις διαρθρωτικές διαφορές στις εθνικές οικονομίες, καθώς και άλλες μεταβλητές. Άλλοι παράγοντες που επιπλέον θα μπορούσαν να έχουν αντίκτυπο στο μέγεθος του ελλείμματος ΦΠΑ είναι οι οικονομικές εξελίξεις και η ποιότητα των εθνικών στατιστικών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

Αναφορικά με την αναμενόμενη επίδραση της πανδημίας του κορωνοϊού στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία και ειδικότερα στο έλλειμμα ΦΠΑ, η πρόσφατη Έκθεση για το έλλειμμα ΦΠΑ προβλέπει σημαντική αύξηση των απωλειών εσόδων ΦΠΑ στην ΕΕ στο ποσό των 164 δισεκατομμυρίων ευρώ το 2020. Η μεθοδολογία βασίζεται στο οικονομετρικό μοντέλο και στην ιστορική παρατήρηση της εξέλιξης του ελλείμματος ΦΠΑ για κάθε κράτος μέλος από το 2000 έως το 2017. Η πρόβλεψη δείχνει μια ταχεία μείωση της αύξησης του ΑΕΠ και την επιδείνωση των ισοζυγίων της γενικής κυβέρνησης το 2020. Ο αντίκτυπος της πανδημίας αναμένεται να είναι υψηλός: το έλλειμμα ΦΠΑ το 2020 προβλέπεται να αυξηθεί. Εάν η οικονομία της ΕΕ συρρικνωθεί κατά 7,4% το 2020 και το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης αυξηθεί, όπως αναφέρεται στην πρόβλεψη, το έλλειμμα θα μπορούσε να αυξηθεί, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, κατά 4,1 εκατοστιαίες μονάδες έως 13,7%. Σε ονομαστικούς όρους, το έλλειμμα ΦΠΑ αναμένεται να φθάσει τα 164 δισεκατομμύρια ευρώ το 2020. Η απάτη στον τομέα του ΦΠΑ προκύπτει από αδυναμίες του ισχύοντος συστήματος ΦΠΑ και τον τρόπο με τον οποίο οι φορολογικές διοικήσεις διαχειρίζονται την είσπραξη του φόρου. Καθώς ο ΦΠΑ αποτελεί σημαντική πηγή εσόδων για τα κράτη μέλη, οι απώλειες ΦΠΑ, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που οφείλονται σε απάτη ΦΠΑ, έχουν μεγάλο αντίκτυπο στους προϋπολογισμούς των κρατών μελών.

Για τη βελτίωση του ελλείμματος ΦΠΑ σε επίπεδο κρατών-μελών της ΕΕ, η ΕΕ έχει ήδη συμφωνήσει και έχει αρχίσει να εφαρμόζει φιλόδοξους κανόνες για την αύξηση της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών και παράλληλα με τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων ζητημάτων όπως η απάτη ΦΠΑ στη μεταχειρισμένη αγορά αυτοκινήτων.

Οι εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις για τη μείωση της απάτης στον τομέα του ΦΠΑ στην ΕΕ, όπως προτάθηκε το 2017 από την Επιτροπή, θα συνέβαλαν στο να καταστήσει το ισχύον σύστημα ΦΠΑ πολύ πιο ανθεκτικό στην απάτη και εύκολο στη χρήση για τις επιχειρήσεις, ενώ παράλληλα θα αποφέρει πολύ απαραίτητα έσοδα για τα κράτη μέλη. Το πρόσφατο πακέτο της Επιτροπής για τη δίκαιη και απλή φορολογία (Ιούλιος 2020) περιγράφει επίσης μια σειρά από επερχόμενα μέτρα που θα κάνουν τις υποχρεώσεις ΦΠΑ και την ανταλλαγή πληροφοριών πολύ πιο ομαλές για τις επιχειρήσεις και τις διοικήσεις, συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση της συμμόρφωσης και των εσόδων του ΦΠΑ.

Αναφορικά με τη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για τον υπολογισμό του ελλείμματος ΦΠΑ, η σχετική μελέτη της ΕΕ αντλεί τα αναμενόμενα έσοδα ΦΠΑ για κάθε χώρα από εθνικούς λογαριασμούς χαρτογραφώντας πληροφορίες για διαφορετικούς συντελεστές ΦΠΑ (κανονικό, μειωμένο και εξαιρέσεις) από διαθέσιμα δεδομένα για την τελική και ενδιάμεση κατανάλωση, μαζί με άλλες πληροφορίες που παρέχονται από τα κράτη μέλη. Αυτό σημαίνει ότι η ποιότητα των εκτιμήσεων για το έλλειμμα ΦΠΑ εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα, την ακρίβεια και την πληρότητα των συγκεκριμένων εθνικών λογαριασμών των κρατών-μελών.

Όταν τα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών είναι αξιόπιστα, η μεθοδολογία είναι αρκετά ακριβής για να εκτιμηθεί το έλλειμμα ΦΠΑ. Ο κύριος περιορισμός της μεθοδολογίας είναι η ποιότητα των εθνικών λογαριασμών: συλλογή καλύτερων δεδομένων και λιγότερη εμπιστοσύνη σε εκτιμήσεις. Τα κράτη μέλη χρησιμοποιούν διαφορετική μεθοδολογία για να εκτιμήσουν την ανεπίσημη οικονομία και να την αντικατοπτρίσουν στους εθνικούς τους λογαριασμούς, επηρεάζοντας έτσι έμμεσα τα μεγέθη του ΦΠΑ.

Το «**Κενό Φορολογικής Πολιτικής**» (**Policy Gap**) είναι ένας δείκτης των πρόσθετων εσόδων ΦΠΑ που ένα κράτος μέλος θα μπορούσε θεωρητικά να εισπράξει εάν εφαρμόζε έναν ενιαίο συντελεστή ΦΠΑ στην κατανάλωση όλων των αγαθών και υπηρεσιών. Το Κενό Φορολογικής Πολιτικής, όπως ορίζεται παραπάνω, μπορεί με τη σειρά του να αναλυθεί στο «**Κενό Φορολογικού Συντελεστή**» (**Rate Gap**) και στο «**Κενό Φορολογικών Απαλλαγών και Εξαιρέσεων**» (**Exemption Gap**). Όπως υποδηλώνει η ορολογία, το Κενό Φορολογικού Συντελεστή αντιπροσωπεύει την πιθανή απώλεια εσόδων λόγω της ύπαρξης μειωμένων συντελεστών, ενώ το Κενό Απαλλαγών και Εξαιρέσεων αντιπροσωπεύει την πιθανή απώλεια εσόδων λόγω της ύπαρξης εξαιρούμενων παραδόσεων αγαθών και υπηρεσιών.

Το Κενό Απαλλαγών και Εξαιρέσεων, ή το μέσο μερίδιο των «ιδανικών εσόδων» που χάνονται λόγω διαφόρων εξαιρέσεων είναι συνήθως το μεγαλύτερο από τα δύο και είναι κατά μέσο όρο στο 34,2% στην ΕΕ. Το κράτος μέλος με το υψηλότερο κενό απαλλαγής ήταν η Ισπανία (43,6%), ενώ η χαμηλότερη τιμή παρατηρήθηκε στην Κύπρο (18,6%). Σε πέντε άλλες χώρες (Βουλγαρία, Κροατία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο και Ρουμανία), το Κενό Απαλλαγών και Εξαιρέσεων ήταν κάτω του 30%. Το Κενό Απαλλαγής στην Ισπανία είναι σχετικά υψηλό λόγω της εφαρμογής διαφορετικών

συντελεστών ΦΠΑ στις Καναρίους Νήσους, τη Θέουτα και τη Μελίλια. Το μεγαλύτερο μέρος του Κενού Απαλλαγών και Εξαιρέσεων αποτελείται από εξαιρέσεις υπηρεσιών που δεν μπορούν να φορολογηθούν κατ' αρχήν, όπως τεκμαρτά ενοίκια, παροχή δημόσιων αγαθών από την κυβέρνηση ή χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Το υπόλοιπο επίπεδο του λεγόμενου «ενεργού» Κενού Απαλλαγών είναι περίπου 5,8% κατά μέσο όρο.

Το Κενό Φορολογικού Συντελεστή, από την άλλη πλευρά, κυμαίνεται από χαμηλό κάτω του 1% στην περίπτωση της Δανίας, έως υψηλό 26% στην Κύπρο. Ο μέσος όρος είναι 10,1%.

Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τη σημασία των μειωμένων συντελεστών και των εξαιρέσεων στη μείωση των πιθανών εσόδων ΦΠΑ και υποδηλώνουν ότι η καλύτερη επιβολή του φόρου παραμένει βασικό στοιχείο κάθε στρατηγικής για τη βελτίωση της λειτουργίας του συστήματος ΦΠΑ.

Όσον αφορά στην περίπτωση μιας γρήγορης εκτίμησης για τον υπολογισμό του ελλείμματος ΦΠΑ στα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη, η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την εκτίμηση των αναμενόμενων εσόδων από τον ΦΠΑ για το έτος 2019 διαφέρει σημαντικά από αυτήν που χρησιμοποιήθηκε για την εκτίμηση του αντίστοιχου ποσού για τα έτη 2014-2018. Οι κύριες απλοποιήσεις και παραδοχές περιλαμβάνουν παράγοντες όπως: η δομή της τελικής κατανάλωσης των νοικοκυριών, οι μη εκπεστές ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Ο κύριος περιορισμός αυτής της απλοποιημένης μεθόδου είναι ένα δυνητικά μεγάλο σφάλμα εκτίμησης που θα μπορούσε να συμβεί λόγω κάποιου σημαντικού στοιχείου των προσαρμογών για κάθε χώρα. Οι γρήγορες εκτιμήσεις δείχνουν ότι το έλλειμμα ΦΠΑ πιθανότατα θα συνεχίσει την πτωτική του τάση και θα πέσει κάτω από τα 130 δισεκατομμύρια ευρώ και το 10% του ποσού των αναμενόμενων εσόδων από τον ΦΠΑ το 2019, αν και οι επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού αναμένεται να προκαλέσουν απότομη αντιστροφή το 2020.

Πίνακας 2.15.2: Το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ το 2018 (σε εκατ. Ευρώ)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Φοροδιαφυγή, Φοροαποφυγή και Παραοικονομία

3.1 Η έννοια της φοροδιαφυγής

Από οικονομικής άποψης, με την έννοια της φοροδιαφυγής ορίζεται η παράνομη στέρηση εσόδων του κράτους μέσω της απόκρυψης του πραγματικού εισοδήματος των φορολογουμένων και κατά συνέπεια την αποφυγή πληρωμής του πραγματικού φόρου που τους αναλογεί (Σταματάκης Ε., 2011).

Ως **φοροδιαφυγή** (αγγλικά: *tax evasion*) γενικά αποκαλείται η με οποιονδήποτε τρόπο απόκρυψη φορολογητέας ύλης ενός φορολογούμενου φυσικού ή νομικού προσώπου από τις φορολογικές Αρχές και αποτελεί σοβαρό έγκλημα - απάτη σε βάρος του κράτους,. Η φοροδιαφυγή εκτός από ποινικό αδίκημα που μπορεί να σημειωθεί κατά παράβαση ή καταστρατήγηση του φορολογικού νόμου, θεωρείται και έντονα αντικοινωνική συμπεριφορά, δεδομένου ότι το συνολικό ποσό αυτής θα κληθεί τελικά να επωμισθεί, με πρόσθετα κυβερνητικά μέτρα, το σύνολο των φορολογουμένων (Wikipedia).

Οι αναγκαστικές χρηματικές παροχές που δίνουν οι πολίτες προς το κράτος για την αντιμετώπιση των δημόσιων δαπανών, χωρίς να λαμβάνουν άμεση αντιπαροχή από αυτό ονομάζονται φόροι. (Τάτσος Ν.). Ωστόσο η μείωση στο εισόδημα των πολιτών προκαλεί εκ μέρους τους ενεργητικές ή παθητικές αντιδράσεις που έχουν ως στόχο τη μείωση της φορολογικής τους επιβάρυνσης. Τόσο η φορολογία, όσο και γενικότερα η φοροδιαφυγή επιδρούν καθοριστικά στις αποφάσεις που αφορούν στην προσφορά και ζήτηση, στην εργασία, στην κατανομή του διαθέσιμου εισοδήματος για κατανάλωση ή αποταμίευση, στην κατανομή της κατανάλωσης μεταξύ των διαφόρων αγαθών και υπηρεσιών (Matsaganis M., Flevotomou M., 2010). Η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή ανήκουν στις ενεργητικές αντιδράσεις που έχουν σχέση με το πώς επηρεάζεται η οικονομική συμπεριφορά των πολιτών από τη φορολογία. Αντιθέτως, το κίνητρο τους για εργασία, αποταμίευση, επένδυση κλπ. ανήκουν στις παθητικές αντιδράσεις (Πασσάδης Σ., 2013).

Η φοροδιαφυγή ως κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη των φορολογούμενων με σκοπό τη μείωση της νόμιμης φορολογικής υποχρέωσης και την αποφυγή της καταβολής του φόρου (Τσάτσος Ν.) αποτελεί την μεγαλύτερη και σημαντικότερη εκδήλωση της παράβασης των νόμων και απόδειξη της ανεπαρκούς λειτουργίας της δημόσιας

διοίκησης. Ουσιαστικά αποτελεί παράνομη ενέργεια της ηθελημένης απόκρυψης φορολογητέου εισοδήματος, καθώς και άλλων φορολογικών αντικειμένων, τόσο κατά τη δήλωση και τον υπολογισμό του οφειλόμενου φόρου, όσο και κατά την περίπτωση της μη απόδοση του οφειλόμενου φόρου στις αρμόδιες κρατικές αρχές (π.χ. του φόρου προστιθέμενης αξίας και λοιπών παρακρατούμενων φόρων, τελών ή εισφορών). Υπάρχει ένα πλήθος από δυσκολίες προκειμένου να διατυπωθεί σαφώς η έννοια της φοροδιαφυγής, όπως η πολυπλοκότητα της οικονομίας, του νομοθετικού πλαισίου, του φορολογικού μηχανισμού, καθώς και η ύπαρξη πλήθους φόρων με πολλές ιδιαιτερότητες. Επίσης εμφανίζονται διαφορετικές δυνατότητες και μορφές φοροδιαφυγής, ανάλογα με τις ευκαιρίες και τις συνθήκες που παρουσιάζονται σε κάθε φορολογούμενο.

Πιο αναλυτικά ως φοροδιαφυγή μπορεί να οριστεί: (Τάτσος Ν.), (Μανεσιώτης Β.,1990), (Βαβούρας Ι., Μανωλάς Γ., 2006):

α) Το μέρος του εισοδήματος, που θα έπρεπε, σύμφωνα με την νομοθεσία, να δηλώνεται εθελοντικά από τους φορολογούμενους στις φορολογικές αρχές, αλλά ωστόσο δεν δηλώνεται και συνεπώς δεν φορολογείται.

β) Το τμήμα των έμμεσων και άμεσων φόρων, που θα έπρεπε με βάση την ισχύουσα φορολογική νομοθεσία να εισπράττεται και να αποδίδεται εθελοντικά στο κράτος, αλλά ωστόσο αυτό δεν συμβαίνει.

γ) Οι τόκοι (ή η τιμαριθμική προσαρμογή) που αντιστοιχούν στο τμήμα των φόρων που καταβάλλονται με καθυστέρηση και

δ) Οι φόροι που δεν εισπράχθηκαν από το κράτος, λόγω της ύπαρξης φορολογικών απαλλαγών και κινήτρων και συνεπώς δεν επιτεύχθηκε το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (Παυλόπουλος Π., 1987).

Σύμφωνα με τα ανωτέρω γίνεται κατανοητό ότι η καταβολή των φόρων πρέπει να γίνεται εθελοντικά και έγκαιρα, οπότε υπάρχει φοροδιαφυγή και σε περίπτωση που θα προκύψει φόρος μετά από φορολογικό έλεγχο ή συμβιβασμού, ή αν έχει βεβαιωθεί ο φόρος χωρίς τελικά να εισπραχτεί, καθώς και η μη καταβολή εισφορών στους ασφαλιστικούς οργανισμούς, γνωστή και ως εισφοροδιαφυγή.

Η φοροδιαφυγή εμφανίζεται τόσο στους άμεσους, όσο και στους έμμεσους φόρους, δηλαδή στο φόρο εισοδήματος, στο Φόρο Προστιθεμένης Αξίας, στους δασμούς, στα

τέλη και στους Ειδικούς Φόρους Κατανάλωσης που έχουμε στα ενεργειακά προϊόντα (καύσιμα), καθώς και στα αλκοολούχα ποτά και στα προϊόντα καπνού.

Αναφορικά με το φόρο εισοδήματος που είναι άμεσος φόρος η φοροδιαφυγή εμφανίζεται:

- Στις μισθωτές υπηρεσίες, στην περίπτωση που δεν δηλώνονται οι πρόσθετες αμοιβές με τη μορφή bonus ή σε είδος, όσον αφορά στην κύρια εργασία, καθώς και στην περίπτωση δεύτερης παράλληλης αδήλωτης εργασίας, όπως για παράδειγμα είναι τα ιδιαίτερα μαθήματα από διορισμένους καθηγητές.
- Στους ελεύθερους επαγγελματίες, στην περίπτωση που δεν εκδίδουν παραστατικά ή εκδίδουν παραστατικά όπου αναγράφονται μικρότερα ποσά αμοιβής από το πραγματικά ή υπάρχει έκδοση παραστατικών από τρίτα πρόσωπα.
- Στις γεωργικές επιχειρήσεις, στην περίπτωση πώλησης αγροτικών αγαθών χωρίς έκδοση παραστατικών ή όταν υπάρχει διόγκωση των δαπανών χρησιμοποιώντας εικονικά τιμολόγια και με τον τρόπο αυτό, πετυχαίνουν επιστροφή ΦΠΑ.
- Στα εισοδήματα από ενοίκια, στην περίπτωση που δεν κατατίθεται το μισθωτήριο συμβόλαιο, με σκοπό την μερική ή ολική απόκρυψη του εισοδήματος από το ενοίκιο που εισπράττεται, ή σε περίπτωση μη δήλωσης των δευτερευουσών κατοικιών ή άλλων ακινήτων που γίνεται ιδιόχρηση και δηλώνονται ως κενά για την αποφυγή της τεκμαρτής φορολόγησης.

Στα εισοδήματα από εμπορικές επιχειρήσεις, όπου διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις:

- Αποφυγή καταβολής των άμεσων φόρων ή αποφυγή καταβολής ή συμψηφισμού των έμμεσων φόρων (Φ.Π.Α.) με την μη έκδοση ή ανακριβή έκδοση παραστατικών πώλησης, ή τη λήψη ανακριβών παραστατικών για αγορές, δαπάνες και υπηρεσίες, ή την έκδοση και λήψη πλαστών και εικονικών παραστατικών. Παρατηρείται ακόμα μείωση των φορολογητέων κερδών μέσω της υποτίμησης της αξίας των απογραφέντων ειδών και την εμφάνιση αυξημένων ή πλαστών δαπανών.

- Παραεμπόριο. ήτοι διάθεση παράνομων ειδών που προέρχονται από τρίτες χώρες και εισάγονται ή διακινούνται εντός Ε.Ε. ή προέρχονται από επιχειρήσεις που δεν έχουν εκδώσει νόμιμα παραστατικά.
- Εξωχώριες επιχειρήσεις (offshore), οι οποίες ιδρύονται με σκοπό την απόκρυψη εσόδων και κερδών από παράνομες δραστηριότητες (π.χ. ξέπλυμα μαύρου χρήματος, λαθρεμπόριο όπλων ή ναρκωτικών κλπ.), επίσης για να υπάρχει μικρότερη φορολογική επιβάρυνση ή απαλλαγή από την φορολογία στη χώρα όπου έχουν την μόνιμη κατοικία τους (Υπουργείο Οικονομικών, 2011).

Η έννοια της φοροδιαφυγής αφορά ένα σημαντικό φαινόμενο το οποίο δυστυχώς, τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό στη χώρα μας και εξακολουθεί να προκαλεί σοβαρά προβλήματα σε όλες τις κυβερνήσεις. Αναφέρεται σε οποιαδήποτε μέθοδο παράνομης απόκρυψης φορολογητέας ύλης φορολογούμενων φυσικών ή νομικών προσώπων, με κυριότερο στόχο την είτε αισθητή ελάττωση, είτε ακόμα και την εξάλειψη της φορολογικής υποχρέωσης (Ernst & Young, 2016).

Ένας επιπλέον ορισμός για την έννοια της φοροδιαφυγής, είναι ο ορισμός πως πρόκειται για μια μη νόμιμη ενέργεια της ηθελημένης απόκρυψης φορολογητέου εισοδήματος και άλλων φορολογικών αντικειμένων, τόσο κατά τη δήλωση, όσο και για τον υπολογισμό του οφειλόμενου φόρου, αλλά και η μη απόδοση της φορολογίας που οφείλεται στις υπεύθυνες αρχές (Πουσκούλα-Γεωργούση Μ., 2018).

Σημαντικοί παράμετροι του φαινομένου αυτού είναι οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος, η σωστή αξιοποίηση των φορολογικών εισροών, η πιθανότητα εντοπισμού των φοροφυγάδων από τις φορολογικές αρχές, το μορφωτικό επίπεδο των φορολογούμενων πολιτών, καθώς επίσης και η ίση κατανομή του φορολογικού βάρους (Δημήτραινας Γ., 2011).

Στην πραγματικότητα η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα σημαντικό έγκλημα, λόγω του ότι η απόκρυψη και η μη καταβολή των αναλογούντων φόρων ισούται με απάτη σε βάρος του δημοσίου. Η αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου επιτυγχάνεται κυρίως με την καθοριστική ελάττωση των δημοσίων δαπανών και φόρων και όχι με την επιβολή νέων φορολογιών. Επίσης με την επιβολή αυστηρότερων ποινικών ή και διοικητικών κυρώσεων (Δημήτραινας Γ., 2011).

Από τις αρχές της οικονομικής ύφεσης και μετέπειτα, η τακτική που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις να αυξήσουν τους φόρους, αντί να ελαττώσουν τις δημόσιες δαπάνες,

προκάλεσε ανοδική τάση του φαινομένου της φοροδιαφυγής. Παρά το γεγονός αυτό, όμως, οι φορολογικές εισροές, σαν ποσοστό του ΑΕΠ, παρουσίασαν σταδιακή ανοδική τάση, φτάνοντας μέχρι και το ποσοστό του 24% την περίοδο του 2013 από 21,5% που ήταν στις αρχές της ύφεσης (Artavanis N., 2015).

Παρ'όλα αυτά όμως, η παραπάνω ανοδική τάση δεν προέρχεται από τον περιορισμό του εν λόγω φαινομένου, αλλά από την ανοδική τάση των φορολογιών που είχαν την υποχρέωση να καταβάλουν οι φορολογούμενοι και οι οποίοι το έπραξαν, πληρώνοντας κανονικά τους φόρους τους. Κάτι το οποίο δεν ισχύει με όσους συστηματικά φοροδιαφεύγουν (Ernst & Young, 2016).

Η φοροδιαφυγή μπορεί να συντελεστεί με πλήθος διαφορετικών τρόπων και αυτός είναι ο βασικότερος λόγος που αποτελεί ένα από τα κυριότερα ζητήματα τα οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν οι αρχές της χώρας μας στα πλαίσια της δημοσιονομικής εξυγίανσης. η ελάττωση των εισροών από φόρους λόγω του συγκεκριμένου φαινομένου πολλές φορές οδηγεί σε σημαντική ανοδική τάση της ροπής προς τη φοροδιαφυγή και την ανάπτυξη ενός φαύλου κύκλου. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί πως το φαινόμενο αυτό είναι δυνατόν να υλοποιηθεί διαμέσου της άμεσης, είτε διαμέσου της έμμεσης φορολογίας (Καρακώστα Σ. Μ., 2018).

3.2 Είδη φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή μπορεί να εμφανιστεί με πολλούς τρόπους όπως για παράδειγμα τα εξής:

- 1) Με την απόκρυψη εισοδημάτων από διάφορες πηγές με σκοπό την πληρωμή χαμηλότερου φόρου.
- 2) Με την εμφάνιση υπερβολικών ή πλαστών δαπανών, προκειμένου να επωφεληθεί ο φορολογούμενος από εκπτώσεις φόρου.
- 3) Με την ίδρυση πλασματικών εταιρειών.
- 4) Με την καταστρατήγηση ευνοϊκής νομοθεσίας ειδικών σκοπών.

Η φοροδιαφυγή είναι εύκολο να εντοπιστεί σε εισοδήματα που προέρχονται από μισθωτές υπηρεσίες ή εκμετάλλευση ακινήτων, επειδή υπάρχει σχετική ευκολία να διασταυρωθούν στοιχεία (δηλαδή σύγκριση εσόδου από τον ένα συμβαλλόμενο και δαπάνης από το άλλο), ενώ αντίθετα, είναι δύσκολο να εντοπισθούν σε πηγές όπως από ελεύθερα επαγγέλματα. Στις εμπορικές επιχειρήσεις συνήθως η φοροδιαφυγή αντιμετωπίζεται με διασταυρώσεις αλλά και επιπλέον με επιτόπιους ελέγχους.

Σε περιπτώσεις που η διασταύρωση στοιχείων δεν είναι εφικτή, υπολογίζεται ένα τεκμαρτό εισόδημα, το οποίο αναπροσαρμόζεται κατά καιρούς.

Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα ανέρχεται στα 30 δις ευρώ ετησίως, κάνοντας τη χώρα μας να κατέχει μια υψηλή θέση στη λίστα της παραοικονομία, ενώ η μείωση της κατά 20 δις ευρώ θα μπορούσε να μειώσει τους φόρους που καταβάλλουν οι φορολογούμενοι κατά ποσοστό 30% (Wikipedia).

3.3 Η έννοια της φοροαποφυγής

Ένα άλλο δημοφιλές εργαλείο παγκοσμίως, που εφαρμόζεται για την αποφυγή της φορολόγησης, είναι η φοροαποφυγή. Με τον όρο φοροαποφυγή (tax avoidance) ορίζεται η χρησιμοποίηση των κενών ή των ευνοϊκότερων λύσεων της φορολογικής νομοθεσίας από τους φορολογούμενο, με σκοπό τη μείωση της ορισμένης από το νόμο φορολογικής βάσης, ώστε να επιτευχθεί η μείωση ή ακόμη και ο μηδενισμός της φορολογικής υποχρέωσης (Κουγέας Β., Μπαλτά Ε.). Η φοροαποφυγή δεν είναι παράνομη, ωστόσο όμως αποτελεί σημαντική αδυναμία του ίδιου του φορολογικού συστήματος. Ουσιαστικά, η φοροαποφυγή προϋποθέτει πολύ καλή γνώση του ισχύοντος φορολογικού συστήματος, προκειμένου ο φορολογούμενος να μπορέσει να εκμεταλλευτεί τις τυχόν αδυναμίες του.

Η φοροαποφυγή λαμβάνει χώρα μέσω του φορολογικού σχεδιασμού (tax planning) και τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα έχουν τη δυνατότητα να καταφύγουν σε αυτόν, μέσα στα πλαίσια που ορίζουν οι νόμοι του κράτους στο οποίο δραστηριοποιούνται. Ο φορολογικός σχεδιασμός αρχικά αντιμετωπίστηκε από τις κυβερνήσεις σαν μία νόμιμη πρακτική. Εντούτοις, με το πέρασμα του χρόνου αποδείχτηκε ότι ο φορολογικός σχεδιασμός επέτρεπε τη μεταφορά κερδών προς τα κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς, μέσω της σύναψης νόμιμων συμφωνιών, οι οποίες όμως έρχονταν σε ευθεία αντίθεση με το πνεύμα του Νόμου (Φορτσάκης Θ., Σαββαΐδου Κ., 2014). Για την πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού, ο φορολογικός σχεδιασμός δεν έχει ιδιαίτερο νόημα, ενώ αντίθετα, για τα ευκατάστατα φυσικά πρόσωπα και για τις περισσότερες εταιρείες, ο φορολογικός σχεδιασμός παίζει σημαντικό ρόλο (Palan R., Murphy R., Chavagneux C., 2010), διότι μέσω αυτού αναζητούν τρόπους, με τους οποίους θα αποφύγουν τη φορολόγηση. Αρχικά δηλαδή, θα προσπαθήσουν να πληρώσουν λιγότερο φόρο από αυτόν που απαιτείται από το νομοθετικό πλαίσιο, ερμηνεύοντας το αναλόγως. Στη συνέχεια, θα τεθεί ως στόχος να υπολογιστεί ο φόρος βάσει των κερδών, που

δηλώνονται σε χώρα διαφορετική από αυτήν στην οποία πραγματικά αποκτήθηκαν. Και τέλος, θα προσπαθήσουν να καταβάλουν το φόρο σε χρόνο μεταγενέστερο από τον χρόνο απόκτησης των κερδών. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι η φοροαποφυγή είναι το πεδίο που βρίσκεται μεταξύ της φορολογικής συμμόρφωσης και της φοροδιαφυγής.

3.4 Διαφορές φοροδιαφυγής - φοροαποφυγής

Στην καθημερινή πρακτική μπορεί να υπάρξει πλήθος ασαφών καταστάσεων, στις οποίες η διαχωριστική γραμμή είναι δυσδιάκριτη και σίγουρα ενέχει ο κίνδυνος οι φορολογικές αρχές να προβούν σε λανθασμένες εκτιμήσεις ή αποτελέσματα. Εντός των νομίμων πλαισίων της επιβολή φορολογίας είναι και η υποκατάσταση δραστηριοτήτων, συναλλαγών ή αγαθών, των οποίων η φορολόγηση μεταβάλλει τη σχετική τους τιμή και η φοροαποφυγή, η οποία περιλαμβάνει τις προσπάθειες ελάττωσης των φορολογικών βαρών χωρίς τη μεταβολή των επιλογών κατανάλωσης (Slemrod, J., Yitzhaki, S. 2002). Γενικότερα, τόσο η έννοια της φοροαποφυγής, όσο και της παραοικονομίας, αποτελούν συγγενείς έννοιες της φοροδιαφυγής. Η φοροαποφυγή, όπως ακριβώς και η φοροδιαφυγή, συνεπάγεται τη μη καταβολή του φόρου. Συνεπώς, και οι δύο αυτές έννοιες συνιστούν μορφές παθογένειας της εκάστοτε οικονομίας και οδηγούν σε απώλεια κρατικών εσόδων. Εντούτοις, υπάρχει μία σημαντικότερη διαφορά ανάμεσα τους, καθώς η φοροαποφυγή εμφανίζεται με ένα μανδύα νομιμότητας. Συγκεκριμένα, κατά τη φοροαποφυγή οι φορολογούμενοι επιτυγχάνουν τη μη καταβολή φόρου αξιοποιώντας τυχόν ασάφειες, ειδικές ρυθμίσεις και «παραθυράκια» της νομοθεσίας, χωρίς να υφίστανται τον κίνδυνο να υποστούν κυρώσεις (Κανελλόπουλος Κ., 2002). Δηλαδή, μέσω νόμιμων ή έστω νομιμοφανών ενεργειών τα φυσικά και νομικά πρόσωπα αποβλέπουν στη μείωση ή εξάλειψη της φορολογικής τους επιβάρυνσης από ορισμένους φόρους. Επίσης, θα μπορούσε να καλείται ως φοροαποφυγή και η εφαρμογή καλά σχεδιασμένων λογιστικών πρακτικών οι οποίες αποτελούν απόρροια προσεκτικής μελέτης της φορολογικής νομοθεσίας εν γένει, με στόχο τη μείωση της φορολογητέας ύλης φυσικών ή νομικών προσώπων. Μια και η φοροαποφυγή ορίζεται ως η οποιαδήποτε νόμιμη διαδικασία ή τρόπος για την αποφυγή πληρωμής φόρων, γίνεται αντιληπτό ότι η φοροαποφυγή λαμβάνει χώρα εντός των νόμιμων πλαισίων του φορολογικού συστήματος και οι φορολογούμενοι επωφελούνται από τον εκάστοτε κώδικα και εκμεταλλεύονται «παραθυράκια» του νόμου (GIZ, 2010). Με άλλα λόγια, οι

φορολογούμενοι εμπλέκονται σε δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται ως νόμιμες αλλά αντιτίθενται στο σκοπό του φορολογικού νόμου. Συνήθως, η φοροαποφυγή εμπεριέχει ειδικές δραστηριότητες με αποκλειστικό σκοπό τη μείωση των φορολογικών υποχρεώσεων, όπως για παράδειγμα, αυτή επιτυγχάνεται με τη μείωση της ζήτησης των φορολογούμενων προϊόντων και την ταυτόχρονη υποκατάστασή τους με άλλα μη φορολογούμενα, με τη μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων με δωρεές, όσο ακόμα ο ιδιοκτήτης (π.χ. γονέας) είναι εν ζωή, προκειμένου να αποφευχθεί η καταβολή φόρου κληρονομιάς. Επίσης, πολλές φορές επιλέγεται από τους επενδυτές η κατάθεση των χρημάτων τους σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, αντί της επένδυσης σε ακίνητα, ώστε να αποφευχθούν φόροι μεταβιβάσεως και εισοδήματος από την εκμετάλλευση της περιουσίας.

3.5 Η έννοια της παραοικονομίας

Στην Ελλάδα, όπως και σε πολλές χώρες του κόσμου, η παραοικονομία αποτελεί σημαντικό τμήμα της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας και μάλιστα αυξάνεται με υψηλότερους ρυθμούς από ότι η επίσημη οικονομία, γεγονός που συνεπάγεται σοβαρότατη αύξηση των επιπτώσεών της.

Με τον όρο «παραοικονομία» εννοείται το σύνολο των οικονομικών εκείνων δραστηριοτήτων που δημιουργούν εισοδήματα συντελεστών παραγωγής και επομένως, ενώ θα έπρεπε να καταγράφονται στις επίσημες εκτιμήσεις της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν), εντούτοις δεν περιλαμβάνονται στις εκτιμήσεις αυτές, είτε λόγω μερικής ή ολικής απόκρυψής τους από τις αρμόδιες αρχές, είτε λόγω αδυναμίας των τελευταίων να τις εντοπίσουν.

Το μέγεθος της παραοικονομίας δίδεται από το σύνολο των αποκρυπτόμενων εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής, επομένως αυτή δεν ταυτίζεται με το σύνολο των εισοδημάτων που διαφεύγουν τη φορολόγηση, λόγω του γεγονότος ότι στο φορολογητέο εισόδημα περιλαμβάνονται και μεταβιβαστικές πληρωμές, οι οποίες δεν αυξάνουν το συνολικό εισόδημα μιας οικονομίας. Παραδείγματα τέτοιων πληρωμών είναι οι συντάξεις, οι δωρεές και οι τόκοι του δημοσίου που ανακατανέμουν το συνολικό εισόδημα ή προϊόν.

Η παραοικονομία αποτελείται: α. από την αδήλωτη νόμιμη παραγωγή, η οποία ενώ είναι νόμιμη, ωστόσο αποκρύπτεται από τα αρμόδια όργανα του κράτους για να μην

φορολογηθεί, β. από τα αποκρυπτόμενα εισοδήματα σε είδος που ουσιαστικά αφορούν τη χρήση αγαθών που προορίζονται για ενδιάμεση κατανάλωση, εξοπλισμού και υπηρεσιών επιχειρήσεων από τους εργαζομένους για ατομικούς τους σκοπούς και γ. την παράνομη παραγωγή που συνίσταται σε παράνομες δραστηριότητες, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η χαρτοπαιξία, η πορνεία, κλπ.

Η άτυπη οικονομία αφορά την οικονομική δραστηριότητα που δεν συμπεριλαμβάνεται στο ΑΕγΠ ή ΑΕΠ και ουσιαστικά διαφέρει από την παραοικονομία, διότι αυτή αναφέρεται στην αυτοκατανάλωση, την οικιακή οικονομία, την εθελοντική δραστηριότητα για σκοπούς πολιτιστικούς, φιλανθρωπικούς, αθλητικούς, κ.α.

Για την καλύτερη κατανόηση των εννοιών αυτών, αναφέρονται οι διακρίσεις της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας, η οποία αποτελείται από τις εξής επιμέρους έννοιες:

- α. την επίσημη ή ορατή οικονομία, δηλαδή τη δηλωμένη νόμιμη παραγωγή (εντός και εκτός των πλαισίων της αγοράς)
- β. την παραοικονομία, δηλαδή τα αποκρυπτόμενα εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής (αδήλωτη νόμιμη παραγωγή, αποκρυπτόμενο εισόδημα σε είδος) και
- γ. την άτυπη οικονομία, δηλαδή την οικονομική δραστηριότητα που δεν περιλαμβάνεται στο ΑΕγΠ (αυτοκατανάλωση, οικιακή οικονομία, εθελοντική δραστηριότητα).

Προσδιοριστικοί παράγοντες της έκτασης της παραοικονομίας σε μια χώρα, τόσο οικονομικοί, όσο και κοινωνικοί, είναι οι εξής παρακάτω:

1. Ο βαθμός αποδοχής της κρατικής εξουσίας εκ μέρους των πολιτών είναι ο σημαντικότερος από όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν το μέγεθος της παραοικονομίας και σχετίζεται στενά με το επίπεδο της φορολογικής ηθικής ή φορολογικής συνείδησης των πολιτών. Στην περίπτωση που οι φορολογούμενοι θεωρήσουν ότι το κράτος δεν κάνει σωστή διαχείριση των εισοδημάτων τους, θα έχουν ένα σοβαρό κίνητρο για να «εισέλθουν» στο χώρο της παραοικονομίας.
2. Η έκταση της φορολογικής επιβάρυνσης είναι ένας επιπλέον παράγοντας που διογκώνει την παραοικονομία και είναι σαφές ότι οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές,

τόσο στην άμεση, όσο και στην έμμεση φορολογία, αποτελούν σημαντικό κίνητρο για τους συναλλασσόμενους να φοροδιαφύγουν.

3. Οι υφιστάμενοι θεσμικοί περιορισμοί και έλεγχοι που επιβάλλονται από το κράτος, τόσο σε παράνομες οικονομικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα στο λαθρεμπόριο και στην παράνομη παραγωγή, όσο και σε νόμιμες δραστηριότητες, λόγω του ότι θεωρούνται κοινωνικά επωφελείς.

4. Οι επικρατούσες συνθήκες στην αγορά εργασίας, όπως για παράδειγμα οι θεσμικοί περιορισμοί που επιβαρύνουν σημαντικά τις επιχειρήσεις και τις «οδηγούν» στο να παραβούν κρατικούς κανόνες προς ίδιο όφελος.

5. Οι δυνατότητες περιορισμού της ροπής για φοροδιαφυγή των φορολογουμένων από τις αρμόδιες υπηρεσίες του κράτους.

6. Το ισχύον καθεστώς κοινωνικής ασφάλισης μπορεί να προσφέρει κίνητρα, τόσο σε εργαζόμενους, όσο και σε εργοδότες για δραστηριοποίηση στην παραοικονομία, λόγω αμοιβαίων συμφερόντων.

7. Τέλος, ο ρόλος του κράτους συνιστά καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη της παραοικονομίας, καθώς πολλές φορές γίνεται ανεκτή, παρά τους ισχύοντες περιορισμούς, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στον τομέα της απασχόλησης όταν υπάρχει χαλάρωση του ελέγχου των όρων εργασίας (Βαβούρας Ι., 2013).

Η παραοικονομική δράση (αγγλικά: shadow economy) αφορά την κυριότερη ιδιαιτερότητα της οικονομίας της χώρας μας συγκριτικά με εκείνες των άλλων χωρών μελών της ΕΕ, ως επί το πλείστον εξαιτίας της τεράστιας έκτασης που έχει λάβει, κυρίως τα τελευταία χρόνια. Η δράση αυτής της μορφής στη χώρα μας σε συνδυασμό με την έννοια της φοροδιαφυγής έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο στα υψηλά δημόσια ελλείμματα.

Η παραοικονομία στη χώρα μας βρίσκεται κατά κύριο λόγο σε εισροές, οι οποίες δεν δηλώνονται στις φορολογικές αρχές ενώ αποκτώνται νόμιμα (όπως για παράδειγμα εισροές από δεύτερη δουλειά κλπ), προκαλώντας αντίστοιχη εκτεταμένη φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή, από παράνομες δράσεις (όπως για παράδειγμα λαθρεμπόριο, τοκογλυφία κλπ), παραεμπόριο, μαύρο χρήμα κλπ είτε από εισροές από δράσεις εκτός μηχανισμού αγοράς (όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τη διάθεση ειδών παραγόμενων κατ' οίκον κλπ) (Τάτσος Ν., 2001).

Είναι σημαντικό να επισημανθεί πως ο εκσυγχρονισμός του φορολογικού συστήματος, η αποδοτικότητα των φοροελεγκτικών αλλά και εισπρακτικών συστημάτων καθώς επίσης και οι διασταυρώσεις στοιχείων αποτελούν το βασικότερο θέμα παρέμβασης, με κυριότερο στόχο την αισθητή ελάττωση της παραοικονομικής δράσης και κατ' επέκταση της φοροδιαφυγής.

Μερικές από τις κυριότερες αιτίες του εν λόγω φαινομένου είναι η κρατική γραφειοκρατία, η υψηλή φορολογική επιβάρυνση (όπως για παράδειγμα φόροι κλπ), η φοροδιαφυγή, το υψηλό ποσοστό των ελεύθερων επαγγελματιών, η επιεικής τιμωρία όσων παρανομούν καθώς επίσης και το γεγονός πως υφίσταται βρώμικο χρήμα, το οποίο είναι εφικτό να προέρχεται από μη νόμιμες δράσεις, όπως είναι για παράδειγμα ναρκωτικά, πορνεία, εμπόριο όπλων κλπ (Βαβούρας Ι, Μανωλάς Γ., 2004).

3.6 Η παραοικονομία στην Ευρώπη

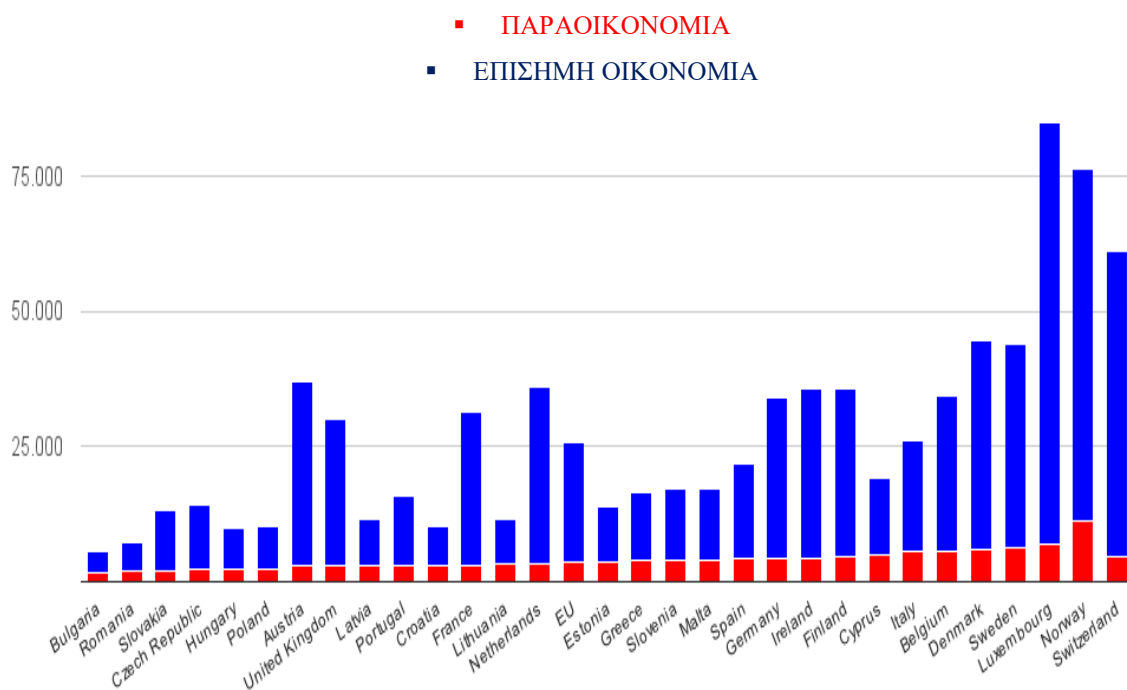
Το αποτέλεσμα της σύγκρισης των εθνικών παραοικονομιών ανά κεφαλή μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητό μόνο αν ληφθούν υπ' όψη ανεπεξέργαστα εθνικά δεδομένα της παραοικονομίας και οι πληθυσμοί. Σε ορισμένες εθνικές οικονομίες, όπως για παράδειγμα στις σκανδιναβικές χώρες, η παραοικονομία τους φαίνεται να είναι χαμηλή σε σχέση με το σύνολο του ΑΕΠ, αν και ο απόλυτος αριθμός είναι πολύ ψηλός. Προφανώς, το εξαιρετικά υψηλό ΑΕΠ της χώρας καλύπτει την ψηλή παραοικονομία. Από την άλλη πλευρά, σε χώρες όπου το ΑΕΠ είναι πολύ χαμηλό, όπως στην Πορτογαλία και στην Ελλάδα, η παραοικονομία υπερεκτιμάται. Ο χάρτης της παραοικονομίας κατά το έτος 2013 στις ευρωπαϊκές χώρες σαφώς δείχνει ότι η παραοικονομία ανά κεφαλή γενικά είναι ψηλή σε βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες.

Από την ίδρυση της ενιαίας αγοράς (Μάαστριχτ 1993) και στο πλαίσιο της προετοιμασίας του ευρώ, η συνολική παραοικονομία αυξανότανε συστηματικά έως περίπου 1,9 τρισεκατομμύρια ευρώ, κινούμενη από τον κινητήρα της ευρωπαϊκής παραοικονομίας, την Γερμανία, η οποία από τότε παράγει περίπου 350 δις ευρώ ετησίως. Ως εκ τούτου, η χρηματοπιστωτική οικονομία της ΕΕ έχει παράλληλα αναπτύξει ένα αποτελεσματικό τραπεζικό σύστημα φορολογικών παράδεισων για την προστασία της αναπτυσσόμενης παραοικονομίας της. Σύμφωνα με στοιχεία, επί του παρόντος η Γερμανία και ορισμένες γειτονικές χώρες, κυμαίνονται μεταξύ των κορυφαίων χωρών φορολογικού παραδείσου του κόσμου.

Επισημαίνεται ότι, λόγω της σοβαρότητας του αδικήματος, όλα τα κράτη θεσπίζουν ειδικές και βαριές κυρώσεις για την αποτροπή του, οι οποίες έχουν τριπλό χαρακτήρα, όπως: πρόσθετη φορολογία υπό μορφή προστίμου, διοικητικές δεσμεύσεις π.χ. αποκλεισμό συμμετοχής σε εμπορικές πράξεις όπως δημοπρασίες δημοσίου, μη έκδοση διαβατηρίου κ.ά., καθώς και ποινικές κυρώσεις, όπως: κράτηση, φυλάκιση, κ.λπ. Ειδικότερα στην Ελλάδα η φοροδιαφυγή θεσπίστηκε ως διαρκές έγκλημα και ανάλογα με το ύψος του οφειλόμενου φόρου χαρακτηρίζεται ακόμα και κακούργημα. Πιο συγκεκριμένα, το αδίκημα της φοροδιαφυγής προσδιορίζεται στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- α) το αδίκημα της μη καταβολής βεβαιωμένων χρεών προς το Δημόσιο,
- β) το αδίκημα της παράλειψης υποβολής, ή ανακριβούς υποβολής φορολογικής δήλωσης,
- γ) το αδίκημα της μη απόδοσης ΦΠΑ ή άλλων παρακρατούμενων φόρων και δ) το αδίκημα της έκδοσης ή λήψης πλαστών ή εικονικών ή νοθευμένων φορολογικών στοιχείων (Wikipedia).

Διάγραμμα 3.6: Σχέση παραοικονομίας - επίσημης οικονομίας σε χώρες της Ευρώπης

Πηγή: Wikipedia

3.7 Σχέση φοροδιαφυγής και παραοικονομίας

Τόσο η μια έννοια όσο και η άλλη δεν είναι νόμιμες. Ωστόσο, δεν είναι σωστό να ταυτίζονται αυτές οι δυο έννοιες, καθώς η φοροδιαφυγή είναι εφικτό να υλοποιηθεί και στη νόμιμη οικονομία, όπως για παράδειγμα με τη μη έκδοση τιμολογίων αγοράς. Επίσης, η έννοια αυτή είναι δυνατόν να μην έχει σχέση με το παραγόμενο αγαθό ενός κράτους, δεδομένου ότι εντοπίζεται και στη φορολογία μεταβίβασης ακινήτων. Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής πολλές φορές έχει άρρηκτη σχέση με τη μη δηλωμένη οικονομία, ενώ το φαινόμενο της παραοικονομίας με τη μαύρη οικονομία. Επομένως, είναι εφικτό να ειπωθεί πως η παραοικονομία αποτελεί “παιδί” της φοροδιαφυγής (Artavanis N., 2015).

Διάγραμμα 3.7: Σχέση παραοικονομίας και φοροδιαφυγής

Ιδία επεξεργασία

Πηγή: Βαβούρας Ι., Μανωλάς Γ., (2004), Η παραοικονομία στην Ελλάδα και τον κόσμο, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Σχεδιασμός Μελέτης

Η παρούσα έρευνα, λόγω του γεγονότος ότι αναφέρεται στη μελέτη γεγονότων που βασίζονται σε λογικές υποθέσεις και λογικά επιχειρήματα, ακολουθεί τη φιλοσοφία του θετικισμού. Η έρευνα αποσκοπεί στο να οδηγήσει σε αντικειμενικά συμπεράσματα και στηρίχθηκε πρωταρχικά σε στοιχεία από παρεμφερείς βιβλιογραφικές πηγές και εμπειρικές μελέτες. Επιπροσθέτως, μελετήθηκαν σχετικά άρθρα αναφορικά με το υπό εξέταση θέμα, προκειμένου να καταρτιστεί ερωτηματολόγιο έρευνας, το οποίο να απευθύνεται στους συμμετέχοντες στην έρευνα και τελικά από τη μελέτη των αποτελεσμάτων η έρευνα να καταλήξει σε αντικειμενικά και ασφαλή συμπεράσματα (Κυριαζόπουλος Π., Σαμαντά Ε., 2011).

Στην παρούσα έρευνα ακολουθήθηκε η παραγωγική προσέγγιση όπου ο ερευνητής από ένα γενικότερο ζήτημα, όπως είναι η επίδραση της οικονομικής κρίσης και η αύξηση των φορολογικών συντελεστών στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια προς συγκέντρωση δημοσίων εσόδων, κατέληξε σε ένα πιο συγκεκριμένο, ειδικό θέμα όπως είναι η διόγκωση του φαινομένου της φοροδιαφυγής με συνέπεια τη μείωση των εσόδων από την έμμεση φορολογία με κυριότερο φόρο το ΦΠΑ και συνεπακόλουθα την αύξηση του ελλείμματος ΦΠΑ (VAT GAP). Η ερευνητική στρατηγική που υιοθετήθηκε στην παρούσα έρευνα αφορά στην επισκοπική έρευνα, δηλαδή σε μια έρευνα που πραγματοποιείται για να συλλεχθούν πρωτογενή στοιχεία (Κυριαζόπουλος Π., Σαμαντά Ε., 2011).

Δεδομένου του γεγονότος ότι χρησιμοποιήθηκε περιγραφική και επαγωγική στατιστική βάσει της οποίας εξήχθησαν συμπεράσματα, η έρευνα που διεξήχθη στην παρούσα μελέτη χαρακτηρίζεται ως έρευνα συμπερασματική. (Κυριαζόπουλος Π., Σαμαντά Ε., 2011). Η ερευνητική μέθοδος που διεξήχθη ήταν η ποσοτική έρευνα, ήτοι η έρευνα στην οποία χρησιμοποιήθηκαν στατιστικά εργαλεία προκειμένου να αναλυθούν τα αποτελέσματα της. Η ποσοτική έρευνα έγινε κυρίως με τη χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο αποτελεί ένα ειδικό έντυπο που εμπεριέχει τυποποιημένες συνήθως ερωτήσεις για τη συλλογή συγκεκριμένων στοιχείων. Αποτελεί την πιο δημοφιλή μέθοδο συλλογής πρωτογενών στοιχείων (Creswell, 2013).

Το ερωτηματολόγιο, το οποίο αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο σε κάθε δειγματοληπτική έρευνα, είναι το πιο διαδεδομένο είδος έρευνας όχι μόνο στις κοινωνικές επιστήμες, αλλά επιπροσθέτως και στις επιστήμες διοίκησης και οικονομίας. Εφαρμόζεται σε όλους τους ερευνητικούς τομείς και διακρίνεται τόσο για την ευκολία της ανάλυσης των δεδομένων που προκύπτουν, όσο και για την ευκολία εξαγωγής συμπερασμάτων (Χαλικιάς κ.α., 2015).

4.2 Μέθοδος δειγματοληψίας

Η μέθοδος δειγματοληψίας που ακολουθήθηκε αφορούσε στη διαδικασία επιλογής δείγματος μέσω της σκόπιμης δειγματοληψίας. Η συγκεκριμένη μέθοδος κατέληξε σε αντιπροσωπευτικό δείγμα το οποίο ήταν αρκετά μεγάλο σε αριθμό και θα μπορούσε να καταστήσει τα αποτελέσματα της έρευνας αξιόπιστα και έγκυρα, συνεπώς θα μπορούσαν να γενικευθούν στο σύνολο του πληθυσμού. Το πλήθος των συμμετεχόντων στην συγκεκριμένη έρευνα ανέρχεται στα 100 άτομα. Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν οι υπάλληλοι του Υπουργείου Οικονομικών και της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων που υπηρετούν αποκλειστικά σε ελεγκτικές υπηρεσίες των ανωτέρω οργανισμών, όπως ελεγκτές και Προϊστάμενοι Ελεγκτικών Κέντρων όπως το Κέντρο Ελέγχου Μεγάλων Επιχειρήσεων (Κ.Ε.ΜΕ.ΕΠ) και το Κέντρο Φορολογουμένων Μεγάλου Πλούτου (ΚΕ.ΦΟ.ΜΕ.Π), υπάλληλοι και Προϊστάμενοι των Τμημάτων Ελέγχου των Δ.Ο.Υ. σε πανελλαδική κλίμακα, καθώς και ελεγκτές του Σώματος Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (Σ.Δ.Ο.Ε.).

Η παρούσα μελέτη στηρίζεται κυρίως σε πρωτογενείς πηγές, δηλαδή ερωτηματολόγια, αλλά επιπλέον περιλαμβάνει βιβλιογραφία και διαδικτυακές πηγές. Η συλλογή της πρωτογενούς πληροφορίας της έρευνας έγινε με ανώνυμα ερωτηματολόγια. Η δομή του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει 26 κλειστού τύπου κατανοητές ερωτήσεις και ουσιαστικά χωρίζεται σε 2 υποενότητες. Οι πρώτες 5 ερωτήσεις αφορούν σε προσωπικά και δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων, ενώ με τις υπόλοιπες 21 ερωτήσεις διερευνάται ένα πλήθος θεμάτων, όπως κατά πόσο η έντονη οικονομική κρίση των τελευταίων ετών στην Ελλάδα έχει επηρεάσει την αύξηση των συντελεστών της έμμεσης φορολογίας (κυρίως αυτών του ΦΠΑ), κατά πόσο η τελευταία έχει επηρεάσει την φοροδιαφυγή των φυσικών και νομικών προσώπων, καθώς επίσης αποτυπώνεται και η άποψη των συμμετεχόντων στην έρευνα για την πιθανή βελτίωση της κατάστασης

μελλοντικά στο θέμα του ελέγχου της φοροδιαφυγής. Σε πολλές ερωτήσεις έγινε χρήση της κλίμακας Likert με πέντε διαβαθμισμένες πιθανές απαντήσεις από το «Καθόλου» έως το «Πάρα πολύ», ενώ παράλληλα υπήρξε η δυνατότητα επιλογής μιας επιπλέον απάντησης «Δεν γνωρίζω/δεν απαντώ». Υπήρξαν επιπροσθέτως και ερωτήσεις πιο κλειστού τύπου με επιλογές απαντήσεων «Ναι», «Όχι» και «Δεν γνωρίζω/δεν απαντώ». Πλεονέκτημα αυτής της μορφής ερωτήσεων είναι η γρήγορη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου (Χαλικιάς, κ.α. 2015). Η αποστολή του ερωτηματολογίου προς όλους τους συμμετέχοντες έγινε μέσω της χρήσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, είτε προσωπικά, είτε μέσω των γραμματειών των υπηρεσιών τους. Η συμμετοχή των υπαλλήλων ήταν εθελοντική και ανώνυμη διασφαλίζοντας τους κανόνες ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας. Τέλος, οι απαντήσεις που προέκυψαν από τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια επεξεργάστηκαν μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS και τα αποτελέσματα απεικονίζονται με τη βοήθεια πινάκων και διαγραμμάτων.

4.3 Ερευνητικές Υποθέσεις

Σύμφωνα με τη δομή του ερωτηματολογίου, οι ερευνητικές υποθέσεις που εξετάστηκαν μέσω της έρευνας είναι οι κατωτέρω:

- Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα τα πρόσφατα χρόνια των μνημονίων μέχρι σήμερα έχει επιφέρει αύξηση των συντελεστών φορολογίας προς εξασφάλιση δημοσίων εσόδων και συνεπώς, έξαρση της φοροδιαφυγής – φοροαποφυγής.
- Η αύξηση των συντελεστών της έμμεσης φορολογίας, κυρίως αυτών του ΦΠΑ, έχει ως αποτέλεσμα την μεγέθυνση της φοροδιαφυγής – φοροαποφυγής και συνακολούθως την συρρίκνωση των εσόδων της έμμεσης φορολογίας, δηλαδή την αύξηση του ελλείμματος ΦΠΑ.
- Οι μεταρρυθμίσεις που έγιναν στην Ελλάδα, λόγω των μνημονιακών υποχρεώσεων που ανέλαβε η χώρα, δεν απέφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα εισπραξής δημοσίων εσόδων, παρά την εκτεταμένη φορολόγηση και την αύξηση των φορολογικών συντελεστών.
- Η άνοδος των συντελεστών ΦΠΑ που εφάρμοσε κατά την τελευταία χρονική περίοδο η χώρα μας, επηρέασε αρνητικά την εισπραξιμότητα του φόρου και δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, όσον αφορά στην εισροή περαιτέρω εσόδων στα δημόσια ταμεία.

4.4 Ανάλυση Απαντήσεων Ερωτηματολογίου

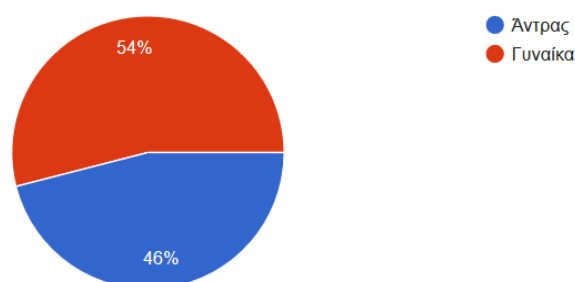
Προσωπικά Στοιχεία

Το δείγμα αποτελείται από συνολικά 100 συμμετέχοντες/ουσες. Στις πρώτες πέντε ερωτήσεις που ακολουθούν παρουσιάζονται τα δημογραφικά και εργασιακά στοιχεία του δείγματος των ερωτηθέντων ελεγκτών που συμμετείχαν στην έρευνα και αποτελούν προσωπικό των δύο κυριότερων φοροελεγκτικών οργανισμών της χώρας, ήτοι, του Υπουργείου Οικονομικών (ΥΠΟΙΚ) και της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ).

Ερώτηση 1^η: Φύλο

1. Φύλο

100 responses

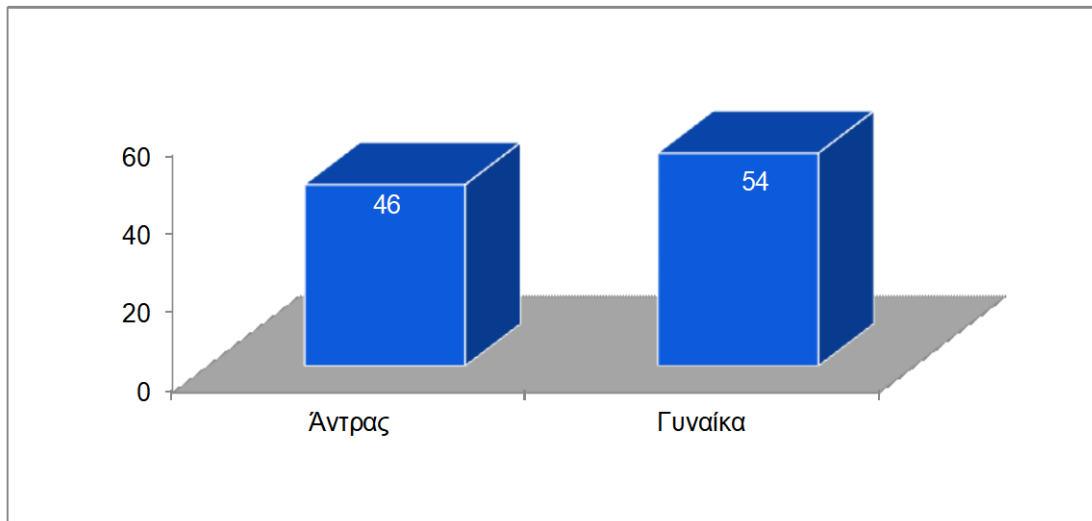

Διάγραμμα 4.4.1α: Φύλο συμμετεχόντων στην έρευνα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ανδρας	46	46.0	46.0	46.0
	Γυναίκα	54	54.0	54.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.1: Κατανομή δείγματος με βάση το φύλο

1. Φύλο

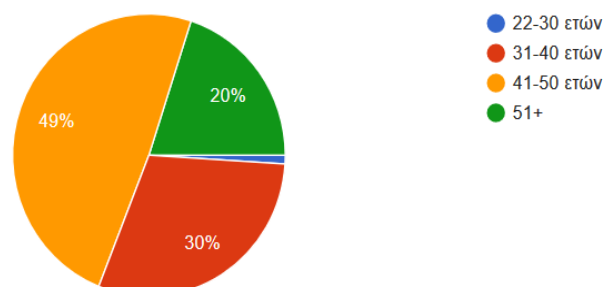
Διάγραμμα 4.4.1β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 1^η ερώτηση

Τα αποτελέσματα της πρώτης ερώτησης, η οποία αφορά στο φύλο των ερωτηθέντων, παρουσιάζονται στον πίνακα 4.4.1 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.1α και 4.4.1β. Το 54% των ερωτηθέντων είναι γυναίκες, ενώ ποσοστό 46% καταλαμβάνουν οι άνδρες. Το ποσοστό της αποτύπωσης καταδεικνύει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι γυναίκες, ενώ και τα δύο φύλα εκπροσωπούνται σε ικανοποιητικό βαθμό, με μικρή σχετικά διαφορά ποσοστού μεταξύ τους.

Ερώτηση 2^η: Ηλικία

2. Ηλικία

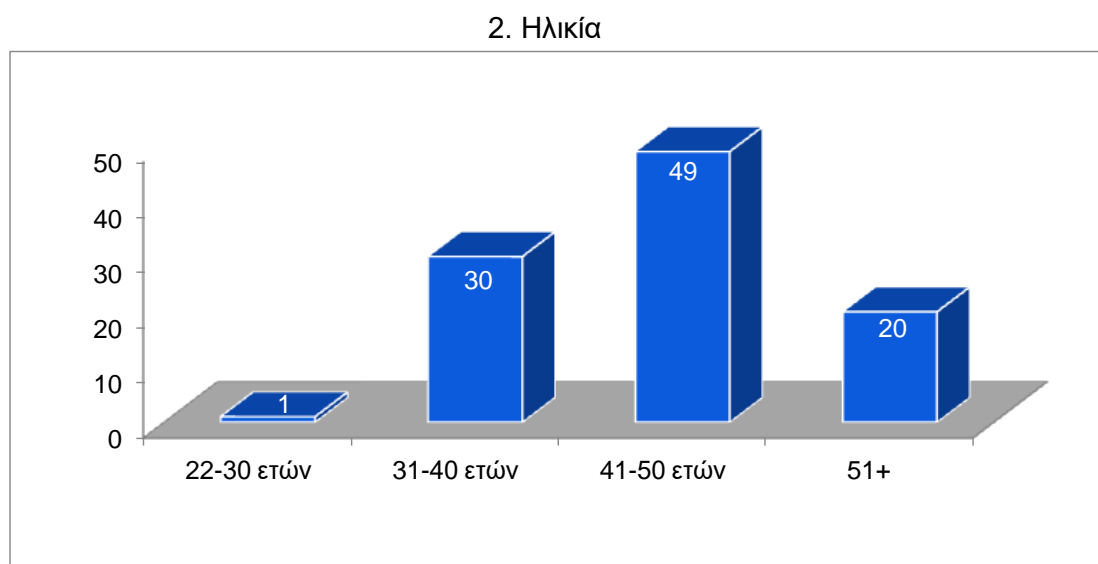
100 responses

Διάγραμμα 4.4.2α: Ηλικία συμμετεχόντων στην έρευνα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	22-30	1	1.0	1.0	1.0
	31-40	30	30.0	30.0	31.0
	41-50	49	49.0	49.0	80.0
	55+	20	20.0	20.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.2: Κατανομή του δείγματος με βάση την ηλικιακή ομάδα

Διάγραμμα 4.4.2β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 2^η ερώτηση

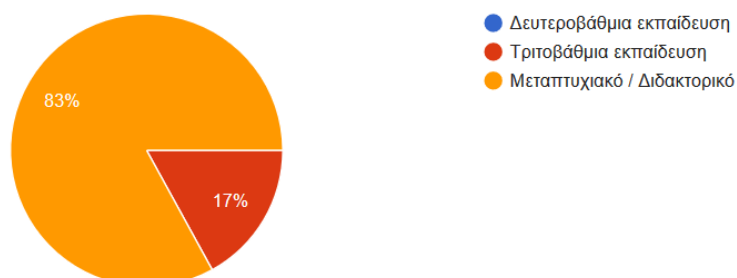
Τα αποτελέσματα της δεύτερης ερώτησης, η οποία αφορά στην ηλικία των ερωτηθέντων, παρουσιάζονται στον πίνακα 4.4.2 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.2α και 4.4.2β. Προκειμένου να υπάρχει μια διακριτή κατηγοριοποίηση των ηλικιών των συμμετεχόντων, η ηλικία χωρίσθηκε σε τέσσερις ηλικιακές ομάδες. Οι ερωτηθέντες ηλικίας από 41 έως 50 ετών καταλαμβάνουν το 49%, ποσοστό το οποίο αποτελεί και το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων. Το 30%, το οποίο αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό, είναι οι ερωτηθέντες ηλικίας από 31 έως 40 ετών. Επιπλέον, ικανοποιητικό ποσοστό της τάξης του 20% αποτελεί η ηλικιακή ομάδα η μεγαλύτερη

των 55 ετών, ενώ ποσοστό μόνο 1% του δείγματος αγγίζει η ηλικιακή ομάδα των ερωτηθέντων από 22 έως 30 ετών. Τα ποσοστά καταδεικνύουν ότι οι παραγωγικές ηλικίες άνω των 30 έως και άνω των 55 υπηρετούν κατά συντριπτική πλειοψηφία στις φοροελεγκτικές υπηρεσίες, συνεπώς υπάρχει δυνατότητα συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών παραγωγικών ηλικιών που κατέχουν οραματισμό, δυναμισμό, αλλά και εμπειρία.

Ερώτηση 3^η: Μορφωτικό επίπεδο

3. Μορφωτικό επίπεδο

100 responses

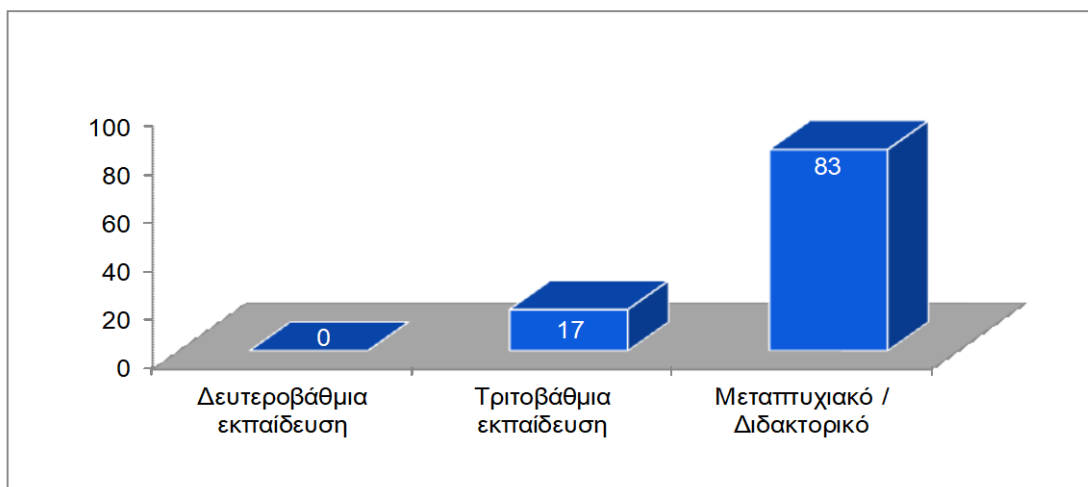

Διάγραμμα 4.4.3α: Μορφωτικό επίπεδο συμμετεχόντων στην έρευνα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	0	0.0	0.0	0.0
	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	17	17.0	17.0	17.0
	Μεταπτυχιακό / Διδακτορικό	83	83.0	83.0	100.0
Total		100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.3: Κατανομή του δείγματος με βάση το μορφωτικό επίπεδο

3. Μορφωτικό επίπεδο

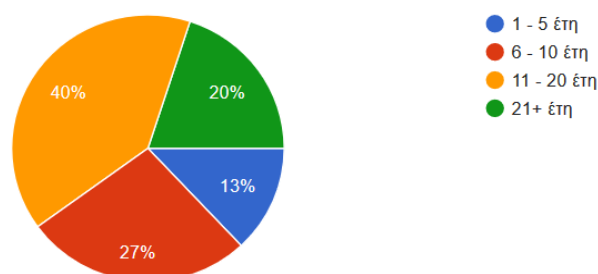
Διάγραμμα 4.4.3β: Κατανομή του δείγματος με βάση το μορφωτικό επίπεδο

Τα αποτελέσματα της τρίτης ερώτησης, η οποία αναφέρεται στο μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων, παρουσιάζονται στον πίνακα 4.4.3 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.3α και 4.4.3β. Το μεγαλύτερο ποσοστό 83% καταλαμβάνουν οι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου, το 17% αντιπροσωπεύουν όσοι είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ δεν υπάρχουν καθόλου απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το ποσοστό καταδεικνύει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων που απασχολείται στον ελεγκτικό κλάδο του ΥΠΟΙΚ και της ΑΑΔΕ είναι προσωπικό υψηλού επιπέδου μόρφωσης.

Ερώτηση 4^η: Ποιος είναι ο χρόνος σας στην υπηρεσία;

4. Ποιος είναι ο χρόνος σας στην υπηρεσία;

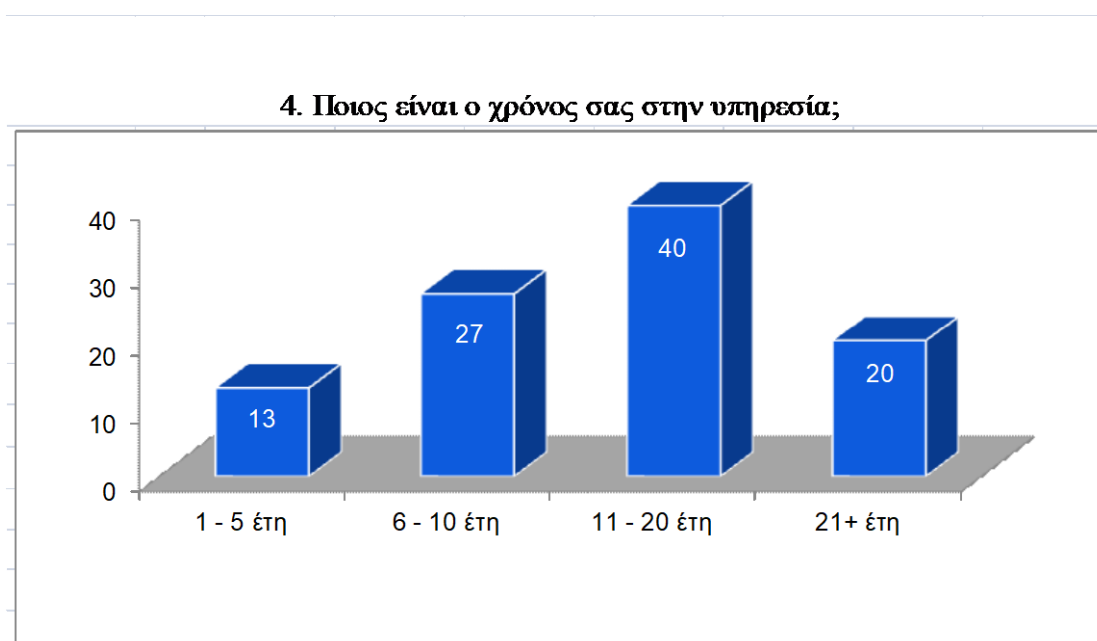
100 responses

Διάγραμμα 4.4.4α: Χρόνος υπηρεσίας συμμετεχόντων στην έρευνα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-5	13	13.0	13.0	13.0
	6-10	27	27.0	27.0	40.0
	11-20	40	40.0	40.0	80.0
	21+	20	20.0	20.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.4: Κατανομή του δείγματος με βάση τον χρόνο υπηρεσίας

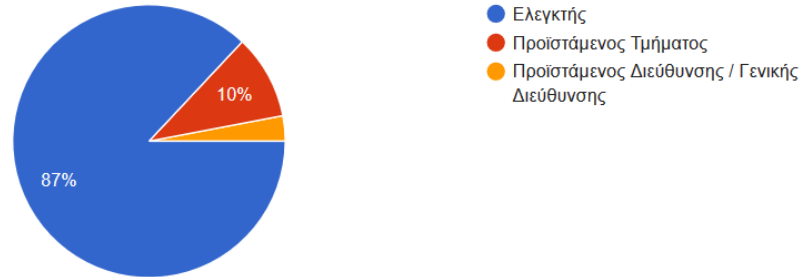
Διάγραμμα 4.4.4β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 4^η ερώτηση

Τα αποτελέσματα της τέταρτης ερώτησης, η οποία αναφέρεται στον χρόνο υπηρεσίας των ερωτηθέντων, παρουσιάζονται στον πίνακα 4.4.4 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.4α και 4.4.4β. Παρατηρείται πως το 13% των ερωτηθέντων εργάζονται από 1 έως 5 έτη στην υπηρεσία, το 27% από 6 έως 10 έτη, το 40%, που αποτελεί και το μεγαλύτερο ποσοστό, από 11 έως 20 έτη και τέλος, το ποσοστό όσων εργάζονται πάνω από 20 έτη στην υπηρεσία αγγίζει το 20%.

Ερώτηση 5^η: Τι θέση κατέχετε στην υπηρεσία;

5. Τι θέση κατέχετε στην υπηρεσία;

100 responses

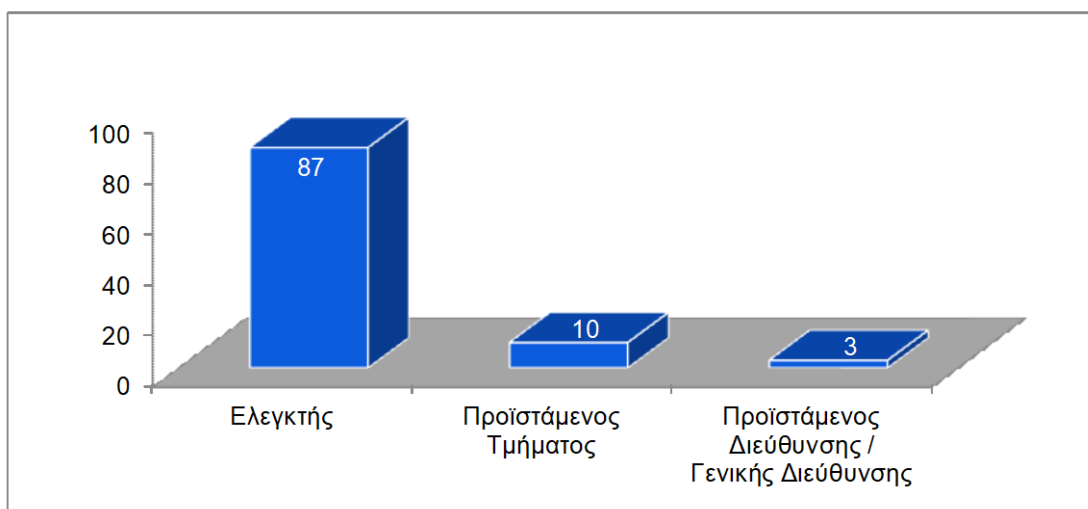
Διάγραμμα 4.4.5α: Θέση στην υπηρεσία των συμμετεχόντων στην έρευνα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελεγκτής	87	87.0	87.0	87.0
	Προϊστάμενος Τμήματος	10	10.0	10.0	97.0
	Προϊστάμενος Δ/νσης / Γεν. Δ/νσης	3	3.0	3.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.5: Κατανομή του δείγματος με βάση τη θέση στην υπηρεσία

5. Τι θέση κατέχετε στην υπηρεσία;

Διάγραμμα 4.4.5β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 5^η ερώτηση

Τα αποτελέσματα της πέμπτης ερώτησης, η οποία αναφέρεται στο είδος της υπηρεσιακής θέσης που κατέχουν οι ερωτηθέντες, παρουσιάζονται στον πίνακα 4.4.5 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.5α και 4.4.5β. Παρατηρείται πως η συντριπτική πλειοψηφία, ήτοι το 87% των ερωτηθέντων είναι υπάλληλοι ελεγκτές, το 10% είναι προϊστάμενοι τμήματος, ενώ το ποσοστό όσων κατέχουν θέση ευθύνης επιπέδου Διεύθυνσης / Γενικής Διεύθυνσης αγγίζει το 3%.

Κυρίως ερωτήματα έρευνας

Εν συνεχεία παρουσιάζονται οι απόψεις των ερωτηθέντων ελεγκτών αναφορικά με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στην έμμεση φορολογία, στη διόγκωση ή μη της φοροδιαφυγής από την αύξηση των φορολογικών συντελεστών, όσον αφορά στην περίπτωση της Ελλάδας κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, συμπεριλαμβανομένων και αυτών των μνημονίων. Επιπροσθέτως, παρουσιάζονται και οι απόψεις των ερωτηθέντων ελεγκτών για πιθανούς τρόπους βελτίωσης της υφιστάμενης κατάστασης στον φοροελεγκτικό κλάδο της χώρας, αναφορικά με τη διενέργεια ελέγχων και την βελτίωση της είσπραξης δημοσίων εσόδων.

Ερώτηση 6^η: Θεωρείτε ότι η έκταση του φαινομένου της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα είναι χαμηλότερη / περίπου ίση / υψηλότερη / πολύ υψηλότερη από το μέσο όρο των κρατών μελών του ΟΟΣΑ;

6. Θεωρείτε ότι η έκταση του φαινομένου της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα είναι:

100 responses

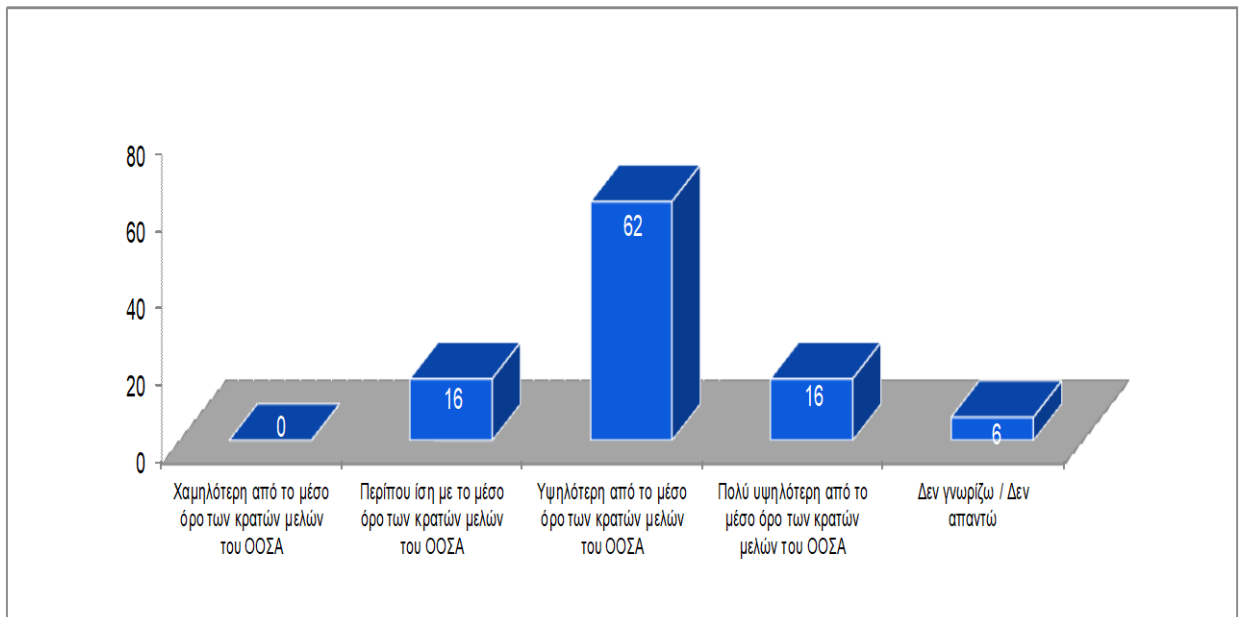

Διάγραμμα 4.4.6α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 6

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Χαμηλότερη	0	0.0	0.0	0.0
Περίπου ίση	16	16.0	16.0	16.0
Υψηλότερη	62	62.0	62.0	78.0
Πολύ υψηλότερη	16	16.0	16.0	94.0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	6	6.0	6.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.6: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 6

6. Θεωρείτε ότι η έκταση του φαινομένου της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα είναι:

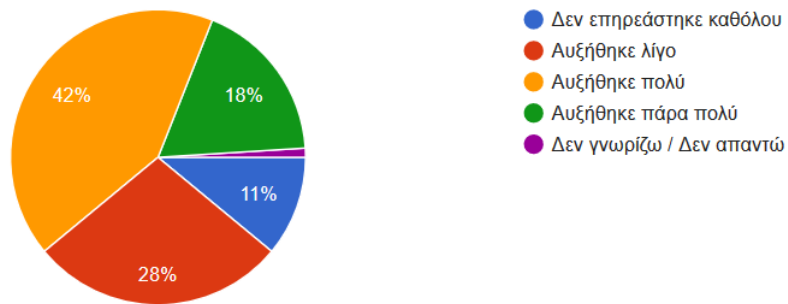
Διάγραμμα 4.4.6β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 6^η ερώτηση

Στον πίνακα 4.4.6 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.6α και 4.4.6β φαίνεται πως το 62% του δείγματος δηλώνει πως η έκταση του φαινομένου της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα είναι υψηλότερη από το μέσο όρο των κρατών μελών του ΟΟΣΑ. Επίσης, το 16% δηλώνει ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα είναι πολύ υψηλότερη από το μέσο όρο των κρατών μελών του ΟΟΣΑ, ενώ αντίθετα, με το ίδιο ποσοστό 16% οι ερωτηθέντες δηλώνουν πως η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα είναι περίπου ίση με αυτή των άλλων κρατών μελών του ΟΟΣΑ. Τέλος, παρατηρούμε πως κανείς από τους συμμετέχοντες δεν θεωρεί ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα είναι χαμηλότερη από αυτή των άλλων κρατών μελών του ΟΟΣΑ., ενώ μόλις ποσοστό 6% καταλαμβάνει η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ».

Ερώτηση 7^η: Θεωρείται ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα επηρεάστηκε από την πρόσφατη οικονομική και δημοσιονομική κρίση;

7. Θεωρείται ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα επηρεάστηκε από την πρόσφατη οικονομική και δημοσιονομική κρίση;

100 responses

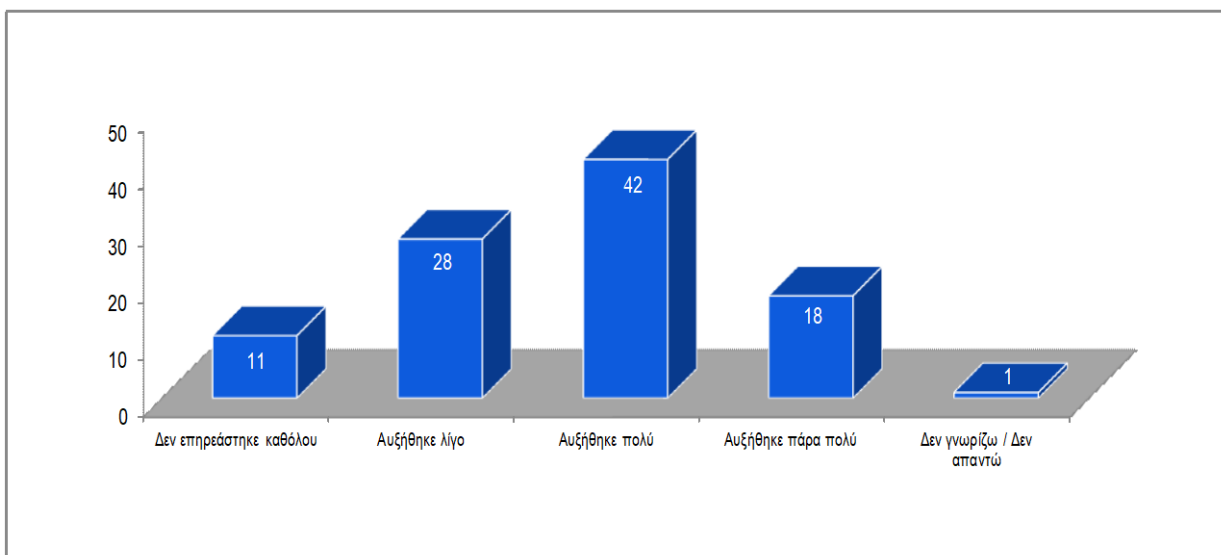

Διάγραμμα 4.4.7α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 7

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	11	11.0	11.0	11.0
	Λίγο	28	28.0	28.0	39.0
	Πολύ	42	42.0	42.0	81.0
	Πάρα πολύ	18	18.0	18.0	99.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	1.0	1.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.7: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 7

7. Θεωρείται ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα επηρεάστηκε από την πρόσφατη οικονομική και δημοσιονομική κρίση;

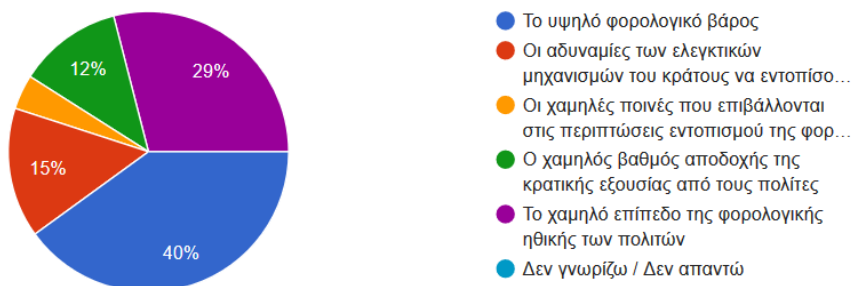
Διάγραμμα 4.4.7β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 7^η ερώτηση

Στον πίνακα 4.4.7 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.7α και 4.4.7β φαίνεται πως το 42% του δείγματος δηλώνει πως η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα αυξήθηκε πολύ από την πρόσφατη οικονομική και δημοσιονομική κρίση και σε ποσοστό 18% δηλώνει ότι αυξήθηκε πάρα πολύ. Αντίθετα, το 28% των ερωτηθέντων φαίνεται να δηλώνει ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα αυξήθηκε λίγο ως συνέπεια της κρίσης, ενώ ένα ποσοστό 11% του δείγματος δηλώνει ότι δεν επηρεάστηκε καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει μόλις το 1% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 8^η: Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που συμβάλλει στην έκταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα;

8. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που συμβάλλει στην έκταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα;

100 responses

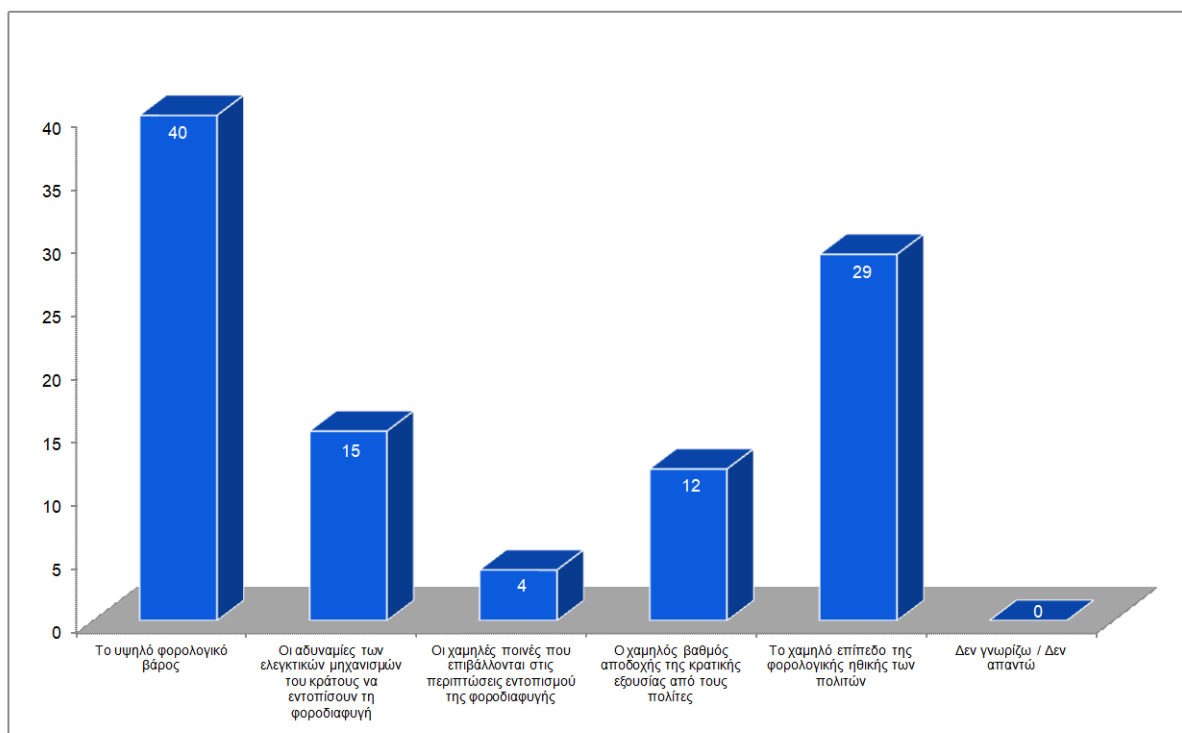

Διάγραμμα 4.4.8α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 8

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Υψηλό φορολογικό βάρος	40	40.0	40.0	40.0
	Αδυναμίες ελεγκτ. μηχανισμών	15	15.0	15.0	55.0
	Χαμηλές ποινές	4	4.0	4.0	59.0
	Χαμηλή αποδοχή κρατ. εξουσίας	12	12.0	12.0	71.0
	Χαμηλή φορολογική ηθική	29	29.0	29.0	100.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0.0	0.0	
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.8: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 8

8. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που συμβάλλει στην έκταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα;

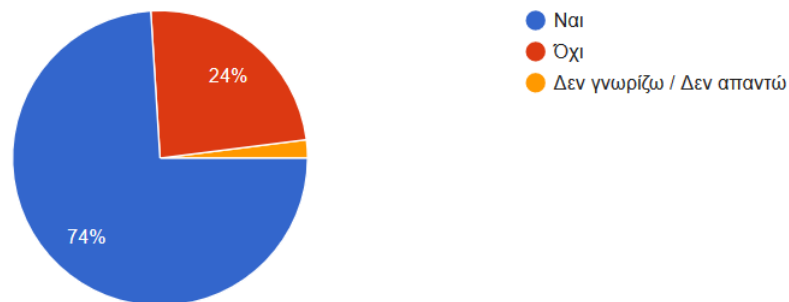
Διάγραμμα 4.4.8β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 8^η ερώτηση

Από τον πίνακα 4.4.8 και τα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.8α και 4.4.8β προκύπτει πως το 40% του δείγματος θεωρεί ότι το υψηλό φορολογικό βάρος είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που συμβάλλει στην έκταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα, ενώ ως δεύτερη κυριότερη αιτία με ποσοστό 29% θεωρείται από τους ερωτηθέντες το χαμηλό επίπεδο της φορολογικής ηθικής των πολιτών. Ακολουθεί με ποσοστό 15% η άποψη ότι οι αδυναμίες των ελεγκτικών μηχανισμών του κράτους να εντοπίσουν τη φοροδιαφυγή συμβάλλει στην έκταση του φαινομένου και με ποσοστό 12% η άποψη περί χαμηλού βαθμού αποδοχής της κρατικής εξουσίας από τους πολίτες. Μόλις το 4% των ερωτηθέντων φαίνεται να δηλώνει ότι οι χαμηλές ποινές που επιβάλλονται στις περιπτώσεις εντοπισμού της φοροδιαφυγής αποτελεί σημαντικό παράγοντα και τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» δεν έχει επιλεγεί καθόλου.

Ερώτηση 9^η: Θεωρείτε ότι η πρόσφατη οικονομική κρίση ήταν η αιτία που οδήγησε σε αύξηση της φορολογίας και του Φ.Π.Α. (ως κυριότερου φόρου κατανάλωσης);

9. Θεωρείτε ότι η πρόσφατη οικονομική κρίση ήταν η αιτία που οδήγησε σε αύξηση της φορολογίας και του Φ.Π.Α. (ως κυριότερου φόρου κατανάλωσης);

100 responses

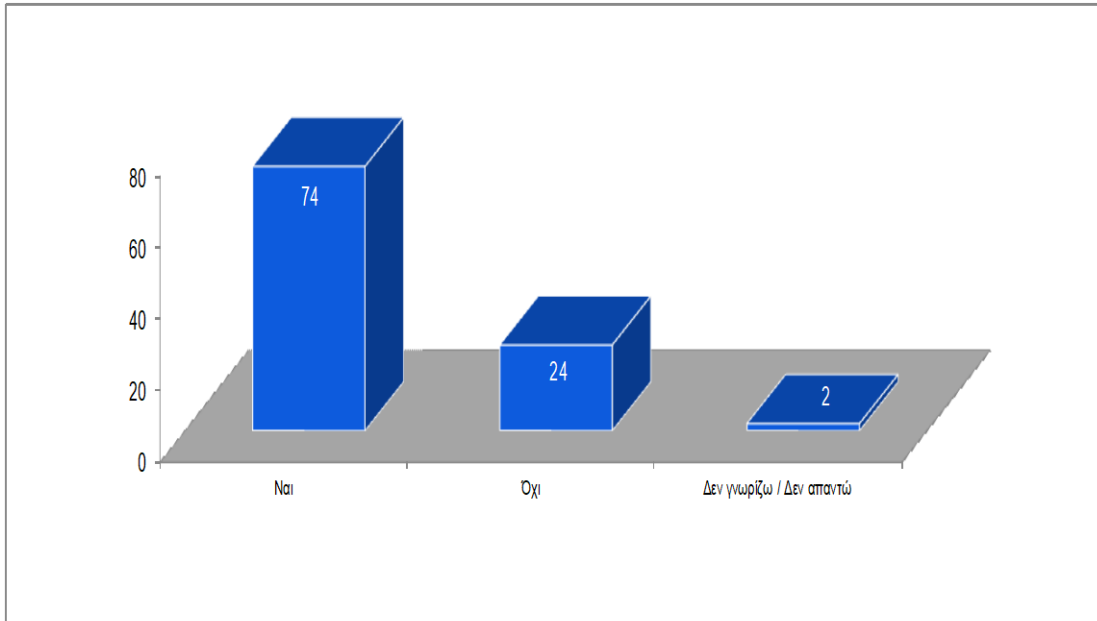
Διάγραμμα 4.4.9α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 9

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	74	74.0	74.0	74.0
	Όχι	24	24.0	24.0	98.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	2	2.0	2.0	100.0
Total		100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4. 9: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 9

9. Θεωρείτε ότι η πρόσφατη οικονομική κρίση ήταν η αιτία που οδήγησε σε αύξηση της φορολογίας και του Φ.Π.Α. (ως κυριότερου φόρου κατανάλωσης);

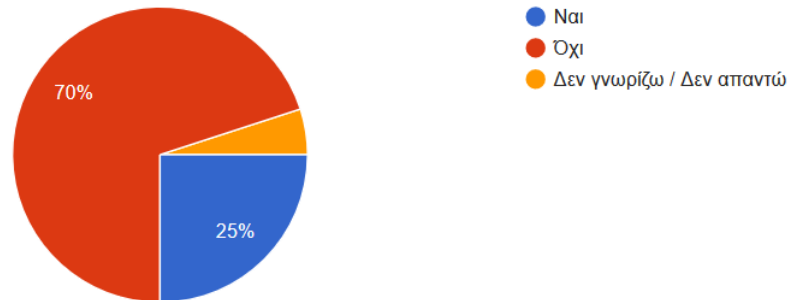
Διάγραμμα 4.4.9β: Κατανομή απαντήσεων του δείγματος στην 9^η ερώτηση

Από τον πίνακα 4.4.9 και τα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.9α και 4.4.9β προκύπτει πως η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή το 74%, απάντησε θετικά στο ερώτημα ότι η πρόσφατη οικονομική κρίση ήταν η αιτία που οδήγησε σε αύξηση της φορολογίας και του Φ.Π.Α. (ως κυριότερου φόρου κατανάλωσης), ενώ με ποσοστό 24% ακολουθεί η αρνητική άποψη όσον αφορά στο ίδιο ερώτημα. Μόλις το 2% των ερωτηθέντων έχει επιλέξει την απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ».

Ερώτηση 10^η: Η αύξηση του φόρων που επήλθε τα τελευταία χρόνια στο φορολογικό μας σύστημα θεωρείτε ότι επέδρασε θετικά στα φορολογικά έσοδα του κράτους;

10. Η αύξηση του φόρων που επήλθε τα τελευταία χρόνια στο φορολογικό μας σύστημα θεωρείτε ότι επέδρασε θετικά στα φορολογικά έσοδα του κράτους;

100 responses

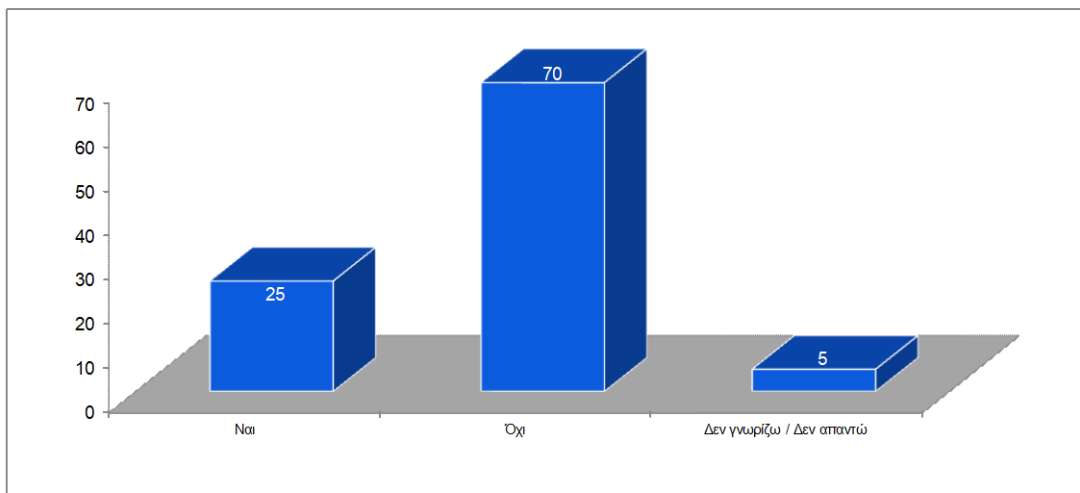

Διάγραμμα 4.4.10α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 10

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	25	25.0	25.0	25.0
	Όχι	70	70.0	70.0	95.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	5	5.0	5.0	100.0
Total		100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.10: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 10

10. Η αύξηση του φόρων που επήλθε τα τελευταία χρόνια στο φορολογικό μας σύστημα θεωρείτε ότι επέδρασε θετικά στα φορολογικά έσοδα του κράτους;

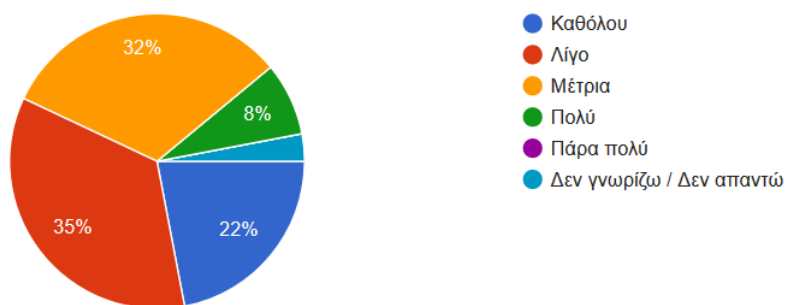
Διάγραμμα 4.4.10β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 10

Από τον πίνακα 4.4.10 και τα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.10α και 4.4.10β προκύπτει πως η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή το 70%, απάντησε αρνητικά στο ερώτημα εάν η αύξηση του φόρων που επήλθε τα τελευταία χρόνια στο φορολογικό μας σύστημα θεωρείτε ότι επέδρασε θετικά στα φορολογικά έσοδα του κράτους, ενώ με ποσοστό 24% ακολουθεί η αρνητική άποψη αναφορικά με το ίδιο ερώτημα. Μόλις το 2% των ερωτηθέντων έχει επιλέξει την απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ».

Ερώτηση 11^η: Θεωρείτε ότι η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα συντέλεσε στην αύξηση των δημοσίων εσόδων;

11. Θεωρείτε ότι η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα συντέλεσε στην αύξηση των δημοσίων εσόδων;

100 responses

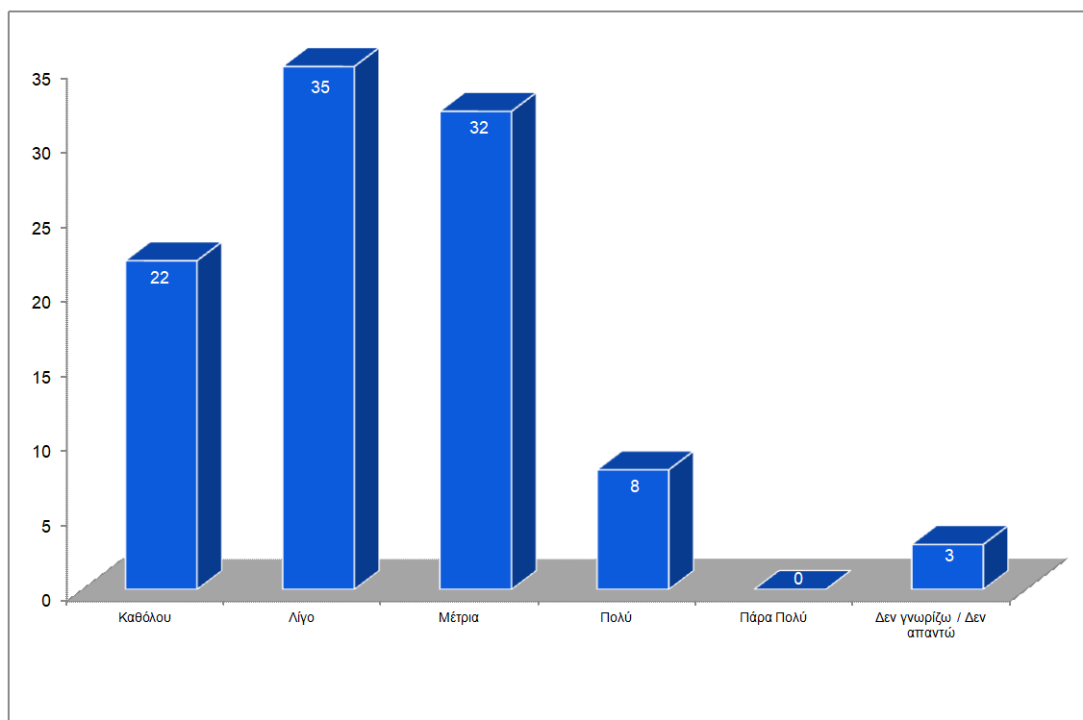

Διάγραμμα 4.4.11α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 11

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	22	22.0	22.0	22.0
	Λίγο	35	35.0	35.0	57.0
	Μέτρια	32	32.0	32.0	89.0
	Πολύ	8	8.0	8.0	97.0
	Πάρα πολύ	0	0.0	0.0	97.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	3	3.0	3.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.11: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 11

11. Θεωρείτε ότι η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα συντέλεσε στην αύξηση των δημοσίων εσόδων;

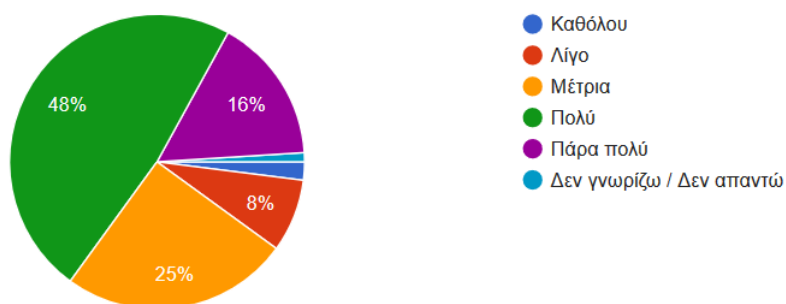
Διάγραμμα 4.4.11β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 11

Στον πίνακα 4.4.11 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.11α και 4.4.11β φαίνεται πως το 35% του δείγματος δηλώνει πως η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα συντέλεσε σε μικρό βαθμό στην αύξηση των δημοσίων εσόδων, ενώ ποσοστό 32% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι συντέλεσε σε μέτριο βαθμό. Ένα ποσοστό 22% του δείγματος δηλώνει ότι δεν επηρεάστηκε καθόλου, ποσοστό 8% δηλώνει ότι επηρεάστηκε πολύ, ενώ κανείς από τους ερωτηθέντες δεν επέλεξε την απάντηση «πάρα πολύ». Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει μόλις το 3% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 12^η: Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές της έμμεσης φορολογίας οδήγησαν σε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των φυσικών προσώπων;

12. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές της έμμεσης φορολογίας οδήγησαν σε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των φυσικών προσώπων;

100 responses

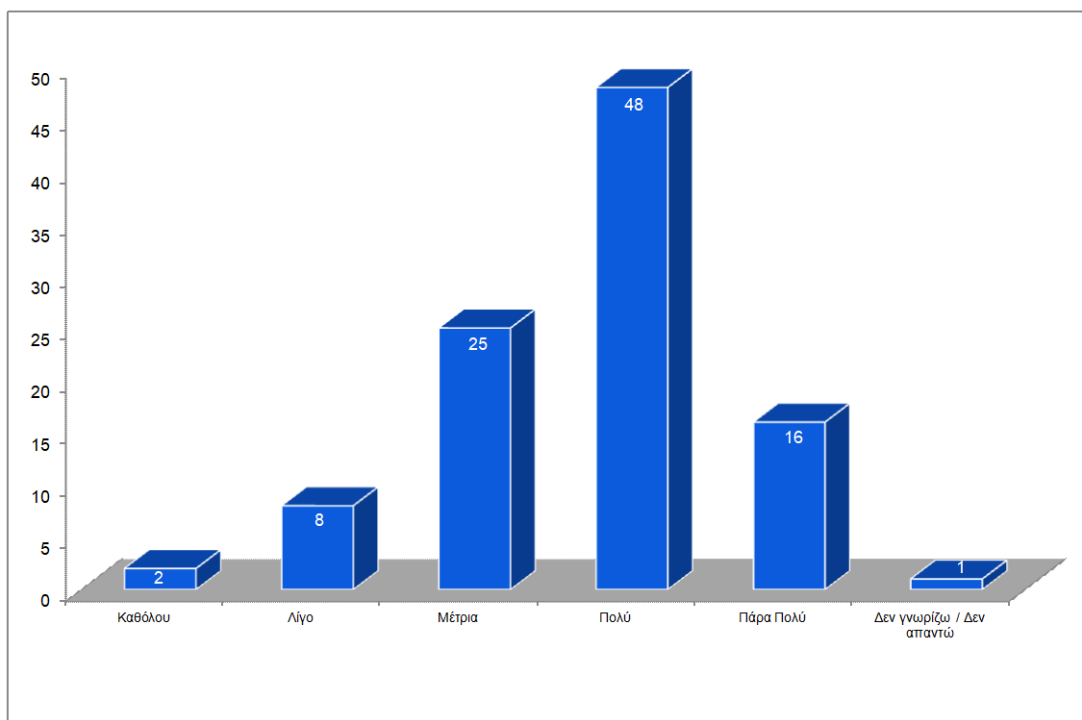

Διάγραμμα 4.4.12α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 12

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	2	2.0	2.0	2.0
Λίγο	8	8.0	8.0	10.0
Μέτρια	25	25.0	25.0	35.0
Πολύ	48	48.0	48.0	83.0
Πάρα πολύ	16	16.0	16.0	99.0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	1.0	1.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.12: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 12

12. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές της έμμεσης φορολογίας οδήγησαν σε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των φυσικών προσώπων;

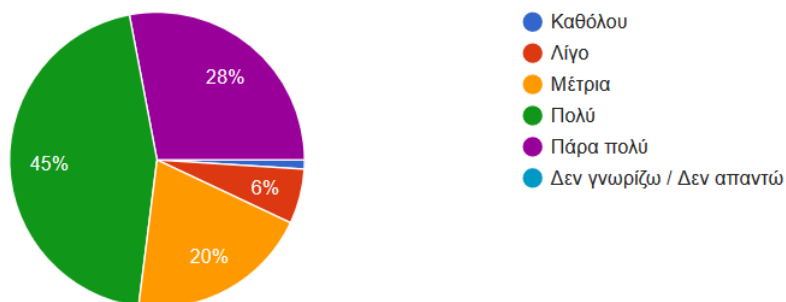
Διάγραμμα 4.4.12β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 12

Στον πίνακα 4.4.12 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.12α και 4.4.12β φαίνεται πως το 48% του δείγματος θεωρεί ότι τα τελευταία χρόνια οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές της έμμεσης φορολογίας οδήγησαν κατά πολύ σε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των φυσικών προσώπων. Ένα ποσοστό 25% του δείγματος δηλώνει ότι τα τελευταία χρόνια οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές της έμμεσης φορολογίας οδήγησαν σε μέτρια αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των φυσικών προσώπων, ποσοστό 16% θεωρεί ότι την επηρέασαν πάρα πολύ. Αντιθέτως, ποσοστό 8% θεωρεί ότι την επηρέασαν λίγο και ποσοστό 2% θεωρεί ότι δεν την επηρέασαν καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει μόλις το 1% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 13^η: Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των ελεύθερων επαγγελματιών;

13. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των ελεύθερων επαγγελματιών;

100 responses

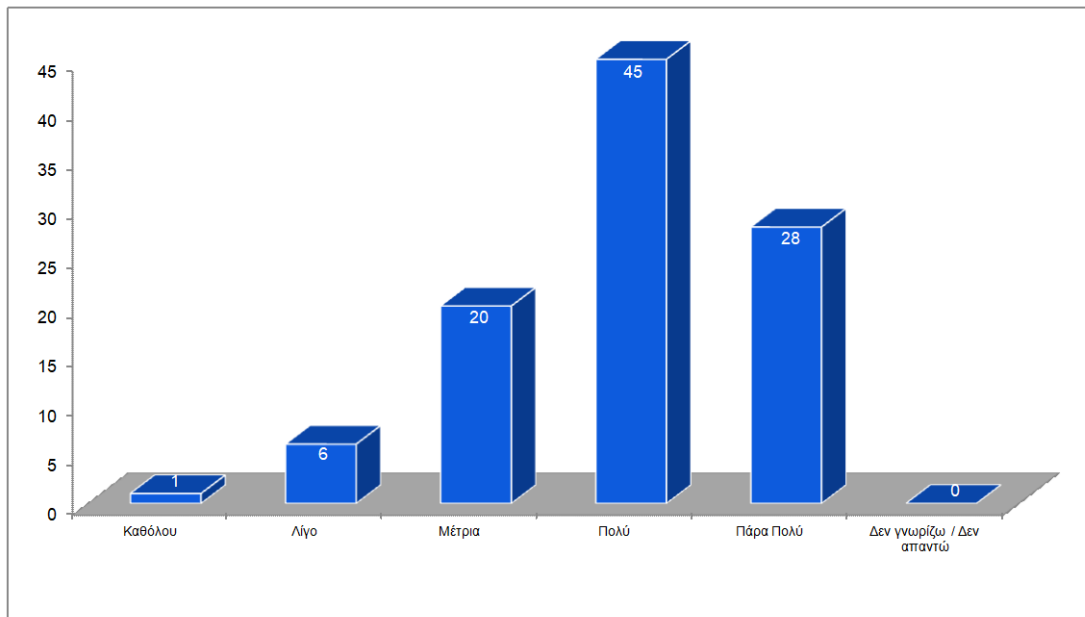
Διάγραμμα 4.4.13α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 13

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	1.0	1.0	1.0
	Λίγο	6	6.0	6.0	7.0
	Μέτρια	20	20.0	20.0	27.0
	Πολύ	45	45.0	45.0	72.0
	Πάρα πολύ	28	28.0	28.0	100.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0.0	0.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.13: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 13

13. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των ελεύθερων επαγγελματιών;

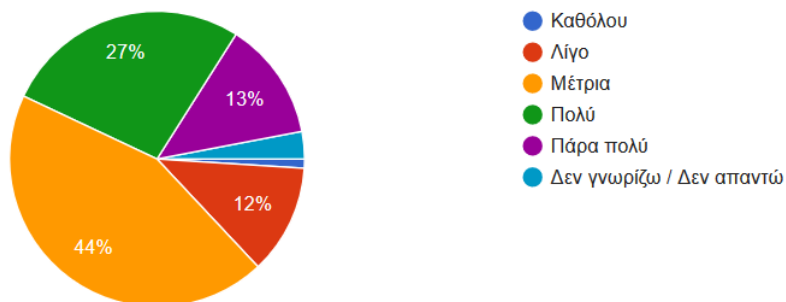
Διάγραμμα 4.4.13β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 13

Στον πίνακα 4.4.13 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.13α και 4.4.13β φαίνεται πως το 45% του δείγματος θεωρεί ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε κατά πολύ αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των ελεύθερων επαγγελματιών, ποσοστό 28% του δείγματος δηλώνει ότι αυξήθηκε πάρα πολύ και ποσοστό 20% δηλώνει ότι αυξήθηκε σε μέτριο βαθμό. Αντίθετα, ένα ποσοστό 6% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι η φοροδιαφυγή ή φοροαποφυγή των ελεύθερων επαγγελματιών αυξήθηκε λίγο και ένα ποσοστό μόλις 1% θεωρεί ότι δεν αυξήθηκε καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως για η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» δεν επιλέχθηκε καθόλου από τους ερωτηθέντες.

Ερώτηση 14¹: Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των νομικών προσώπων, εταιριών και νομικών οντοτήτων γενικότερα;

14. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των νομικών προσώπων, εταιριών και νομικών οντοτήτων γενικότερα;

100 responses

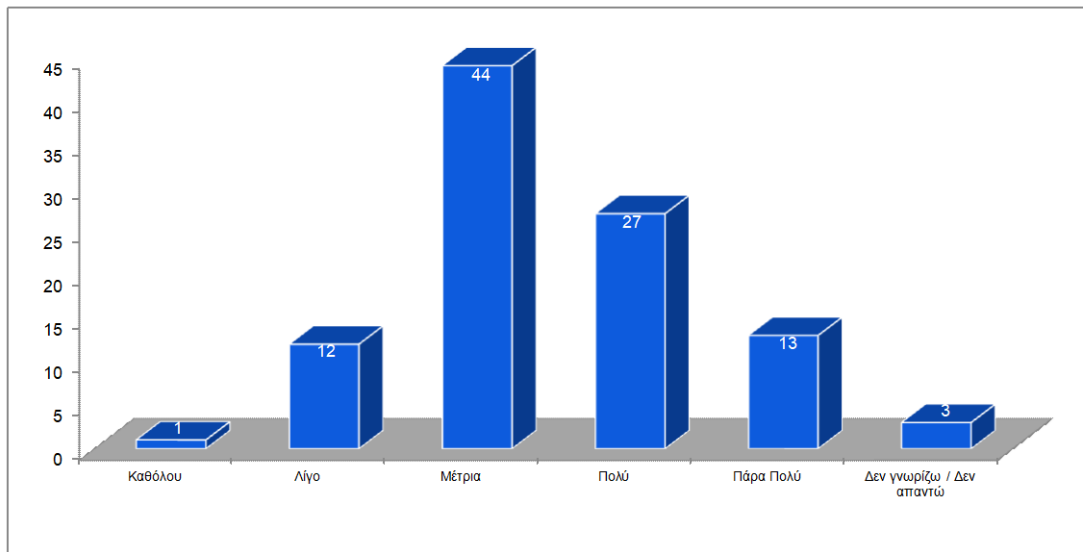

Διάγραμμα 4.4.14α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 14

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	1	1.0	1.0	1.0
Λίγο	12	12.0	12.0	13.0
Μέτρια	44	44.0	44.0	57.0
Πολύ	27	27.0	27.0	84.0
Πάρα πολύ	13	13.0	13.0	97.0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	3	3.0	3.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.14: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 14

14. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των νομικών προσώπων, εταιριών και νομικών οντοτήτων γενικότερα;

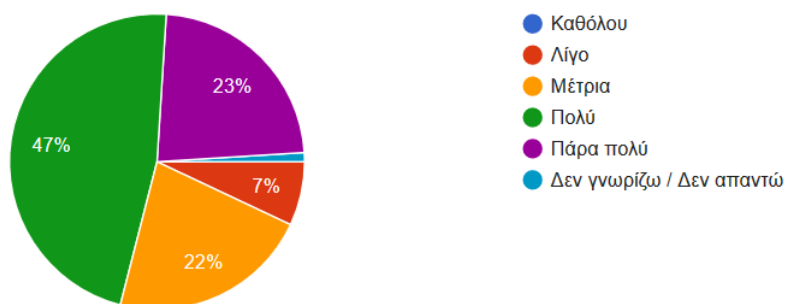
Διάγραμμα 4.4.14β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 14

Στον πίνακα 4.4.14 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.14α και 4.4.14β φαίνεται πως το 44% του δείγματος πιστεύει ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση σε μέτριο βαθμό της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των νομικών προσώπων, εταιριών και νομικών οντοτήτων γενικότερα, ποσοστό 27% του δείγματος δηλώνει ότι αυξήθηκε πολύ και ποσοστό 13% δηλώνει ότι αυξήθηκε πάρα πολύ. Αντίθετα, ένα ποσοστό 12% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι η φοροδιαφυγή ή φοροαποφυγή των νομικών προσώπων αυξήθηκε λίγο και μόλις ποσοστό 1% θεωρεί ότι δεν αυξήθηκε καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει μόλις το 3% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 15^η: Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην απόκρυψη φορολογητέας ύλης μέσω της μη έκδοσης ή ανακριβούς έκδοσης παραστατικών από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

15. Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην απόκρυψη φορολογητέας ύλης μέσω της μη έκδοσης ή ανακριβούς έκδοσης παραστατικών από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

100 responses

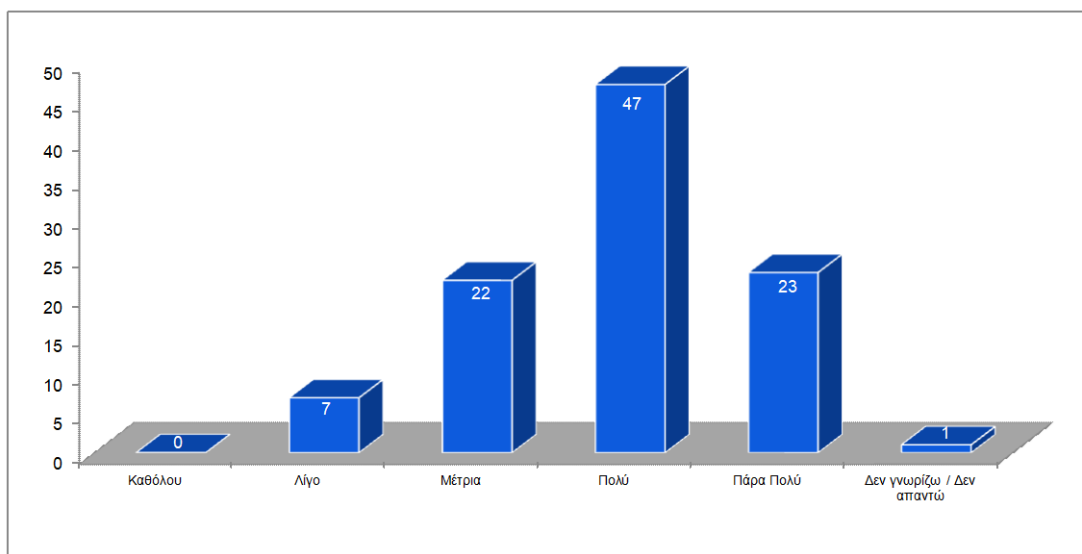

Διάγραμμα 4.4.15α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 15

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	0	0.0	0.0	0.0
	Λίγο	7	7.0	7.0	7.0
	Μέτρια	22	22.0	22.0	29.0
	Πολύ	47	47.0	47.0	76.0
	Πάρα πολύ	23	23.0	23.0	99.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	1.0	1.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.15: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 15

15. Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην απόκρυψη φορολογητέας ύλης μέσω της μη έκδοσης ή ανακριβούς έκδοσης παραστατικών από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

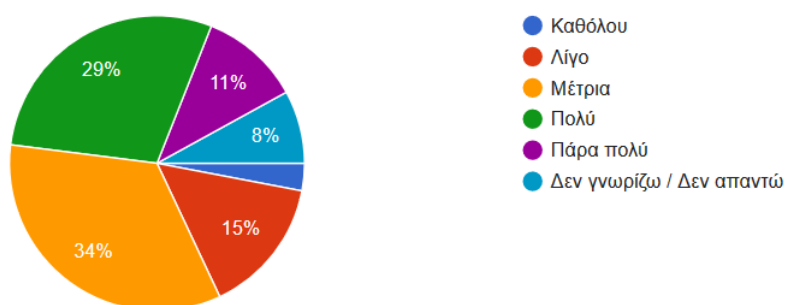
Διάγραμμα 4.4.15β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 15

Στον πίνακα 4.4.15 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.15α και 4.4.15β φαίνεται πως το 47% του δείγματος θεωρεί ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην απόκρυψη φορολογητέας ύλης μέσω της μη έκδοσης ή ανακριβούς έκδοσης παραστατικών από φυσικά και νομικά πρόσωπα, ποσοστό 23% του δείγματος δηλώνει ότι συντέλεσαν πάρα πολύ στην απόκρυψη φορολογητέας ύλης και ποσοστό 22% δηλώνει ότι αυξήθηκε σε μέτριο βαθμό. Αντίθετα, ένα ποσοστό 7% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι συντέλεσαν σε μικρό βαθμό, ενώ κανείς από τους ερωτηθέντες δεν θεωρεί ότι δεν την επηρέασε καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει μόλις το 1% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 16^η: Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην έκδοση εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

16. Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην έκδοση εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

100 responses

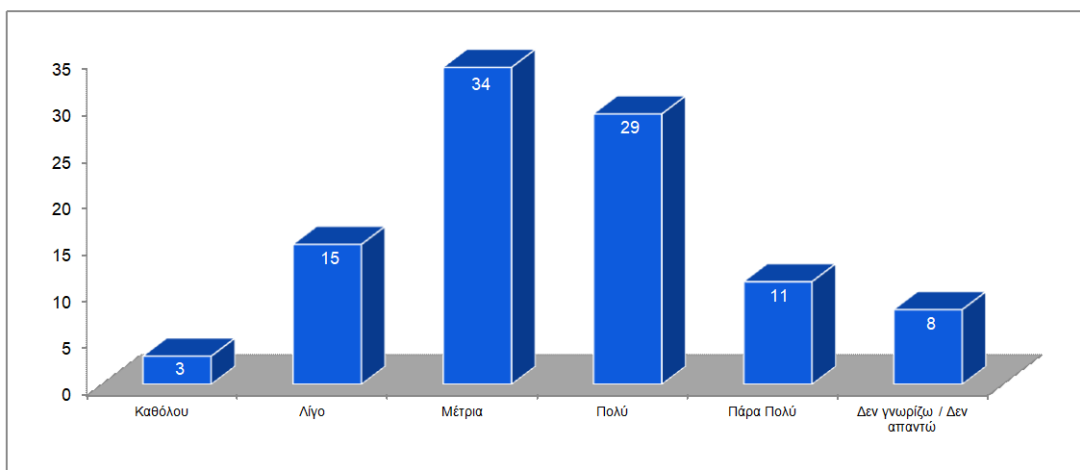

Διάγραμμα 4.4.16α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 16

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	3	3.0	3.0	3.0
Λίγο	15	15.0	15.0	18.0
Μέτρια	34	34.0	34.0	52.0
Πολύ	29	29.0	29.0	81.0
Πάρα πολύ	11	11.0	11.0	92.0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	8	8.0	8.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.16: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 16

16. Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην έκδοση εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

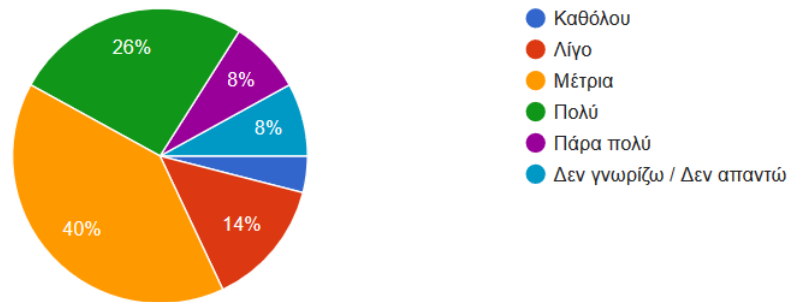
Διάγραμμα 4.4.16β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 16

Στον πίνακα 4.4.16 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.16α και 4.4.16β φαίνεται πως το 34% του δείγματος θεωρεί ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν σε μέτριο βαθμό στην έκδοση εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων από φυσικά και νομικά πρόσωπα, ποσοστό 29% και 11% του δείγματος δηλώνει ότι συντέλεσε σε μεγάλο και πολύ μεγάλο βαθμό αντίστοιχα. Αντίθετα, ένα ποσοστό 15% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι επηρέασε σε μικρό βαθμό την έκδοση εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων, ενώ ένα ποσοστό 3% θεωρεί ότι δεν την επηρέασε καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει ποσοστό 8% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 17^η: Θεωρείτε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις μη υποβολής δηλώσεων ή υποβολής ανακριβών δηλώσεων ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

17. Θεωρείτε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις μη υποβολής δηλώσεων ή υποβολής ανακριβών δηλώσεων ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

100 responses

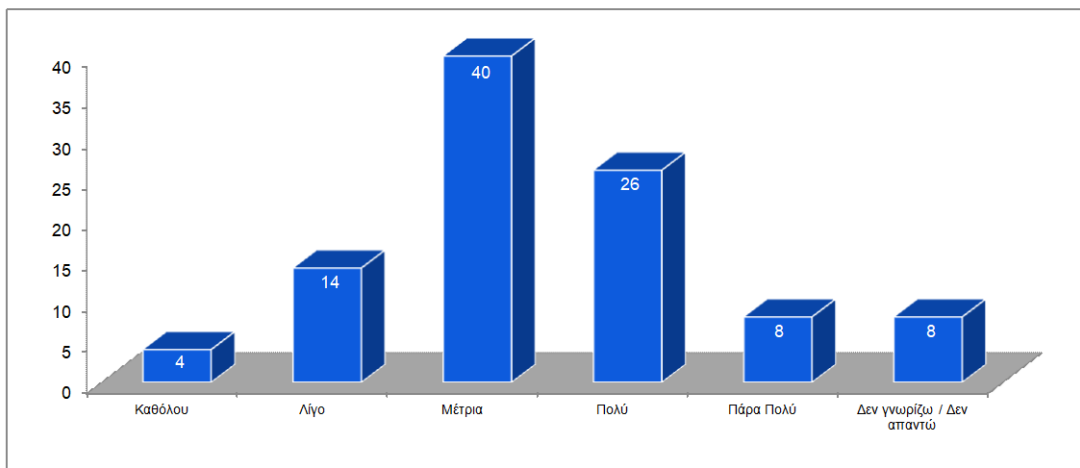
Διάγραμμα 4.4.17α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 17

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	4	4.0	4.0	4.0
Λίγο	14	14.0	14.0	18.0
Μέτρια	40	40.0	40.0	58.0
Πολύ	26	26.0	26.0	84.0
Πάρα πολύ	8	8.0	8.0	92.0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	8	8.0	8.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.17: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 17

17. Θεωρείτε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις μη υποβολής δηλώσεων ή υποβολής ανακριβών δηλώσεων ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

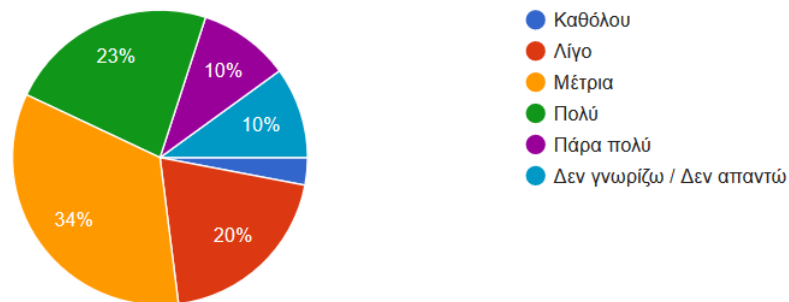
Διάγραμμα 4.4.17β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 17

Στον πίνακα 4.4.17 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.17α και 4.4.17β φαίνεται πως το 40% του δείγματος θεωρεί ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν σε μέτριο βαθμό οι περιπτώσεις μη υποβολής δηλώσεων ή υποβολής ανακριβών δηλώσεων ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα, ποσοστό 26% του δείγματος δηλώνει ότι αυξήθηκαν κατά πολύ και ποσοστό 8% δηλώνει ότι αυξήθηκαν πάρα πολύ. Αντίθετα, ένα ποσοστό 14% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι αυξήθηκαν σε μικρό βαθμό, ενώ ένα ποσοστό 4% θεωρεί ότι δεν αυξήθηκαν καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει ποσοστό 8% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 18^η: Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις είσπραξης επιστροφής ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα, τα οποία παραπλάνησαν τη φορολογική διοίκηση με αναληθή γεγονότα ή με απόκρυψη αληθινών στοιχείων;

18. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις είσπραξης επιστροφής ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα, τα οποία παραπλάνησαν τη φορολογική διοίκηση με αναληθή γεγονότα ή με απόκρυψη αληθινών στοιχείων;

100 responses

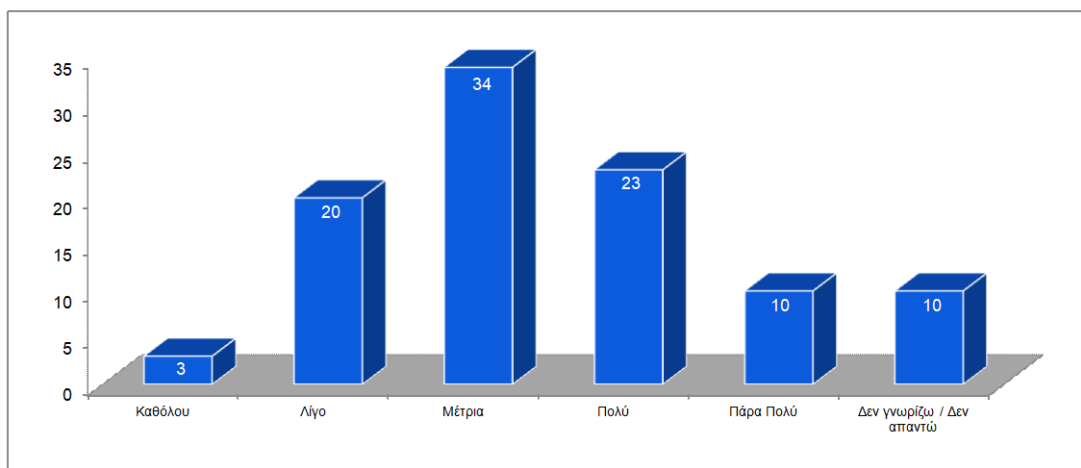

Διάγραμμα 4.4.18α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 18

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	3	3.0	3.0	3.0
Λίγο	20	20.0	20.0	23.0
Μέτρια	34	34.0	34.0	57.0
Πολύ	23	23.0	23.0	80.0
Πάρα πολύ	10	10.0	10.0	90.0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	10	10.0	10.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.18: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 18

18. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις είσπραξης επιστροφής ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα, τα οποία παραπλάνησαν τη φορολογική διοίκηση με αναληθή γεγονότα ή με απόκρυψη αληθινών στοιχείων;

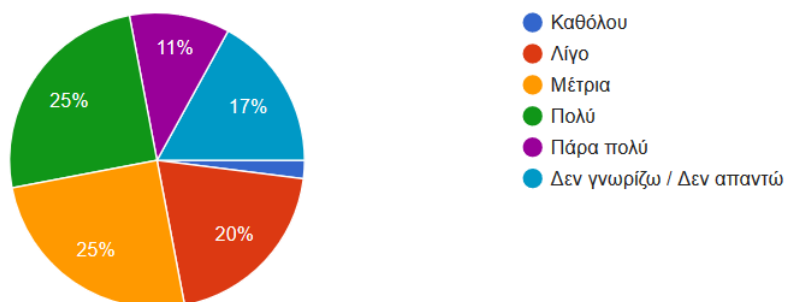
Διάγραμμα 4.4.18β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 18

Στον πίνακα 4.4.18 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.18α και 4.4.18β φαίνεται πως το 34% του δείγματος θεωρεί ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν σε μέτριο βαθμό οι περιπτώσεις είσπραξης επιστροφής ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα, τα οποία παραπλάνησαν τη φορολογική διοίκηση με αναληθή γεγονότα ή με απόκρυψη αληθινών στοιχείων. Ποσοστό 23% του δείγματος δηλώνει ότι αυξήθηκαν κατά πολύ και ποσοστό 10% δηλώνει ότι αυξήθηκαν πάρα πολύ. Αντίθετα, ένα ποσοστό 20% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι αυξήθηκαν λίγο, ενώ ένα ποσοστό 3% θεωρεί ότι δεν αυξήθηκαν καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει ποσοστό 10% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 19^η: Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις φοροδιαφυγής στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές;

19. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις φοροδιαφυγής στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές;

100 responses

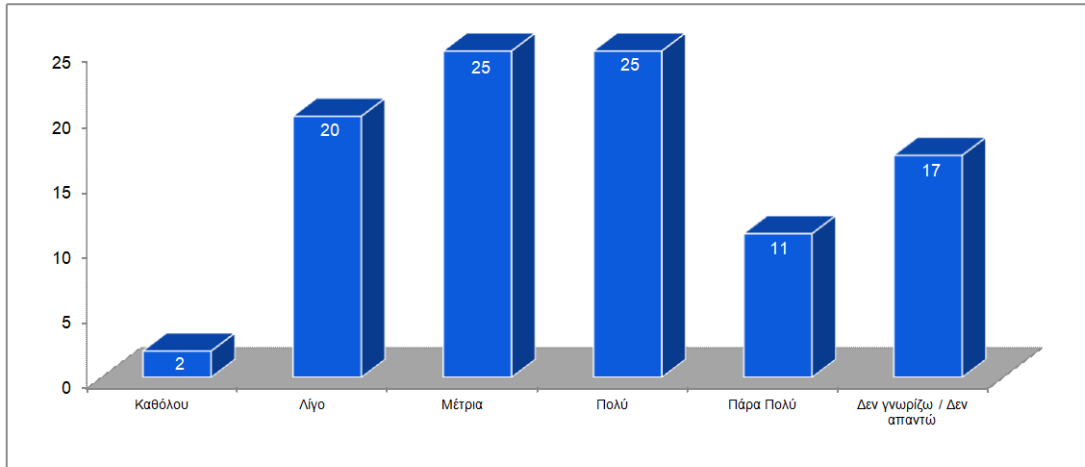

Διάγραμμα 4.4.19α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 19

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	2.0	2.0	2.0
	Λίγο	20	20.0	20.0	22.0
	Μέτρια	25	25.0	25.0	47.0
	Πολύ	25	25.0	25.0	72.0
	Πάρα πολύ	11	11.0	11.0	83.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	17	17.0	17.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.19: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 19

19. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις φοροδιαφυγής στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές;

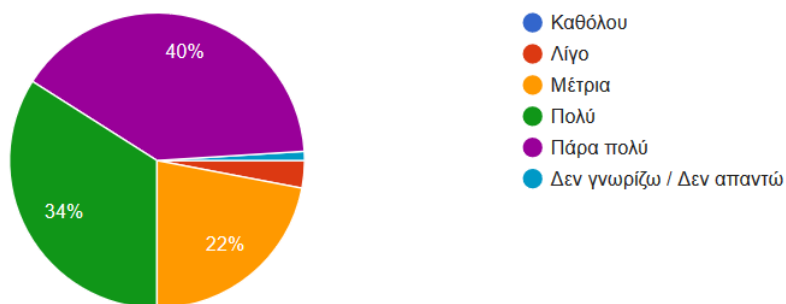
Διάγραμμα 4.4.19β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 19

Στον πίνακα 4.4.19 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.19α και 4.4.19β φαίνεται πως το 25% του δείγματος θεωρεί ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν σε μέτριο βαθμό οι περιπτώσεις φοροδιαφυγής στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές. Όμοιο ποσοστό, δηλαδή 25% πιστεύει ότι αυξήθηκαν πολύ και ποσοστό 11% δηλώνει ότι αυξήθηκαν πάρα πολύ. Αντίθετα, ένα ποσοστό 20% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι αυξήθηκαν λίγο, ενώ μόλις ένα ποσοστό 2% θεωρεί ότι δεν αυξήθηκαν καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει σημαντικό ποσοστό 17% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 20^η: Θεωρείτε ότι η καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;

20. Θεωρείτε ότι η καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;

100 responses

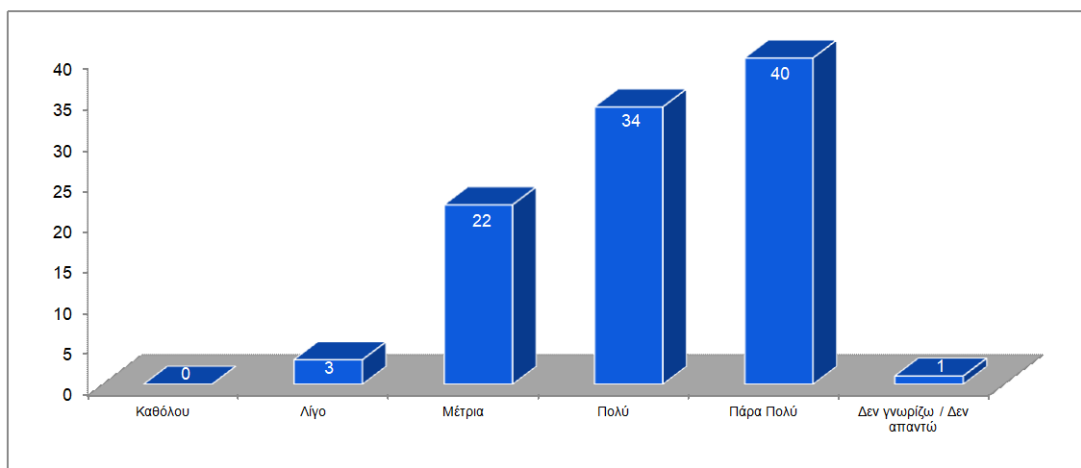

Διάγραμμα 4.4.20α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 20

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	0	0.0	0.0	0.0
Λίγο	3	3.0	3.0	3.0
Μέτρια	22	22.0	22.0	25.0
Πολύ	34	34.0	34.0	59.0
Πάρα πολύ	40	40.0	40.0	99.0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	1	1.0	1.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.20: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 20

20. Θεωρείτε ότι η καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;

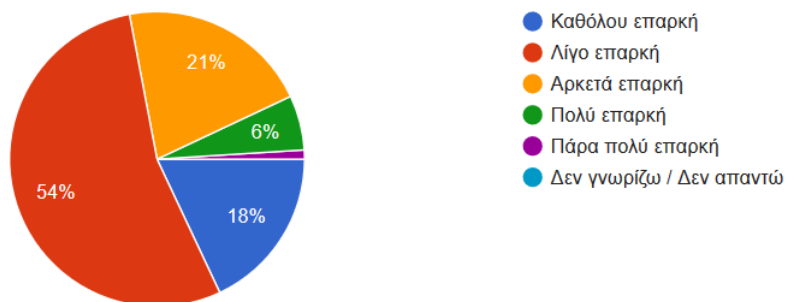
Διάγραμμα 4.4.20β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 20

Στον πίνακα 4.4.20 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.20α και 4.4.20β φαίνεται πως το 40% του δείγματος θεωρεί ότι η καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής σε πολύ μεγάλο βαθμό, ποσοστό 34% σε μεγάλο βαθμό και ποσοστό 22% σε μέτριο βαθμό. Αντίθετα, ένα πολύ μικρό ποσοστό, μόλις 3% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι η καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών επηρεάζει σε μικρό βαθμό την πάταξη της φοροδιαφυγής, ενώ κανείς από τους ερωτηθέντες δεν επέλεξε την απάντηση «καθόλου». Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει ποσοστό μόλις 1% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 21^η: Θεωρείτε ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει επαρκή μέσα και τεχνικές για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων;

21. Θεωρείτε ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει επαρκή μέσα και τεχνικές για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων;

100 responses

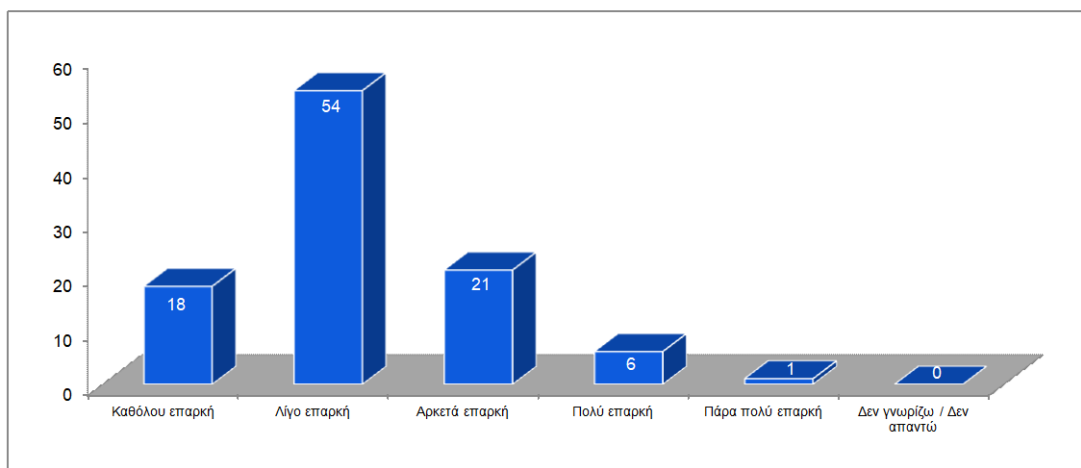
Διάγραμμα 4.4.21α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 21

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	18	18.0	18.0	18.0
	Λίγο	54	54.0	54.0	72.0
	Μέτρια	21	21.0	21.0	93.0
	Πολύ	6	6.0	6.0	99.0
	Πάρα πολύ	1	1.0	1.0	100.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0.0	0.0	100.0
	Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.21: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 21

21. Θεωρείτε ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει επαρκή μέσα και τεχνικές για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων;

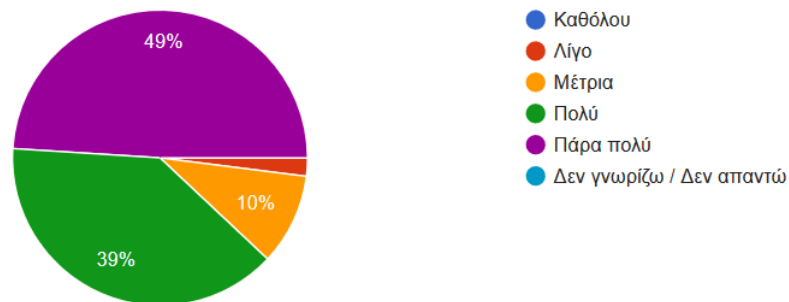
Διάγραμμα 4.4.21β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 21

Στον πίνακα 4.4.21 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.21α και 4.4.21β φαίνεται πως το 54% του δείγματος θεωρεί ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει σε μικρό βαθμό επαρκή μέσα και τεχνικές για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων. Ποσοστό 21% θεωρεί ότι τα μέσα αυτά είναι αρκετά επαρκή, ποσοστό 6% θεωρεί ότι είναι πολύ επαρκή και ένα ποσοστό μόλις 1% τα θεωρεί πάρα πολύ επαρκή. Αντίθετα, ένα σημαντικό ποσοστό 18% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι τα μέσα αυτά δεν είναι καθόλου επαρκή για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων, ενώ κανείς από τους ερωτηθέντες δεν επέλεξε την απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ».

Ερώτηση 22^η: Θεωρείτε ότι η εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;

22. Θεωρείτε ότι η εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;

100 responses

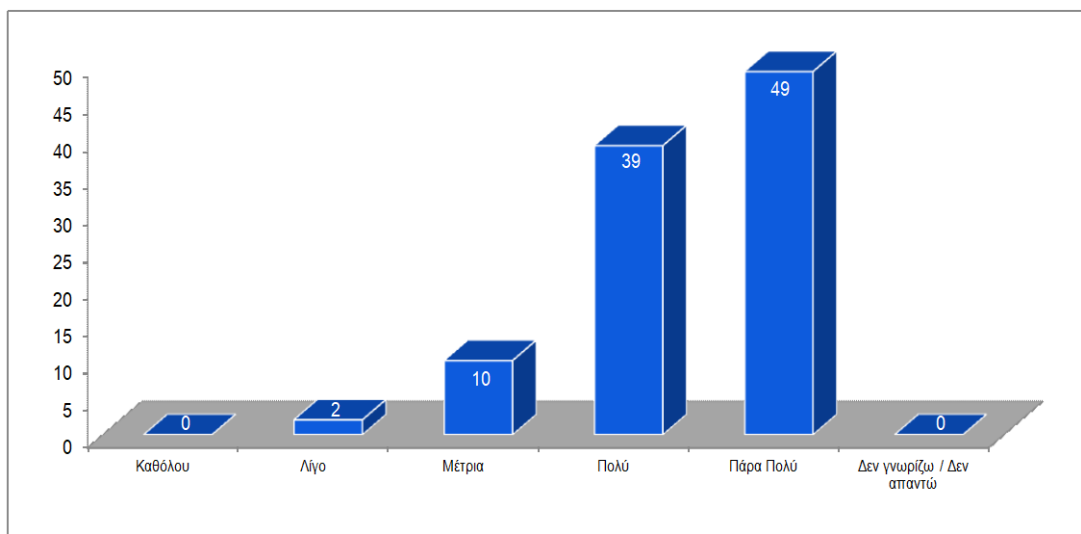

Διάγραμμα 4.4.22α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 22

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	0	0.0	0.0	0.0
Λίγο	2	2.0	2.0	2.0
Μέτρια	10	10.0	10.0	12.0
Πολύ	39	39.0	39.0	51.0
Πάρα πολύ	49	49.0	49.0	100.0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	0	0.0	0.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.22: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 22

22. Θεωρείτε ότι η εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;

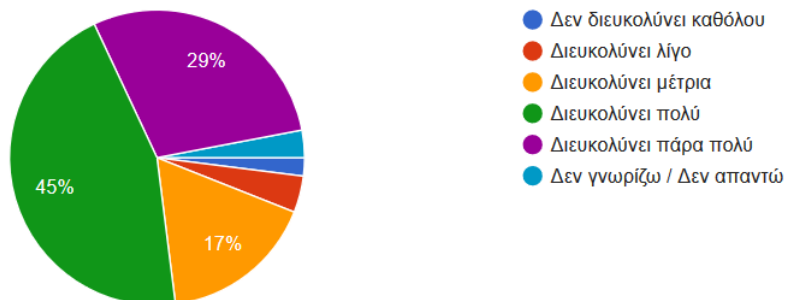
Διάγραμμα 4.4.22β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 22

Στον πίνακα 4.4.22 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.22α και 4.4.22β φαίνεται πως το 54% του δείγματος θεωρεί ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει σε μικρό βαθμό επαρκή μέσα και τεχνικές για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων. Ποσοστό 21% θεωρεί ότι τα μέσα αυτά είναι αρκετά επαρκή, ποσοστό 6% θεωρεί ότι είναι πολύ επαρκή και ένα ποσοστό μόλις 1% τα θεωρεί πάρα πολύ επαρκή. Αντίθετα, ένα σημαντικό ποσοστό 18% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι τα μέσα αυτά δεν είναι καθόλου επαρκή για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων, ενώ κανείς από τους ερωτηθέντες δεν επέλεξε την απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ».

Ερώτηση 23^η: Θεωρείτε ότι η ψηφιοποίηση των υφιστάμενων διοικητικών διαδικασιών διευκολύνει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν το ΦΠΑ;

23. Θεωρείτε ότι η ψηφιοποίηση των υφιστάμενων διοικητικών διαδικασιών διευκολύνει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν το ΦΠΑ;

100 responses

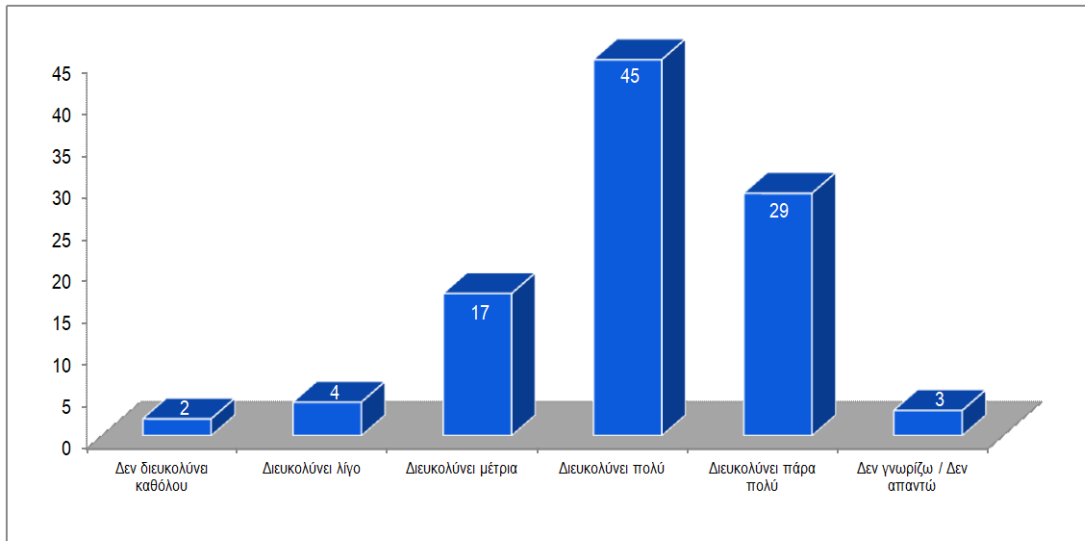

Διάγραμμα 4.4.23α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 23

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	2.0	2.0	2.0
	Λίγο	4	4.0	4.0	6.0
	Μέτρια	17	17.0	17.0	23.0
	Πολύ	45	45.0	45.0	68.0
	Πάρα πολύ	29	29.0	29.0	97.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	3	3.0	3.0	100.0
Total		100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.23: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 23

23. Θεωρείτε ότι η ψηφιοποίηση των υφιστάμενων διοικητικών διαδικασιών διευκολύνει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν το ΦΠΑ;

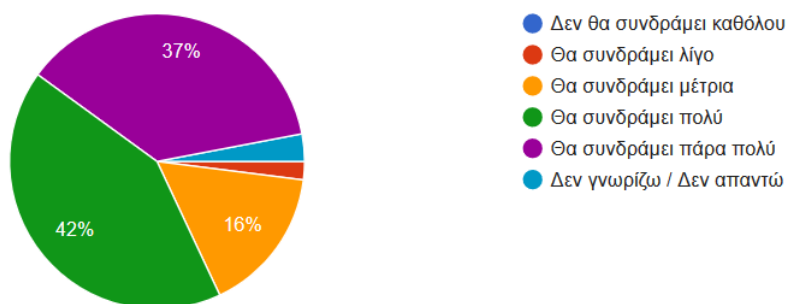
Διάγραμμα 4.4.23β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 23

Στον πίνακα 4.4.23 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.23α και 4.4.23β φαίνεται πως το 45% του δείγματος θεωρεί ότι η ψηφιοποίηση των υφιστάμενων διοικητικών διαδικασιών διευκολύνει πολύ τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν το ΦΠΑ, ποσοστό 29% θεωρεί ότι τις διευκολύνει πάρα πολύ και ποσοστό 17% θεωρεί ότι τις διευκολύνει σε μέτριο βαθμό. Αντίθετα, μικρό ποσοστό 4% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι η ψηφιοποίηση διευκολύνει σε μικρό βαθμό, ενώ ποσοστό μόλις 2% δηλώνει ότι δεν διευκολύνει καθόλου. Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει ποσοστό 3% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 24^η: Πιστεύετε ότι μελλοντικά η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ (οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες, η ηλεκτρονική τιμολόγηση, κ.α.) θα συνδράμει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν τον ΦΠΑ;

24. Πιστεύετε ότι μελλοντικά η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ (οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες, η ηλεκτρονική τιμολόγηση, κ.α.) θα συνδράμει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν τον ΦΠΑ;

100 responses

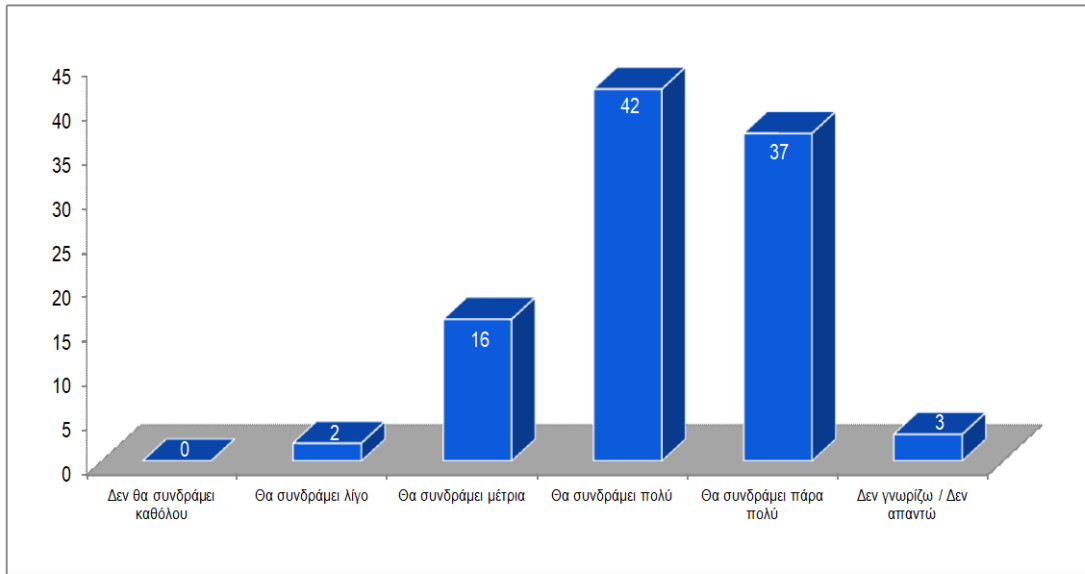

Διάγραμμα 4.4.24α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 24

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	0	0.0	0.0	0.0
Λίγο	2	2.0	2.0	2.0
Μέτρια	16	16.0	16.0	18.0
Πολύ	42	42.0	42.0	60.0
Πάρα πολύ	37	37.0	37.0	97.0
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	3	3.0	3.0	100.0
Total	100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.24: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 24

24. Πιστεύετε ότι μελλοντικά η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ (οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες, η ηλεκτρονική τιμολόγηση, κ.α.) θα συνδράμει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν τον ΦΠΑ;

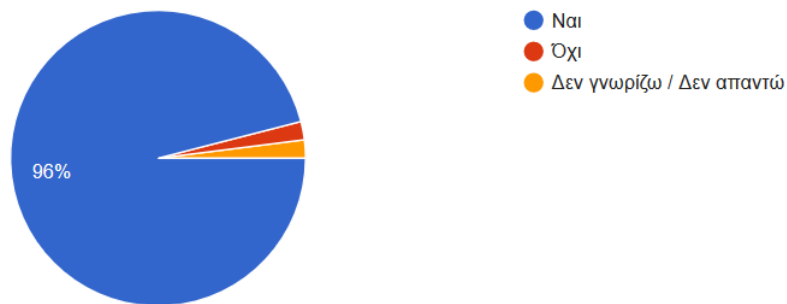
Διάγραμμα 4.4.24β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 24

Στον πίνακα 4.4.24 και στα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.24α και 4.4.24β φαίνεται πως το 42% του δείγματος θεωρεί ότι μελλοντικά η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ (οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες, η ηλεκτρονική τιμολόγηση, κ.α.) θα συνδράμει πολύ τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν τον ΦΠΑ. Ποσοστό 37% θεωρεί ότι θα διευκολύνει πάρα πολύ τις φορολογικές αρχές, ενώ ποσοστό 16% θεωρεί ότι θα τις διευκολύνει σε μέτριο βαθμό. Αντίθετα, μικρό ποσοστό 2% του δείγματος των ερωτηθέντων δηλώνει ότι η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ θα διευκολύνει σε μικρό βαθμό τη διενέργεια ελέγχων, ενώ κανείς από τους ερωτηθέντες δεν επέλεξε την απάντηση «δεν θα συνδράμει καθόλου». Τέλος, παρατηρούμε πως η απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ» καταλαμβάνει ποσοστό 3% του συνόλου των απαντήσεων.

Ερώτηση 25^η: Πιστεύετε ότι η καταπολέμηση της απάτης σε θέματα ΦΠΑ πρέπει να αποτελεί βασική προτεραιότητα των φορολογικών διοικήσεων των κρατών – μελών της Ε.Ε.;

25. Πιστεύετε ότι η καταπολέμηση της απάτης σε θέματα ΦΠΑ πρέπει να αποτελεί βασική προτεραιότητα των φορολογικών διοικήσεων των κρατών – μελών της Ε.Ε.;

100 responses

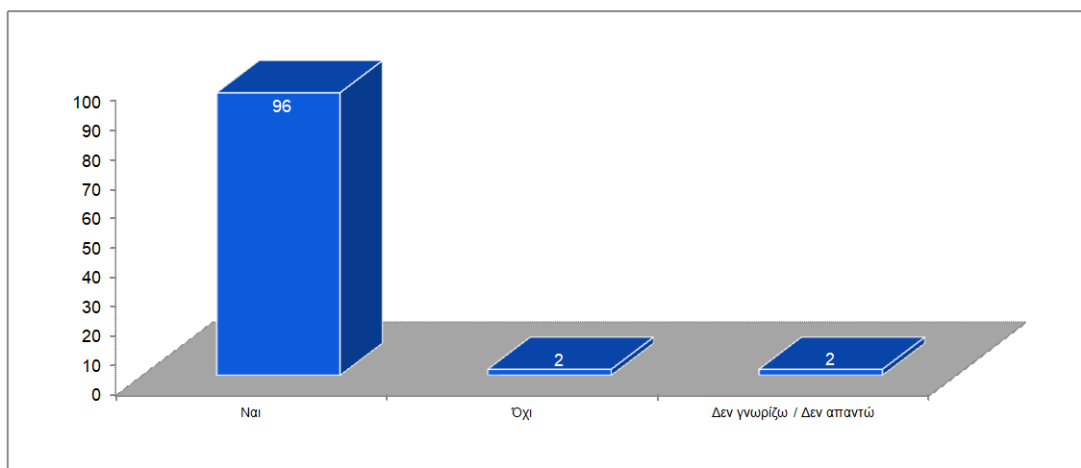
Διάγραμμα 4.4.25α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 25

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	96	96.0	96.0	96.0
	Όχι	2	2.0	2.0	98.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	2	2.0	2.0	100.0
Total		100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.25: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 25

25. Πιστεύετε ότι η καταπολέμηση της απάτης σε θέματα ΦΠΑ πρέπει να αποτελεί βασική προτεραιότητα των φορολογικών διοικήσεων των κρατών – μελών της Ε.Ε.;

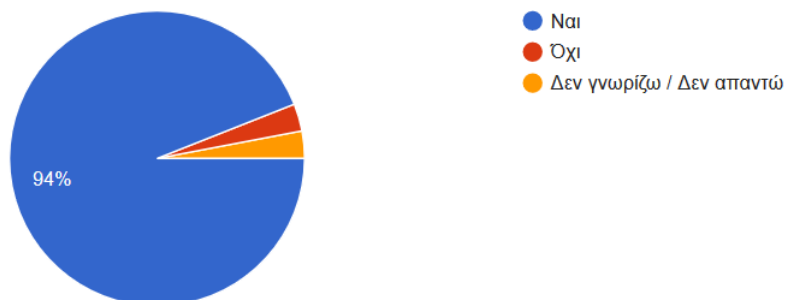
Διάγραμμα 4.4.25β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 25

Από τον πίνακα 4.4.25 και τα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.25α και 4.4.25β προκύπτει πως η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή το 96%, απάντησε θετικά στο ερώτημα εάν η καταπολέμηση της απάτης σε θέματα ΦΠΑ πρέπει να αποτελεί βασική προτεραιότητα των φορολογικών διοικήσεων των κρατών – μελών της Ε.Ε., ενώ με ποσοστό μόλις 2% ακολουθεί η αρνητική άποψη για το ίδιο ερώτημα. Επίσης, μόλις το 2% των ερωτηθέντων έχει επιλέξει την απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ».

Ερώτηση 26^η: Πιστεύετε ότι οι φορολογικές διοικήσεις των κρατών – μελών της Ε.Ε. θα πρέπει να διασφαλίζουν κοινή στρατηγική σε θέματα ΦΠΑ;

26. Πιστεύετε ότι οι φορολογικές διοικήσεις των κρατών – μελών της Ε.Ε. θα πρέπει να διασφαλίζουν κοινή στρατηγική σε θέματα ΦΠΑ;

100 responses

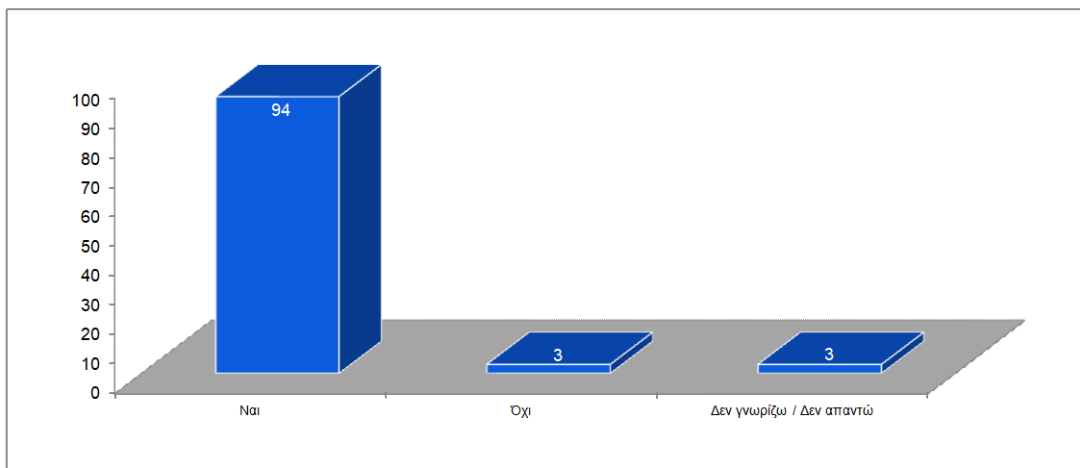

Διάγραμμα 4.4.26α: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 26

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	94	94.0	94.0	94.0
	Όχι	3	3.0	3.0	97.0
	Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	3	3.0	3.0	100.0
Total		100	100.0	100.0	

Πίνακας 4.4.26: Απαντήσεις δείγματος στην Ερώτηση 26

26. Πιστεύετε ότι οι φορολογικές διοικήσεις των κρατών – μελών της Ε.Ε. θα πρέπει να διασφαλίζουν κοινή στρατηγική σε θέματα ΦΠΑ;

Διάγραμμα 4.4.26β: Κατανομή Απαντήσεων στην Ερώτηση 26

Από τον πίνακα 4.4.26 και τα αντίστοιχα διαγράμματα 4.4.26α και 4.4.26β προκύπτει πως η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή το 94%, απάντησε θετικά στο ερώτημα εάν οι φορολογικές διοικήσεις των κρατών – μελών της Ε.Ε. θα πρέπει να διασφαλίζουν κοινή στρατηγική σε θέματα ΦΠΑ, ενώ με ποσοστό μόλις 3% ακολουθεί η αρνητική άποψη που αφορά στο ίδιο ερώτημα. Επίσης, μόλις το 3% των ερωτηθέντων έχει επιλέξει την απάντηση «Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ».

4.5 Διαπίστωση και ανάλυση συσχετίσεων ερωτήσεων του Ερωτηματολογίου της έρευνας

Προκειμένου να γίνουν καλύτερα κατανοητά τα συμπεράσματα που εξάγονται από την παρούσα έρευνα και να ελεγχθεί η αξιοπιστία των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου, πραγματοποιήθηκε ανάλυση συσχετίσεων των απαντήσεων που θεωρείται ότι έχουν σύνδεση στην ερμηνεία τους και έγινε επίσης εκτίμηση δεικτών εσωτερικής συνοχής.

Ο πιο διαδεδομένος δείκτης, σε ερωτηματολόγια που γίνεται χρήση της κλίμακας βαθμού ικανοποίησης – αξιολόγησης Likert (από 1 έως 5 ή από 1 έως 7 ή 1 έως 3) είναι ο δείκτης άλφα του Cronbach. Ο συγκεκριμένος δείκτης χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα ανάλυση και για τιμές μεγαλύτερες από 0,70, όπως γίνεται αντιληπτό από την παρατήρηση των κατωτέρω πινάκων που αναφέρονται σε πλήθος ερωτήσεων της έρευνας, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις υψηλής εσωτερικής συνοχής του ερωτηματολογίου.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,720	14

Πίνακας 4.5.1: Δείκτης αξιοπιστίας ερωτηματολογίου

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
11. Θεωρείτε ότι η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα συντέλεσε στην αύξηση των δημοσίων εσόδων;	44,84	49,712	,019	,736
12. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές της έμμεσης φορολογίας οδήγησαν σε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των φυσικών προσώπων;	43,39	46,543	,257	,712
13. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των ελεύθερων επαγγελματιών;	43,11	45,089	,415	,697
14. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των νομικών προσώπων, εταιριών και νομικών οντοτήτων γενικότερα;	43,74	43,265	,464	,689

15. Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην απόκρυψη φορολογητέας ύλης μέσω της μη έκδοσης ή ανακριβούς έκδοσης παραστατικών από φυσικά και νομικά πρόσωπα;	43,21	42,713	,603	,677
16. Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην έκδοση εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων από φυσικά και νομικά πρόσωπα;	43,98	42,444	,393	,696
17. Θεωρείτε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις μη υποβολής δηλώσεων ή υποβολής ανακριβών δηλώσεων ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα;	44,08	41,630	,469	,686
18. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις είσπραξης επιστροφής ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα, τα οποία παραπλάνησαν τη φορολογική διοίκηση με αναληθή γεγονότα ή με απόκρυψη αληθινών στοιχείων;	44,17	38,991	,593	,665

19. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις φοροδιαφυγής στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές;	44,32	37,513	,573	,666
20. Θεωρείτε ότι η καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;	42,96	48,705	,100	,728
21. Θεωρείτε ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει επαρκή μέσα και τεχνικές για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων;	44,86	51,657	-,119	,744
22. Θεωρείτε ότι η εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;	42,69	47,671	,263	,712
23. Θεωρείτε ότι η ψηφιοποίηση των υφιστάμενων διοικητικών διαδικασιών διευκολύνει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν το ΦΠΑ;	43,18	45,907	,245	,715
24. Πιστεύετε ότι μελλοντικά η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ (οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες, η ηλεκτρονική τιμολόγηση, κ.α.) θα συνδράμει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν τον ΦΠΑ;	42,99	46,192	,255	,713

Πίνακας 4.5.2: Δείκτης συνοχής ερωτήσεων 11 - 24

Στους ανωτέρω πίνακες φαίνεται ότι ο δείκτης άλφα του Cronbach εκτιμήθηκε 0,720 για τις ερωτήσεις 11 έως 24, συνεπαγωγικά η εσωτερική συνοχή των ερωτήσεων είναι αρκετά υψηλή και όπως προκύπτει και από την τελευταία στήλη του πίνακα, η διαγραφή των ερωτήσεων 11, 20 και 21 θα αύξανε την τιμή του δείκτη, αλλά όχι σημαντικά.

Προκειμένου να διερευνηθεί η σχέση μεταξύ των δημογραφικών μεταβλητών της **ηλικίας** και της **εργασιακής εμπειρίας** με τις απαντήσεις στις ερωτήσεις **6** έως **26**, κατασκευάστηκαν πίνακες συνάφειας, εκτιμήθηκαν συντελεστές συσχέτισης και διενεργήθηκαν έλεγχοι ανεξαρτησίας και γραμμικής τάσης.

Ο έλεγχος υποθέσεων που χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να εξεταστεί εάν οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες ή όχι είναι ο έλεγχος ανεξαρτησίας χι-τετράγωνο.

Έστω οι παρακάτω υποθέσεις:

H_0 : Οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες,
όταν η συσχέτισή τους δεν είναι στατιστικά σημαντική.

H_1 : Οι μεταβλητές δεν είναι ανεξάρτητες,
όταν η συσχέτισή τους είναι στατιστικά σημαντική.

Προκειμένου να εξεταστεί η ένταση της συσχέτισης μεταξύ δύο μεταβλητών, υπολογίζονται συντελεστές συσχέτισης, η πλειοψηφία των οποίων έχουν σύνολο τιμών μεταξύ -1 και 1. Ακραίες τιμές κοντά στο -1 και 1 δίνουν ενδείξεις για μια πλήρως γραμμική σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών, ενώ τιμές κοντά στο 0 δίνουν ενδείξεις για την ανεξαρτησία μεταξύ τους.

Η ένταση της συσχέτισης ανάλογα με την τιμή του συντελεστή δίνεται ενδεικτικά στον επόμενο πίνακα:

Τιμή του συντελεστή	Χαρακτηρισμός έντασης
<0,20	φτωχή
0,21– 0,40	ασθενής
0,41 – 0,60	μέτρια
0,61 – 0,80	ισχυρή
0,81 – 1,00	πολύ ισχυρή

Πίνακας 4.5.3: Συσχέτιση της έντασης μεταξύ δύο μεταβλητών

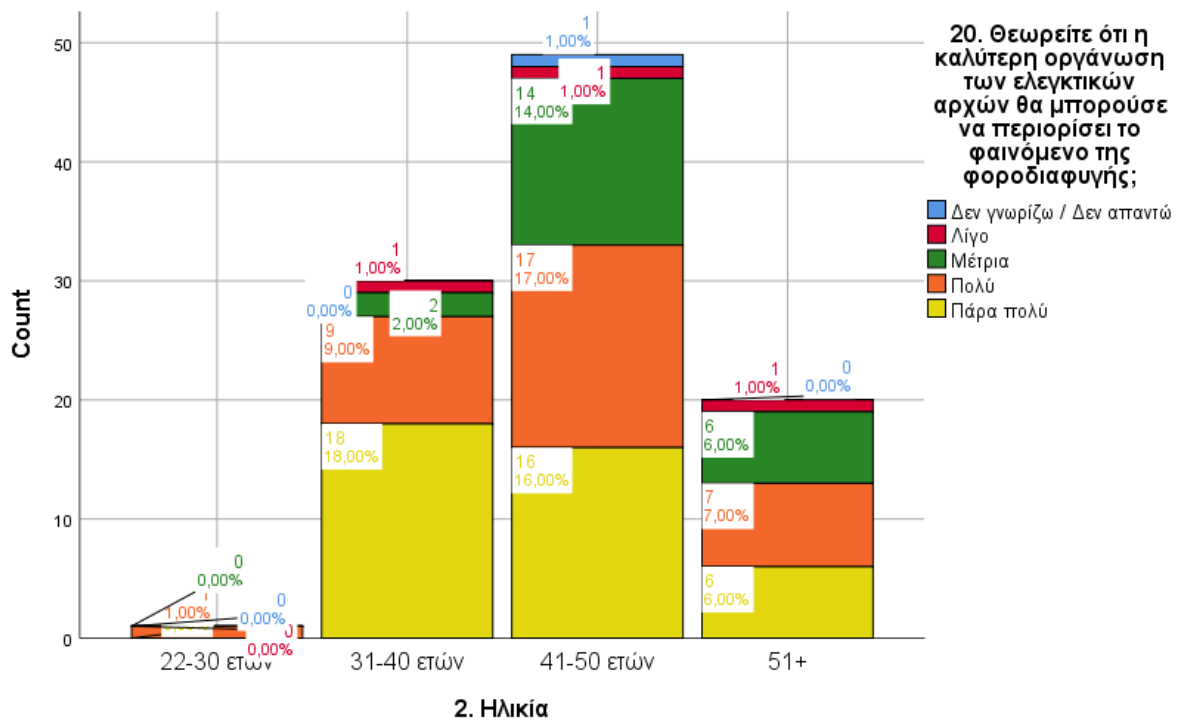

Για τις μεταβλητές που αφορούν στην **ηλικία** και στην **εργασιακή εμπειρία (χρόνος στην υπηρεσία)** των ερωτηθέντων χρησιμοποιήθηκαν οι συντελεστές συσχέτισης του Kendall t_b , t_c , ο συντελεστής d του Somer, ο συντελεστής γ των Goodman και Kruskal και ο μη παραμετρικός ρ_{ho} του Spearman. Παρακάτω παρουσιάζονται όλες οι στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις των ερωτήσεων.

	X ² p- value	Somers' d (p-value)	t_b (p-value)	t_c (p-value)	Gamma (p-value)	Spearman (p-value)
<i>Θεωρείτε ότι η καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;</i>						
Ηλικία	0,029	-0,222 (0,007)	-0,222 (0,007)	-0,193 (0,007)	-0,335 (0,007)	-0,252 (0,012)

Πίνακας 4.5.4: Συσχέτιση της ηλικίας με την Ερώτηση 20

- Με την **ηλικία** σχετίζεται στατιστικά σημαντικά η **ερώτηση 20** «Θεωρείτε ότι η καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;». Η σχέση είναι αρνητική, ενώ η ένταση χαρακτηρίζεται ασθενής. Προκύπτει δηλαδή ότι, όσο μεγαλύτερος ηλικιακά είναι ο ερωτώμενος τόσο λιγότερο σημαντική θεωρεί την καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών, προκειμένου να περιοριστεί η έκταση του φαινομένου της φοροδιαφυγής.

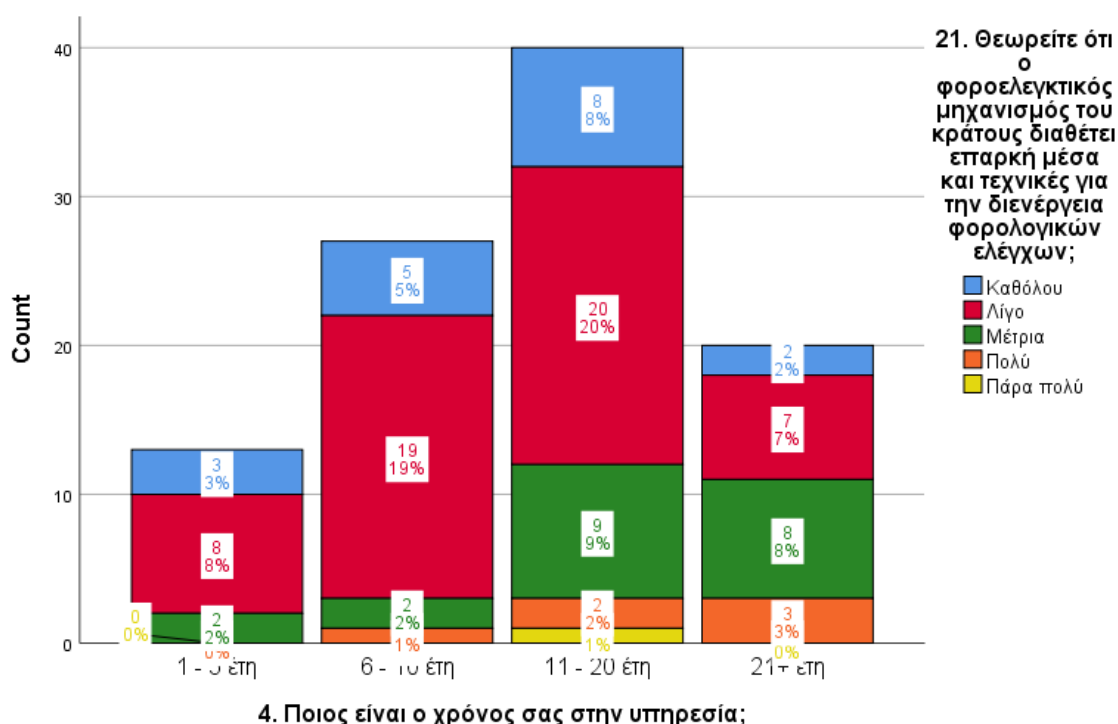

Διάγραμμα 4.5.1: Συσχέτιση της ηλικίας με την Ερώτηση 20

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)	Spearman (p-value)
Ποιος είναι ο χρόνος σας στην υπηρεσία;	Θεωρείτε ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει επαρκή μέσα και τεχνικές για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων;					
	0,007	0,237 (0,004)	0,238 (0,004)	0,212 (0,004)	0,351 (0,004)	0,277 (0,005)
	Πιστεύετε ότι μελλοντικά η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ (οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες, η ηλεκτρονική τιμολόγηση, κ.α.) θα συνδράμει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν τον ΦΠΑ;					
	0,039	-0,158 (0,057)	-0,158 (0,057)	-0,145 (0,057)	-0,231 (0,057)	-0,184 (0,067)

Πίνακας 4.5.5: Συσχέτιση του χρόνου στην υπηρεσία με την Ερώτηση 21 και Ερώτηση 24

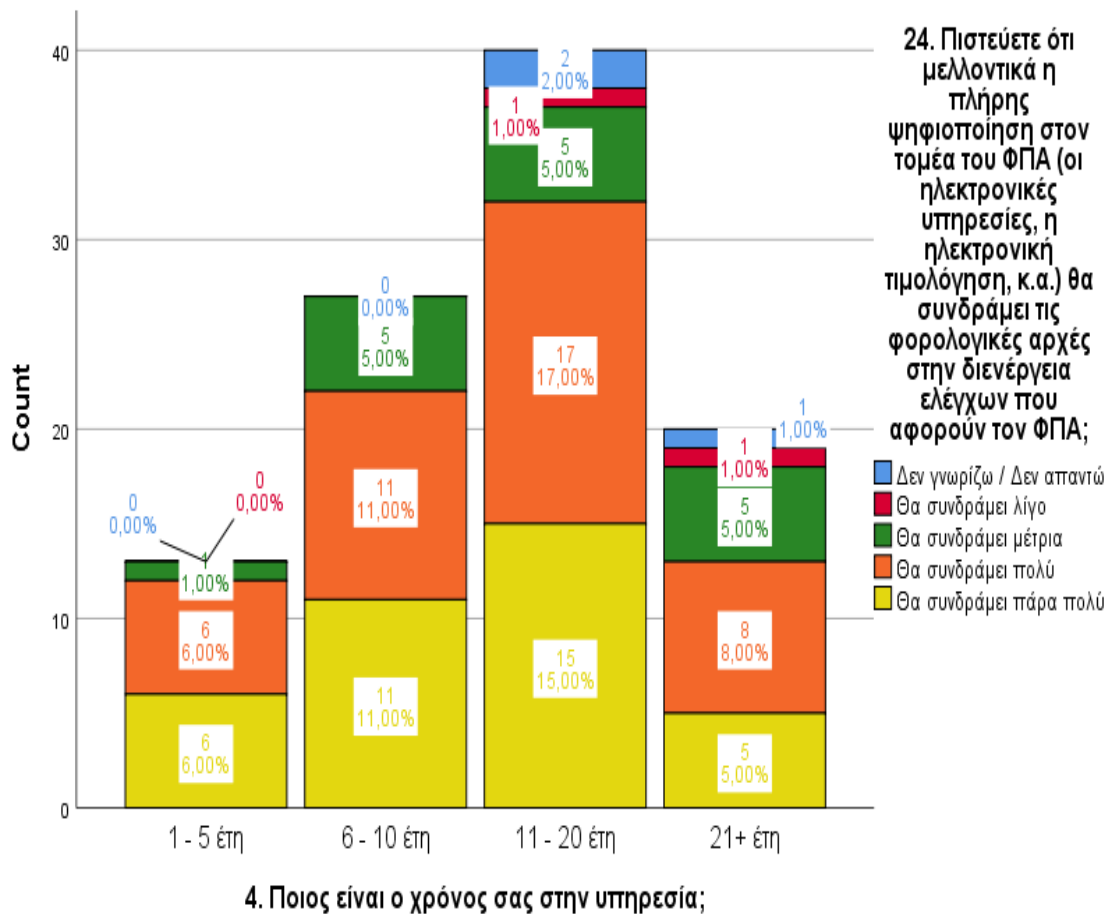
- Με το **χρόνο υπηρεσίας** σχετίζεται στατιστικά σημαντικά η **ερώτηση 21** «Θεωρείτε ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει επαρκή μέσα και τεχνικές για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων;». Η σχέση είναι θετική, ενώ ένταση χαρακτηρίζεται ασθενής. Γίνεται αντιληπτό δηλαδή ότι, όσο πιο πολλά χρόνια έχει υπηρετήσει ο ερωτώμενος, τόσο περισσότερο θεωρεί ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει επαρκή μέσα και τεχνικές για τη διενέργεια φορολογικών ελέγχων.

Διάγραμμα 4.5.2: Συσχέτιση του χρόνου στην υπηρεσία με την Ερώτηση 21

- Επίσης, με το **χρόνο υπηρεσίας** σχετίζεται στατιστικά σημαντικά η **ερώτηση 24** «Πιστεύετε ότι μελλοντικά η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ (οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες, η ηλεκτρονική τιμολόγηση, κ.α.) θα συνδράμει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν τον ΦΠΑ;». Η σχέση είναι αρνητική, ενώ ένταση χαρακτηρίζεται ασθενής. Είναι εμφανές δηλαδή ότι, όσο πιο πολλά χρόνια έχει υπηρετήσει ο ερωτώμενος, τόσο λιγότερο θεωρεί ότι μελλοντικά η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ θα βοηθήσει τις

φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που σχετίζονται με τον συγκεκριμένο φόρο.

Διάγραμμα 4.5.3: Συσχέτιση του χρόνου στην υπηρεσία με την Ερώτηση 24

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)	Spearman (p-value)
Μορφωτικό επίπεδο	0,031	0,182 (0,032)	0,203 (0,032)	0,182 (0,032)	0,420 (0,032)	0,221 (0,027)

Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που συμβάλλει στην έκταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα;

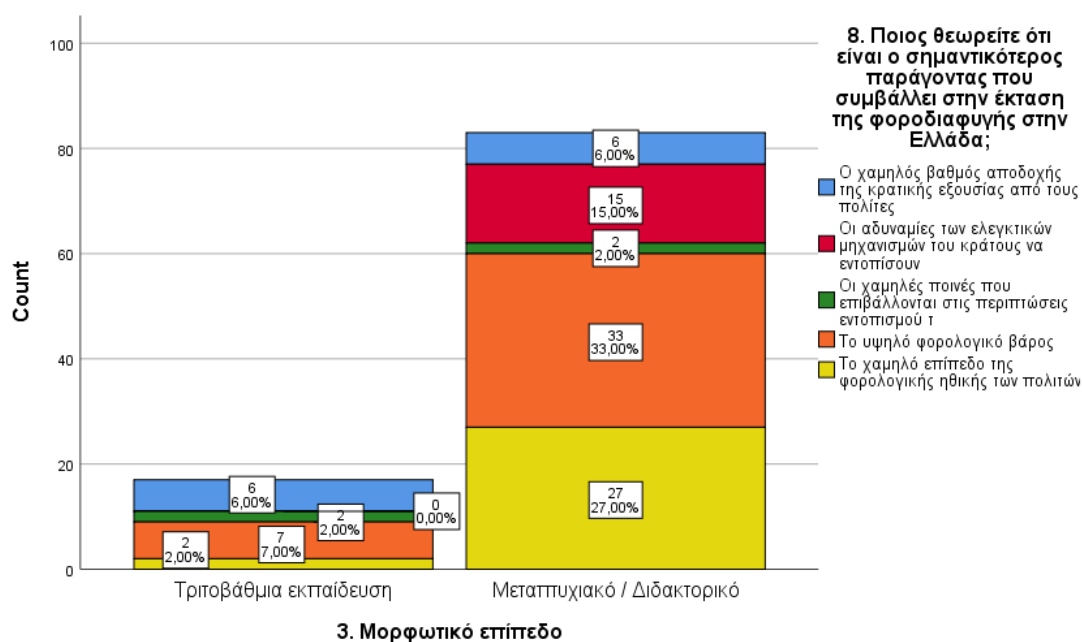
Πίνακας 4.5.6: Συσχέτιση του μορφωτικού επιπέδου με την Ερώτηση 8

- Τέλος, με το **μορφωτικό επίπεδο** σχετίζεται στατιστικά σημαντικά η **ερώτηση 8** «Ποιος θεωρείται ότι είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που συμβάλλει στην έκταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα;».

Η σχέση είναι θετική, ενώ ένταση χαρακτηρίζεται μέτρια.

Παρατηρείται ότι, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων, που είναι υψηλότατου μορφωτικού επιπέδου ως κάτοχοι μεταπτυχιακού ή και διδακτορικού τίτλου, θεωρούν ως σημαντικότερους επιβαρυντικούς παράγοντες του μεγέθους της φοροδιαφυγής στη χώρα μας:

- το υψηλό φορολογικό βάρος που υφίστανται οι φορολογούμενοι,
- το χαμηλό επίπεδο της φορολογικής ηθικής των πολιτών και
- τις αδυναμίες των ελεγκτικών μηχανισμών του κράτους να εντοπίσουν τη φοροδιαφυγή.

Διάγραμμα 4.5.4: Συσχέτιση του μορφωτικού επιπέδου με την Ερώτηση 8

4.6 Συμπεράσματα - Προτάσεις

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εκτός από την ανάλυση του θεωρητικού υπόβαθρου της φοροδιαφυγής, είναι να διερευνηθεί κυρίως, η οπτική των ελεγκτών υπαλλήλων του φορολογικού μηχανισμού του κράτους, σχετικά με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στην έκταση του φαινομένου της φοροδιαφυγής στην έμμεση φορολογία στην Ελλάδα, καθώς επίσης και σε ποιό βαθμό έχει επηρεαστεί το μέγεθος του ελλείμματος ΦΠΑ. Επιπροσθέτως εξετάζονται τα αίτια της φοροδιαφυγής και η αποτελεσματικότητα, τόσο ορισμένων πιθανών μέτρων καταπολέμησής της, όσο και της λειτουργίας του φορολογικού συστήματος. Η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα φαινόμενο πολυδιάστατο και πολυσύνθετο, του οποίου η ύπαρξη και εξάπλωση στην παγκόσμια οικονομία είναι αδιαμφισβήτητη. Τα οφέλη από την αποτελεσματική καταπολέμησή της είναι πολλαπλά και επηρεάζουν όλους τους τομείς της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής δράσης.

Όπως προαναφέρθηκε, σκοπός της έρευνας δεν ήταν να εξαχθούν γενικευμένα συμπεράσματα, αλλά κυρίως να εξεταστεί η γνώμη των αρμόδιων υπαλλήλων του φοροελεγκτικού μηχανισμού, οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με το έργο της καταπολέμησης της φοροδιαφυγής, εφαρμόζοντας στην πράξη περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικά «εργαλεία» που έχουν στη διάθεσή τους. Οι υπάλληλοι αυτοί άλλωστε, αποτελούν θεσμικά όργανα ελέγχου και ασκώντας το ρόλο τους, εκτός του γεγονότος ότι έχουν άμεσα τη δυνατότητα να έχουν την εικόνα της «φορολογικής» πραγματικότητας, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί, επιπλέον, μέσα από την επαφή τους με τους φορολογούμενους, εισπράττουν τις αντιδράσεις και μπορούν να λειτουργήσουν ως ανατροφοδότες του φορολογικού μηχανισμού. Οπότε, οι απόψεις τους, όπως αυτές προκύπτουν από την έρευνα που διεξήχθη για το συγκεκριμένο θέμα, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, πέραν των συμπερασμάτων που εξάγονται από τη βιβλιογραφική επισκόπηση.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων δείχνει κατ' αρχάς ότι η συντριπτική πλειοψηφία (με ποσοστό σχεδόν 100%) των υπαλλήλων ελεγκτών που συμμετείχαν στην έρευνα θεωρεί ότι η καταπολέμηση της απάτης σε θέματα ΦΠΑ πρέπει να αποτελεί βασική προτεραιότητα των φορολογικών διοικήσεων των κρατών – μελών της Ε.Ε. και επιπλέον, ότι οι φορολογικές διοικήσεις των κρατών – μελών της Ε.Ε. θα πρέπει να διασφαλίζουν κοινή στρατηγική σε θέματα ΦΠΑ.

Λόγω της εξάπλωσης του φαινομένου της φοροδιαφυγής στην παγκόσμια οικονομία, είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει, μέσω συμφωνιών μεταξύ κρατών, διακρατική συνεργασία με σκοπό τον περιορισμό του φαινομένου. Η διασταύρωση, ο έλεγχος και η ανταλλαγή των πληροφοριών, κυρίως με τη χρήση αναβαθμισμένων ηλεκτρονικών μέσων που ανταποκρίνονται στα νέα δεδομένα της εποχής, η διαλειτουργικότητα με συστήματα άλλων φορέων εντός του ιδίου κράτους ή και άλλων κρατών, τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και σε παγκόσμια κλίμακα, θα αποτελούσαν σημαντικά βήματα για τον περιορισμό του φαινομένου.

Επίσης, παρατηρείται ότι ποσοστό 74% των ερωτηθέντων απάντησε θετικά στο ερώτημα εάν θεωρούν ότι η πρόσφατη οικονομική κρίση ήταν η αιτία που οδήγησε σε αύξηση της φορολογίας γενικότερα, αλλά και του Φ.Π.Α., ως κυριότερου φόρου κατανάλωσης.

Η χώρα μας τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης και λόγω οι μνημονιακών υποχρεώσεων, προχώρησε σε αύξηση φόρων, οι οποίοι επιβλήθηκαν για να καλύψουν τόσο τις δαπάνες της, όσο και το δημοσιονομικό κενό της χώρας. Τα έσοδα από την άμεση φορολογία δεν ήταν επαρκή για να γεμίσουν τα δημόσια ταμεία, λόγω της αδυναμίας των φορολογουμένων να εκπληρώσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις, είτε λόγω ανεργίας, είτε από τη μείωση των εισοδημάτων τους που υπέστησαν από την οικονομική κρίση. Συνεπώς, η φορολογική πολιτική που ακολουθήθηκε και η λύση που δόθηκε για την άμεση αντιμετώπιση του προβλήματος ήταν η αλλαγή των φορολογικών συντελεστών και η αύξηση των φόρων της έμμεσης φορολογίας, κυρίως του Φόρου Προστιθεμένης Αξίας. Σε ένα φορολογικό σύστημα που διακρίνεται από αδυναμία φορολογικού ελέγχου προκειμένου να αποδοθούν τα απαραίτητα έσοδα για την κάλυψη των δαπανών του κράτους, η έμμεση φορολογία είναι η σίγουρη λύση για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Εντούτοις, αυτή χαρακτηρίζεται ως «άδικη», λόγω του ότι επιβάλλεται σε όλα αδιακρίτως τα εισοδήματα και είναι αναγκαστική για όλους.

Επιπροσθέτως παρατηρείται ότι το 70% των συμμετεχόντων στην έρευνα απάντησε αρνητικά στο ερώτημα εάν θεωρούν ότι η αύξηση του φόρων που επήλθε τα τελευταία χρόνια στο φορολογικό μας σύστημα επέδρασε θετικά στα φορολογικά έσοδα του κράτους.

Τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης, σε συνδυασμό με το κλείσιμο επιχειρήσεων, την απώλεια θέσεων εργασίας και την ανεργία, οι αυξήσεις των φόρων

που επιβλήθηκαν για να καλύψουν το δημοσιονομικό κενό και τις δαπάνες της χώρας επιβάρυναν τους φορολογουμένους, ιδιαίτερα τους οικονομικά ασθενέστερους. Οι τελευταίοι προκειμένου να επιβιώσουν και να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες εξαναγκάστηκαν, είτε να στραφούν στην κατανάλωση υποκατάστατων, πιο οικονομικών και λιγότερο επιβαρυνμένων με φόρους αγαθών, είτε να στραφούν σε συναλλαγές με εκπροσώπους επαγγελμάτων που συστηματικά φοροδιαφεύγουν, χωρίς την έκδοση των απαραίτητων αποδείξεων και χωρίς να ενδιαφέρονται για τα φορολογικά έσοδα του κράτους, με μοναδικό στόχο την εξασφάλιση χαμηλότερης τιμής των αγαθών και των υπηρεσιών που λαμβάνουν. Ως εκ τούτου, η κάλυψη της βιοποριστικής ανάγκης των φορολογουμένων με χαμηλό ή πενιχρό εισόδημα από τη μια πλευρά και η ύπαρξη επαγγελμάτων που εισπράττουν μαύρο χρήμα από την άλλη, δημιούργησαν πρόσφορο έδαφος για τη μεγέθυνση της φοροδιαφυγής και συνεπώς, είχαν σαν αποτέλεσμα την απώλεια δημοσίων εσόδων, αναγκαία για την κάλυψη των υποχρεώσεων της χώρας.

Η χώρα μας τα τελευταία χρόνια στην προσπάθειά της να αποφύγει τον κίνδυνο της χρεοκοπίας και να ανταποκριθεί στην εξεύρεση εσόδων για την κάλυψη του εξωτερικού δανεισμού ακολούθησε τη λύση της επιβολής νέων φόρων και της υπέρμετρης φορολόγησης. Αντί να προβεί σε ανασχεδιασμό του φορολογικού συστήματος, το οποίο θα ήταν δικαιότερο, αποδοτικότερο και προσαρμοσμένο στις σύγχρονες απαιτήσεις. Η φορολογία αυξήθηκε στα μεσαία και χαμηλά εισοδήματα και ειδικότερα, οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι συνέχισαν να σηκώνουν τα φορολογικά βάρη με επιβάρυνση της αγοραστικής τους δύναμης, ενώ από την άλλη πλευρά, ορισμένα ελεύθερα επαγγέλματα αποκρύπτουν συστηματικά φορολογητέα ύλη και φοροδιαφεύγουν. Επίσης, σε ορισμένες περιπτώσεις με ειδικές διατάξεις της φορολογικής διοίκησης θεσπίζονται φοροαπαλλακτικά μέτρα ή και διαγράφονται χρέη συγκεκριμένων επαγγελματιών. Λόγω του ότι υπήρξε αδυναμία αναμόρφωσης της άμεσης φορολογίας, η χώρα μας προχώρησε στην εφαρμογή βαρύτερης έμμεσης φορολόγησης, σαν μια άμεση λύση για την κάλυψη των δημοσιονομικών της υποχρεώσεων, σε αντίθεση με αναπτυγμένες οικονομίες που σχεδιάζουν δίκαια φορολογικά συστήματα, τα οποία βασίζονται στην άμεση φορολόγηση κι επιβαρύνουν τους φορολογούμενους ανάλογα με το ύψος των εισοδημάτων τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να πλήττονται περισσότερο από την

επιβολή της έμμεσης φορολογίας οι οικονομικά ασθενέστερες ομάδες του πληθυσμού και η επιβολή αυξημένων έμμεσων φόρων να θεωρείται ως κοινωνική αδικία.

Από τις σημαντικότερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η χώρα μας είναι η πάταξη της φοροδιαφυγής, καθώς γίνεται αντιληπτό ότι αποτελεί βασικό παράγοντα της οικονομικής κρίσης και προκαλεί ανισότητες στο φορολογικό σύστημα.

Παρατηρείται έντονα η ανάγκη για την αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος, το οποίο θα χαρακτηρίζεται από δικαιοσύνη και όπου όλοι θα συνεισφέρουν με βάση τα εισοδήματα τους και αναλογικά περισσότερο οι “έχοντες” και “κατέχοντες”. Συνεπώς, είναι επιθυμητή η δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών μέσω της άμεσης φορολογίας με τη χρήση κλιμακωτών συντελεστών, βάση εισοδηματικών κριτηρίων. Οπότε, ένα δίκαιο φορολογικό σύστημα βασίζεται κυρίως στην άμεση φορολογία, φορολογητέα βάση της οποίας αποτελεί η φορολογία εισοδήματος των φυσικών και νομικών προσώπων καθώς και οι φόροι περιουσίας.

Επιπλέον, εντός των πλαισίων της αναμόρφωσης του φορολογικού συστήματος μπορεί να ενταχθεί και η βελτίωση της αποδοτικότητας του φοροελεγκτικού μηχανισμού του κράτους, προκειμένου να περιοριστεί η φοροδιαφυγή. Οι αρμόδιες αρχές πρέπει να διενεργούν περισσότερους, αυστηρότερους και συντονισμένους ελέγχους για τον εντοπισμό περιπτώσεων φοροδιαφυγής, καθώς και να προβαίνουν στην επιβολή αυστηρών ποινών για φορολογικά παράτυπες και παράνομες ενέργειες φορολογούμενων φυσικών και νομικών προσώπων. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού απαιτείται στελέχωση των αρμοδίων υπηρεσιών με επαρκές προσωπικό υψηλής εκπαίδευσης και εξειδίκευσης, όπου με τη χρήση σύγχρονων πληροφοριακών συστημάτων θα μπορέσει να αποδώσει σημαντικά αποτελέσματα.

Τέλος, είναι απαραίτητο να αντιληφθούμε ότι οι φόροι είναι απαραίτητοι για την ανάπτυξη μιας οικονομίας και ανταποδίδουν στους φορολογούμενους αγαθά και υπηρεσίες που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής. Αυτό συνεπάγεται ότι πρέπει να καλλιεργηθεί η φορολογική συνείδηση, η οποία οδηγεί σε συμμόρφωση των πολιτών ώστε να δηλώνονται οικειοθελώς και αληθώς τα φορολογητέα εισοδήματα, να εκδίδονται τα νόμιμα παραστατικά και αποδείξεις, ώστε να αποδίδεται ο ΦΠΑ, καθώς και οι λοιποί φόροι, προς όφελος τελικά του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αγαπητέ/ή συνάδελφε,

Στα πλαίσια εκπόνησης της Διπλωματικής μου εργασίας, πραγματοποιείται έρευνα με τίτλο «Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων και η επίδρασή της στην έμμεση φορολογία και στο έλλειμμα ΦΠΑ».

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι να προσδιοριστεί το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην έμμεση φορολογία και κυρίως, κατά πόσο αυτή έχει επηρεάσει το ΦΠΑ και συνεπαγωγικά, το έλλειμμα ΦΠΑ (VAT Gap).

Το κάτωθι ερωτηματολόγιο αποτελεί μέρος αυτής της ερευνητικής μελέτης, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η συλλογή δεδομένων. Η συμβολή σας κρίνεται καθοριστική και απαραίτητη, καθώς με την άποψη σας και τις εμπειρίες σας ως στελέχη του φοροελεγκτικού μηχανισμού του κράτους, θα συμβάλλετε σημαντικά στην ολοκλήρωση του εγχειρήματος αυτού.

Η γνώμη σας, είτε θετική, είτε αρνητική, είναι ιδιαίτερα σημαντική. Για το λόγο αυτό, παρακαλείσθε να συμπληρώσετε το ερωτηματολόγιο, δίνοντας μόνο μία απάντηση σε κάθε ερώτηση.

Η συμμετοχή σας είναι ανώνυμη και η υποβολή του ερωτηματολογίου δεν συνεπάγεται καμία υποβολή προσωπικών σας δεδομένων. Οι απαντήσεις σας θα παραμείνουν εμπιστευτικές και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για την πολύτιμη συνεργασία σας.

Π. Ζαρκαδούλα

**«Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων
και η επίδρασή της στην έμμεση φορολογία και στο έλλειμμα ΦΠΑ»**

Προσωπικά Στοιχεία

1. Φύλο

- Άνδρας
- Γυναίκα

2. Ηλικία

- 22-30 ετών
- 31-40 ετών
- 41-50 ετών
- 51+

3. Μορφωτικό επίπεδο

- Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Μεταπτυχιακό / Διδακτορικό

4. Ποιος είναι ο χρόνος σας στην υπηρεσία;

- 1-5 έτη
- 6-10 έτη
- 11-20 έτη
- 21+ έτη

5. Τι θέση κατέχετε στην υπηρεσία;

- Ελεγκτής
- Προϊστάμενος Τμήματος
- Προϊστάμενος Διεύθυνσης / Γενικής Διεύθυνσης

Κυρίως Ερωτήματα

6. Θεωρείτε ότι η έκταση του φαινομένου της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα είναι:

- Χαμηλότερη από το μέσο όρο των κρατών-μελών του ΟΟΣΑ
- Περίπου ίση με το μέσο όρο των κρατών μελών του ΟΟΣΑ
- Υψηλότερη από το μέσο όρο των κρατών μελών του ΟΟΣΑ
- Πολύ υψηλότερη από το μέσο όρο των κρατών μελών του ΟΟΣΑ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

7. Θεωρείται ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα επηρεάστηκε από την πρόσφατη οικονομική και δημοσιονομική κρίση;

- Δεν επηρεάστηκε καθόλου
- Αυξήθηκε λίγο
- Αυξήθηκε πολύ
- Αυξήθηκε πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

8. Ποιος θεωρείται ότι είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που συμβάλλει στην έκταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα;

- Το υψηλό φορολογικό βάρος
- Οι αδυναμίες των ελεγκτικών μηχανισμών του κράτους να εντοπίσουν τη φοροδιαφυγή
- Οι χαμηλές ποινές που επιβάλλονται στις περιπτώσεις εντοπισμού της φοροδιαφυγής
- Ο χαμηλός βαθμός αποδοχής της κρατικής εξουσίας από τους πολίτες
- Το χαμηλό επίπεδο της φορολογικής ηθικής των πολιτών
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

9. Θεωρείτε ότι η πρόσφατη οικονομική κρίση ήταν η αιτία που οδήγησε σε αύξηση φορολογίας και του Φ.Π.Α. (ως κυριότερου φόρου κατανάλωσης);

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

10. Η αύξηση των φόρων που επήλθε τα τελευταία χρόνια στο φορολογικό μας σύστημα θεωρείτε ότι επέδρασε θετικά στα φορολογικά έσοδα του κράτους;

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

11. Θεωρείτε ότι η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα συντέλεσε στην αύξηση των δημοσίων εσόδων;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

12. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές της έμμεσης φορολογίας οδήγησαν σε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των φυσικών προσώπων;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

13. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των ελεύθερων επαγγελματιών;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

14. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής των νομικών προσώπων, εταιριών και νομικών οντοτήτων γενικότερα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

15. Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην απόκρυψη φορολογητέας ύλης μέσω της μη έκδοσης ή ανακριβούς έκδοσης παραστατικών από τα ανωτέρω φυσικά και νομικά πρόσωπα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

16. Θεωρείτε ότι οι υψηλοί συντελεστές ΦΠΑ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών οδήγησαν στην έκδοση εικονικών και πλαστών φορολογικών στοιχείων από τα ανωτέρω φυσικά και νομικά πρόσωπα (επιτηδευματίες και εταιρίες);

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

17. Θεωρείτε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις μη υποβολής δηλώσεων ή υποβολής ανακριβών δηλώσεων ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

18. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις είσπραξης επιστροφής ΦΠΑ από φυσικά και νομικά πρόσωπα, τα οποία παραπλάνησαν τη φορολογική διοίκηση με αναληθή γεγονότα ή με απόκρυψη αληθινών στοιχείων;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

19. Πιστεύετε ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι περιπτώσεις φοροδιαφυγής στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

20. Θεωρείτε ότι η καλύτερη οργάνωση των ελεγκτικών αρχών θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

21. Θεωρείτε ότι ο φοροελεγκτικός μηχανισμός του κράτους διαθέτει επαρκή μέσα και τεχνικές για την διενέργεια φορολογικών ελέγχων;

- Καθόλου επαρκή
- Λίγο επαρκή
- Αρκετά επαρκή
- Πολύ επαρκή
- Πάρα πολύ επαρκή
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

22. Θεωρείτε ότι η εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας θα μπορούσε να περιορίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής;

- Καθόλου
- Λίγο
- Μέτρια
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

23. Θεωρείτε ότι η ψηφιοποίηση των υφιστάμενων διοικητικών διαδικασιών διευκολύνει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν τον ΦΠΑ;

- Δεν διευκολύνει καθόλου
- Διευκολύνει λίγο
- Διευκολύνει μέτρια
- Διευκολύνει πολύ
- Διευκολύνει πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

24. Πιστεύετε ότι μελλοντικά η πλήρης ψηφιοποίηση στον τομέα του ΦΠΑ (οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες, η ηλεκτρονική τιμολόγηση, κ.α.) θα συνδράμει τις φορολογικές αρχές στην διενέργεια ελέγχων που αφορούν τον ΦΠΑ;

- Δεν θα συνδράμει καθόλου
- Θα συνδράμει λίγο
- Θα συνδράμει μέτρια
- Θα συνδράμει πολύ
- Θα συνδράμει πάρα πολύ
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

25. Πιστεύετε ότι η καταπολέμηση της απάτης σε θέματα ΦΠΑ πρέπει να αποτελεί βασική προτεραιότητα των φορολογικών διοικήσεων των κρατών – μελών της Ε.Ε.;

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

26. Πιστεύετε ότι οι φορολογικές διοικήσεις των κρατών – μελών της Ε.Ε. θα πρέπει να διασφαλίζουν κοινή στρατηγική σε θέματα ΦΠΑ;

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαβούρας Ι., (2004), Η παραοικονομία στην Ελλάδα και τον κόσμο, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Βαβούρας Ι., (2013), Οικονομική Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Βαβούρας Ι., Μανωλάς Γ., (2004), Η παραοικονομία στην Ελλάδα και τον κόσμο, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Βαβούρας Ι., Μανωλάς Γ., (2006), «Εισαγωγή στις μακροοικονομικές έννοιες», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Βασαρδάνη Μ., (2011), «Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: μια γενική επισκόπηση», Οικονομικό Δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, Ιούνιος, τεύχος 35.
- Γεωργακόπουλος, Θ. (1997). Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου
- Δημήτραινας Γ., (2011), Εγκλήματα φοροδιαφυγής, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Κανελλόπουλος Κ., (2002), “Φοροδιαφυγή στις Ανώνυμες εταιρείες: Εκτιμήσεις από τις Εισαχθείσες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών”, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Καρακώστα Σ.Μ., (2018), Η αστική και ποινική ευθύνη διοικούντων προσωπικών και κεφαλαιουχικών εταιριών για φορολογικές οφειλές και φορολογικές παραβάσεις στο όνομα του νομικού προσώπου, Διπλωματική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, Θεσσαλονίκη.
- Κουγέας Βασίλης, Μπαλτά Ευαγγελία, ο.π. υποσημείωση 8, σελ. 971.
- Κουτσούκος, Χ., (2020), Φορολογική Λογιστική, Βόλος: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Λογιστική και Ελεγκτική, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Κυριαζόπουλος, Π. και Σαμαντά, Ε. (2011), Μεθοδολογία έρευνας εκπόνησης διπλωματικών εργασιών. Αθήνα: Σύγχρονη εκδοτική
- Μανεσώτης Β., (1990), «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή: Μια πρώτη Διερεύνηση της μεταξύ τους Σχέσης», στο Παραοικονομία, Ι. Βαβούρας (επιμ), Εκδόσεις Κριτική.
- Μπάρμπας Ν.-Φινοκαλιώτης Κ., (2011), Δημόσια Οικονομικά-Φόροι-Δημόσια Δάνεια-Δημόσιες Δαπάνες, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Παπαηλίας, Θ. (2018). Παραδόσεις πολιτικής οικονομίας. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

- Πασσάδης Σ., (2013), «Μια εμπειρική προσέγγιση για το ρόλο της παραοικονομίας και της διαφθοράς στην Ελλάδα: Οι προοπτικές παραμονής της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση», διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Θεσσαλονίκη.
- Παυλόπουλος Π., (1987), «Η Παραοικονομία στην Ελλάδα: Μια Πρώτη Ποσοτική οριοθέτηση», Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Αθήνα.
- Πλουμάκης, Α., 2013. Ανάλυση διατάξεων ΦΠΑ. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών
- Πουσκούλα - Γεωργούση Μ., (2018), Φοροδιαφυγή: Αιτίες, έκταση και ποινική αντιμετώπιση του φαινομένου, Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Θεσσαλονίκη.
- Σταματάκης Εμμανουήλ, (2011), «Φοροδιαφυγή», πτυχιακή εργασία, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Λογιστικής, Ηράκλειο.
- Σελλάς, Σ. (1989). Το Ελληνικό Φορολογικό Σύστημα. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Σταματόπουλος Δ., Κλωνή Α., (2015), ΦΠΑ Ανάλυση-Ερμηνεία, Εκδόσεις Σταματόπουλος, Αθήνα.
- Τάτσος Ν., (2001), “Η Παραοικονομία και η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα” Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Τάτσος, Ν., (2012). Θεωρία των Φόρων και Φορολογική Πολιτική. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Φινοκαλιώτης Κ., (2014), Φορολογικό Δίκαιο, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Φινοκαλιώτης Κ., (2014), Φορολογικό Δίκαιο, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα (με παραπομπές στους Α.Αγγελόπουλο, Δημόσια Οικονομική, Γ. Προβόπουλο, Δημοσιονομικοί θεσμοί, Δ. Καραγιώργα, Δημοσιονομικοί θεσμοί, Ι. Κούλη, Δημόσια Οικονομική)
- Φορτσάκης Θεόδωρος, Σαββαΐδου Κατερίνα, «Φορολογικό Δίκαιο», Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ. 457.
- Ernst & Young, (2016), Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Αιτίες, έκταση και προτάσεις καταπολέμησής της, ΔιαΝΕΟσις - Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, Αθήνα.
- Υπουργείο Οικονομικών, (2011), Εθνικό επιχειρησιακό πρόγραμμα καταπολέμησης της φοροδιαφυγής 2011-2013 Πολίτες και πολιτεία μαζί.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «The difference between tax avoidance and tax evasion is the thickness of a prison wall», The Economist, 2000, Τεύχος 354, σελ.186.
- Artavanis N., (2015), VAT Rates and Tax Evasion : Evidence from the Restaurant Industry in Greece, Isenberg School of Management.
- GIZ Sector Programme Public Finance, Administrative Reform. 2010. Addressing tax evasion and tax avoidance in developing countries. Eschborn: Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
- Matsaganis M. and Flevotomou M., (2010), “Distributional Implications of tax evasion in Greece”, GreeSE Paper no 31, The Hellenic Observatory, London School of Economics and Political Science, London, p. 27-28.
- Palan Ronen, Murphy Richard, Chavagneux Christian, «Tax Havens – How Globalization Really Works», Cornell University Press, Ithaca and London, 2010, σελ. 9.
- Slemrod, J. & Yitzhaki, S. 2002. Tax avoidance, evasion, and administration, Handbook of Public Economics, in: A. J. Auerbach & M. Feldstein (ed.), Handbook of Public Economics, edition 1, volume 3, chapter 22, pp. 1423-1470.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- European Commission, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_1579
- European Commission, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_1580
- Taxheaven: <https://www.taxheaven.gr/news/50477/elleimma-fpa-65-dis-esoda-apo-fpa-exase-h-ellada-to-2018-140-dis-oi-xwres-ths-ee>
- wikipedia:
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%AE>
- wikipedia:
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1>

ΟΔΗΓΙΕΣ, ΝΟΜΟΙ, ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- Οδηγία ΦΠΑ 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου της 28ης Νοεμβρίου 2006 σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας
- Κώδικας ΦΠΑ, Νόμος 2859/2000 (ΦΕΚ 248 Α΄) Κύρωση Κώδικα Φόρου Προστιθέμενης Αξίας
- Νόμος 4334/2015 (ΦΕΚ 80 Α΄) Επείγουσες ρυθμίσεις για τη διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνίας με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης (Ε.Μ.Σ.)
- Νόμος 4389/2016 (ΦΕΚ 94 Α΄) Επείγουσες διατάξεις για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις.
- Νόμος 4446/2016 (ΦΕΚ 240 Α΄) Επείγουσες διατάξεις για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις.
- Νόμος 4509/2017 (ΦΕΚ 201 Α΄) Άρθρο 74 Τροποποίηση διατάξεων του Κώδικα Φ.Π.Α.
- Απόφαση Υπουργείου Οικονομικών Α.1150 (ΦΕΚ Β 2828/30.06.2021) Παράταση μείωσης συντελεστών Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.) κατά 30% για τα νησιά Λέρο, Λέσβο, Κω, Σάμο και Χίο